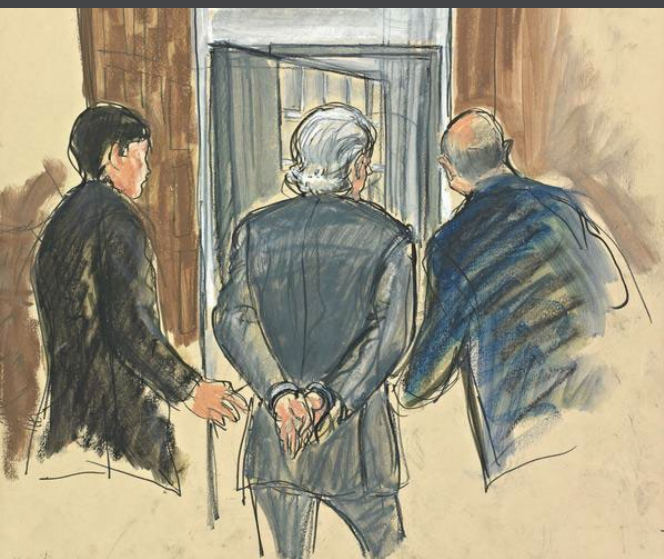

הענישה הפלולית

ד"ר שי פרבר

ניקול מעין וקסלר

תשפ"ב

(2022-2021)

תוכן עניינים

1	מבוא והקדמה	
1	מהו עונש?	
3	סוגי הענישה – כללי	
7	התפתחות הענישה	
7	התפתחות הענישה - כללי	
8	תורת בקריה	
8	"קרימינולוגיה אנתרופולוגית" (הרופא היהודי לומברוזו (1880))	
9	הצדקות הענישה ומטרותיה	
9	הבחנה בין צידוקים לענישה לבין מטרות הענישה	
9	הצדקות לענישה	
9	גישת הגמול	
10	תיאוריית הזכויות	
10	תיאוריית האמנה החברתית	
10	גישת התועלתניות	
10	גישת המרקסיזם	
11	גישת האנרכיסטים	
11	מטרות הענישה	
11	גמול (הלימה) (40ב)	
12	הרתעה אישית/הרתעת הרבים (40+140ז)	
14	טיפול ושיקום (40ז)	
15	הגנה על שלום הציבור (40ה)	
18	דרכי ענישה	
18	כליאה/מאסר	
21	עבודות שירות (עב"ש)	
23	מאסר על תנאי (מע"ת)	
25	קנס (ס' 61 לחוק)	
27	שירות לתועלת הציבור (של"צ)	
29	התחייבות להימנע מעבירה	
30	פיצויים לנפגע העבירה	
33	טיפול בקהילה	
33	סיכום סוגי ענישה לאחר הרשעה	
34	אי הרשעה	
34	חילוט נכסים	
37	הבניית שיקול הדעת בענישה	
37	מבוא כללי	
37	מה בחוק?	
37	מטרת החוק	
37	העקרון המנחה בענישה – הלימה	
38	האם גמול והלימה זהים?	
38	קביעת מתחם העונש ההולם וגזירת עונשו של הנאשם	
38	שלבי קביעת המתחם	
38	ההבדל בין נסיבות הקשורות בביצוע העבירה לנסיבות אישיות	
39	שלבי גזר הדין	
40	שיקולי ענישה	
41	היררכיה בשיקולי ענישה	
42	נסיבות הקשורות בביצוע העבירה	
43	נסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה	
43	נסיבות נוספות	
44	הודאת הנאשם וחסכון בזמן שיפוטי	
44	ריבוי עבירות	
46	חובת הנמקה	
46	ענישת קטין	

47.....	תרשים לגזר דין.....
48.....	ענישת קטינים.....
48.....	מיהו ילד? מיהו נער? מיהו קטין?.....
48.....	הסכמת קטין למעשים פליליים.....
49.....	ביהמ"ש לנוער.....
49.....	חוק הנוער – קווים כלליים.....
51.....	בית סוהר לקטינים.....
53.....	וועדות שחרורים בישראל – "דיני בית הסוהר".....
54.....	סוגי וועדות שחרורים.....
54.....	ההבדל בין ועדות שחרורים לבתי משפט.....
55.....	הרכבי וועדות השחרורים.....
55.....	למה יש שחרורים?.....
55.....	מי מופיע?.....
55.....	הסיבה לקיומם של ועדות שחרור.....
55.....	הפרדוקס.....
56.....	אסיר ברשיון.....
56.....	תפקיד ועדת השחרורים.....
60.....	שחרור מוקדם של רוצחים.....
60.....	המלצה לעניין אסיר עולם שהורשע ברצח חריג בחומרתו.....
61.....	שחרור על תנאי מטעמים רפואיים.....
62.....	ענישת עובדי ציבור.....
63.....	טענות לחומרא בעניינם של אנשי ציבור.....
64.....	טענות לקולא בעניינם של אנשי ציבור.....
64.....	טענות לחומרא בעניינם של אנשי ציבור.....
64.....	טענות לאחידות בעניינם של אנשי ציבור.....
64.....	השפעות התקשורת על העונש.....
64.....	שורה תחתונה: אין אחידות בפסיקה.....
65.....	הסדרי טיעון.....
66.....	סוגי הסדרי טיעון.....
67.....	יתרונות בהסדר טיעון.....
68.....	חסרונות בהסדר טיעון.....
69.....	הסדרי טיעון בפועל.....
69.....	שיקולים של תובע בהגעה להסדר טיעון – הנחיות פרקליט המדינה.....
69.....	פס"ד מרכזיים.....
70.....	חזרה מהסדר טיעון מצד הצדדים – קריטריונים מרכזיים.....
70.....	סטייה מהסדר טיעון.....
71.....	התנאים להתערבות בית המשפט בהסדר טיעון.....
72.....	הסדרים מותנים.....
72.....	התנאים שתובע רשאי לכלול בהסדר.....
72.....	מה כולל הסדר מותנה?.....
73.....	טענה נגד הסדרים מותנים.....
74.....	בתי משפט קהילתיים.....
74.....	מהו בית משפט קהילתי?.....
74.....	מטרות מרכזיות של בית המשפט הטיפולי/קהילתי.....
74.....	היקפי פעילות בית המשפט הקהילתי.....
74.....	הרקע להקמת ביהמ"ש הקהילתי.....
75.....	השוואה לארה"ב.....
75.....	כיצד עובדים בתי משפט קהילתיים.....
75.....	ביהמ"ש קהילתיים – תיאוריה.....
76.....	תנאים לכניסה לביהמ"ש הקהילתי.....
77.....	מה קורה בביהמ"ש הקהילתי?.....
77.....	יתרונות של בתי המשפט הקהילתיים.....

78..... מאפיינים של ההליך הקהילתי.....
 78..... עונשים שניתנו למי שסיים את ההליך הטיפולי.....

79..... זכויות נפגעי עבירה.....

79..... תוצאות העברת אכיפת החוק לריבון.....
 79..... התפתחות החקיקה.....
 80..... הגורמים המרכזיים לשינוי.....
 80..... מושגים מעולם נפגעי העבירה.....
 80..... הגורמים לחקיקת חוק זכויות נפגעי עבירה בישראל.....
 81..... הזכות להביע עמדה לעניין הסדר טיעון.....
 81..... חוקים נוספים לטובת נפגעי עבירה בישראל – התפתחויות אחרונות.....
 81..... פסקי דין מרכזיים בתחום נפגעי העבירה.....
 82..... תהליכים נוספים בישראל בקשר לנפגעי עבירה.....
 82..... צו למניעת הטרדה מאיימת.....
 82..... צו הגנה למניעת אלימות במשפחה.....

84..... זכויות אסירים.....

84..... כאבי מאסר.....
 85..... קוד התנהגות אסירים.....
 86..... זכויות אסירים בסיסיות מול טובות הנאה.....
 86..... עתירות אסירים.....
 86..... חנינות – רחמים לאחר משפט.....

מנהלה

מיטיב – שי אומר שהוא יביא מיטיב לפי הנוכחות. שי אומר שהוא יודע ששינו את התקנון עד 4 נק' אז מבחינתו כל מי שהגיע הוא ייתן לו את 4 הנק' האלה.

ציון – מבחן 100% בחומר פתוח. הבחינה תהיה הוגנת ואך ורק על מה שלמדנו.

מייל של המרצה – farber.shay@gmail.com

ההרצאות – שי מקליט את ההרצאות ומעלה אח"כ את ההקלטה.

הנושאים המרכזיים שיילמדו בקורס

- סוגי ענישה (פיזית, מוות, קלון)
- הצדקות הענישה (גמוליות, תועלתניות)
- מטרת הענישה (הלימה, שיקום)
- דרכי הענישה (מאסר, קנס, פיצויים)
- הבניית שיקול הדעת בענישה
- הסדרי טיעון
- ענישת אישי ציבור
- ענישת קטינים
- ענישת פעילי טרור
- ענישה בבתי משפט טיפוליים
- מעמד נפגעי העבירה בענישה
- זכויות אסירים

מבוא והקדמה

אין מושג כזה של שוויון בחוק, צדק במשפט זה דבר יחסי בעיקר כאשר מגיעים לענישה. ענישה זה המקום הכי בולט לחוסר צדק, בסוף מישהו צריך לתת מספר 5, 2, 3, וכו'..

מהו עונש?

- הקורס עוסק בענישה פלילית. לא בענישה של ילדים או בגירויים לא נעימים המופעלים על בני אדם או חיות.
- הקורס לא עוסק בהיבטים סוציולוגיים של עונשים: רכילות, גינוי, החרמות, ביוש. (הגם שהם אפקטיביים, אלה עונשים מאוד 'קטלניים' אבל אנחנו נעסוק אך ורק בענישה הפלילית לגוניה).
- תורת הענישה הפלילית – "פנולוגיה" - תחום מדעי עצמאי שנמצא בתווך שבין משפט פלילי לקרימינולוגיה.
 - "תורת הענישה" – תחום מדעי עם הוצאת ספרו של הפילוסוף האיטלקי בקאריה "העבירות והעונשים" (1964).

■ בקאריה:

- הענישה איננה נקמה אלא כלי הגנה על החברה
- על ההליכים הפליליים להיות שיטתיים ומדעיים
- העונשים צריכים להיות תואמים לחומרת העבירה – עונש על רצח ועל גניבה לא יכול להיות אותו הדבר
 - יש לשים קץ לפעולות שרירות של השלטון – זה עדיין קיים בכל מיני מדינות בעולם
 - יש להפסיק להשתמש בעינויים – כי בעינויים כל אחד יודה בעבירה
- הארט – לענישה פלילית חמישה אפיונים מרכזיים:
 1. הוא גורם סבל (כאב, מצוקה, השפלה, ויתור על חיי נוחות) – עונש שהוא 'פוצי מוצי' הוא לא עונש, ההגדרה הפשוטה של עונש זה משהו שגורם סבל לאדם אחר, נראה כל מיני סוגים של סבל ונלמד על כך בהמשך בעיקר בזכויות אסירים. יש מושג מאוד מוכר בקרימינולוגיה "כאבי מאסר". אחד הדברים ההכי פופולרי זה לקיחת הזכות של קיום יחסי מין וזה כואב מאוד לאסירים ספיציפיים
 2. הוא מוטל כתוצאה מהליך משפטי פורמלי – יש פרוצדורות וצריך לעבוד לפיהן
 3. הוא מוטל על העבריין במתכוון על ידי גורם נוסף – גורם שיפטי שמכיר את ההליך
 4. העונש מוטל על מי שנקבע שעבר את העבירה (אינדיווידואלי) – בשונה מענישה קולקטיבית
 5. העונש מוטל על ידי רשות מוסמכת לפי החוק
- ההגדרות המקובלות בפסיקה לעונש:
 - אמצעי המוגדר בחוק
 - קריטריון ראשון: "אמצעי המוגדר בחוק" – עונש זה רק מה שכתוב בחוק! (מאסר, מע"ת, פיצויים, התחייבות, קנס וכו') ומה שלא שם אי אפשר לתת כעונש. נראה הרבה פסקי דין ששופטים נתנו פיצויים מעל 258 אש"ח וביטלו להם את פס"ד לגבי רכיב הפיצויים.
 - אופי העונש ומידת העונש, צריך שייקבעו בחוק ולא יהיו נתונים לגמרי לשיקול הדעת של בתי המשפט. זאת אומרת, העיקרון אומר שנכון לשופט יש שיקול דעת והוא לא טייס או רובוט, אבל יש לו טווח מסוים שבו הוא צריך להיות, לדוג' לשוד 20 שנות מאסר ולרצח מאסר עולם. לא יכול להיות מצב שבתיק אחד רצח יהיה שנתיים ובתיק אחר מאסר עולם.
 - מצד אחד – מצמצם את שיקול הדעת של בית המשפט.
 - מצד שני – מונע שרירות לב והתעללות בעבריין. מסייע לשוויון. (בעבר – עונשים לפי "קפריזה" של שופט)

- בג"ץ 305/77 סלאמה נ' מנהל כלא שטה – אסיר שעבר עבירות משמעת בכלא. נגזר עליו "שלילת קנטינה".
- סלאמה עותר לבג"ץ וטוען שאין למפקד הכלא סמכות להטיל עליו עונש כזה משום שהוא אינו קבוע בחוק ולכן הוא בטל.
- בג"ץ: למרות שהקש"ב (קצין שב"ס) התכוון להקל עם האסיר – הוא לא היה מוסמך לעשות כן. "הרשות מנועה ובלתי מוסמכת מלהטיל עונשים כל שהם שאינם מפורשים בחוק" (הש' חיים כהן). אי אפשר לתת עונש למישהו אם הוא לא כתוב שחור על גבי לכן בחוק.
- אמצעי בעל אופי מרתיע
 - החוק קובע עונשים מתוך הנחה שאיום בעונש מרתיע את הציבור ומרתיע את העבריין הספציפי.
 - שאלה: האם ענישה מרתיעה? כייסים? הדוג' של הכייסים היא כזו – בימי הביניים תלו את הכייסים וכאשר תלו אותם זה היה יום חג שכולם באו לראות את התלייה, אנשים האמינו שזה מביא להם מזל טוב, אבל הסיפור המעניין הוא כזה – בזמן תליית הכייסים היו מלא כייסים בקהל שכייסו את כולם. אז מה בדיוק מרתיע? מה הדוג' הזו באה לומר? שהנה מישהו רואה מה עושים לכייס והוא ממשיך לכייס. למה אנשים עושים עבירות למרות שהם יודעים מה העונש? אנשים סובלים מאופטימיות יתר ומאמינים שלהם זה לא יקרה ואותם לא יתפסו.
 - מאחר שעונש הוא בעל אופי מרתיע – לא רואים בצו אשפוז לפי חוק לטיפול בחולי נפש כעונש. הסיבה: הוא לא נועד להרתיע אלא כדי להגן על החברה (ועל הנאשם עצמו). אין היבט הרתעתי ואי אפשר להרתיע אדם לוקה בנפשו.
- מוטל על אדם על פי החלטת הרשות השיפוטית במדינה בעקבות הרשעה בפלילים
 - העונש מוטל בעקבות הרשעה על פי החלטה שיפוטית – זה לא עונש כי מי שמטיל אותו הוא לא שופט.
 - הגדרה זו מוציאה עונשים משמעתיים (אונ'; בית הדין להתאחדות לספורט; דמ"ש בצה"ל; שירות המדינה).
 - דוג': צו אשפוז בבית חולים סגור – לא עונש. לא עומד בקריטריון השלישי ("ניתן כתוצאה מפס"ד) מאחר שהוא פטור מהדין.

סוגי הענישה – כללי

נהוג לסווג את דרכי הענישה הפלילית לשמונה קבוצות "קלאסיות".

עונשי מוות

- בעבר – בדרכים אכזריות – תלייה, שריפה והטבעה.
- עדיין קיים בעולם (סין, ארה"ב, סעודיה והפיליפינים).
- העונש הפופולרי ביותר בעת העתיקה ובימי הביניים.
- אנגליה (1816) – על 220 עבירות היו עונשי מוות. גניבת רכוש שעולה על שילינג אחד.
- ההצדקות המרכזיות לעונש מוות:
 - (1) גמול הולם לעבירות קשות
 - (2) עונש מרתיע
 - (3) זול לעומת חלופות אחרות
- טקסי ההוצאה למוות בימי הביניים היו "אירוע חג". אנשים צפו בדריכות בתהליכי הגסיסה של הנאשמים.
- אימהות היו מביאות את ילדיהן ומנסות לגעת בחבלי התלייה (סמל למזל ואריכות ימים).
- סטודנטים לרפואה נלחמו על חלקי גופות. סוחרים מכרו גופות לפקולטות לרפואה.
- **צ'זרה באקריה – מתנגד לעונש המוות**
 - (1) באיזו זכות מוציאים השלטונות אנשים להורג?
 - (2) זה לא יעיל – עונש מוות לא מפחית עבריינות (הדוג' מעלה של הכייסים שהיו רואים הוצאות להורג והמשיכו לכייס).
- תחילת הריכוך של עונש המוות בעולם המערבי – אנגליה – דו"ח מלכותי משנת 1953 קבע שנכון להשאיר את עונש המוות רק לעבירת רצח (הלימה בין העבירות לעונש). תוספת מענבר: אמנם לאנגלים היו קולוניות רבות ברחבי העולם ובכך היה מצופה כי השינוי יושת גם בהן, אך האנגלים בחרו להשאיר את עונש המוות בקולוניות.
- הנימוקים העיקריים נגד עונש המוות:
 - i. טיעונים מוסריים
 - (1) המתת אדם מנוגדת לתפיסת קדושת החיים
 - (2) חשש שהנאשם חף מפשע והענישה היא לא הפיכה (מאיר טוביאנסקי - סיפור הוצאתו להורג של קצין צה"ל, הואשם על לא עוול בכפו, כפי שהתברר לאחר מעשה, בריגול נגד ישראל, במהלך מלחמת העצמאות. הוא הועמד בפני בית דין שדה, הורשע והוצא להורג בהחלטה יחידה מסוגה (בתולדות מדינת ישראל).
 - (3) עונש מוות איננו פרופורציונאלי לשום עבירה – זלזול בחיי אדם
 - ii. טיעונים תועלתניים
 - (1) עונש מוות אינו יעיל ואינו מפחית עבריינות. במדינות שיש עונש מוות (כגון: בארה"ב) יש פשיעה רבה
 - (2) חוסר אפשרות להטיל עונש מוות באופן שוויוני (ייצוג כושל, גזע הנאשם, מוצא, תנאים סביבתיים)
 - (3) לא זול בהכרח. לוקח הרבה זמן עד שמוציאים להורג, בזמן הזה יש מלא משפטים, יש הפגנות וכו'.
- כלכלן בארה"ב עשה מחקר וגילה שכל הוצאה עולה בערך 20 מיליון דולר (מושבעים בכל ערכאה, ביהמ"ש העליון וכו').
- מדוע ארה"ב לא מפחיתה את עונש המוות כמו אירופה? (דוג': חברת בנטון)
 - (1) דעת קהל – החל מאמצע שנות השבעים יש תמיכה חזקה בעונש מוות. כלומר, יכול להיות שהרבה אנשים (יש חיבור בין 1 ל-2) שאמנם מתנגדים אבל הבייס הפוליטי כן בעד זה ואז כדי שיצביעו לו

הוא לא מדבר על ביטול העונש. כל פוליטיקאי רוצה לצאת חזק ואם יצא נגד עונש המוות הוא יתפס כ"חלשלוש". בעצם לפוליטיקאי אין כוח ללכת נגד הבייס שלו והוא לא יעשה זאת.

- (2) עמדת הפוליטיקאים – עונש מוות הוא "קרח קפיצה" פוליטי.
- (3) בית המשפט העליון קבע שניתן להפעיל את עונש המוות כאשר כל מקרה נשקל לגופו. יש הרבה מאוד פסקי דין בארה"ב ששאלו האם זה אפשרי לא אפשרי וביהמ"ש העליון קבע שכל מדינה ממדינות ארה"ב יכול לקבוע לעצמה אם זה אפשרי או לא אפשרי.
- (4) ארגוני נפגעי עבירה. הארגונים נהיו מאוד חזקים בשנים האחרונות בכל העולם ולא רק בישראל. ארגונים עם כסף, תקשורת, דעת קהל חיובית עליהם כי כולם מסמפתים נפגעי עבירה ושונאים עבריינים. זה גורם לכך שמשאירים את הדבר הזה.

בנטון – חב' אופנה – חילקה חולצות חינמיות שבהן היה כתוב של כל הנידונים למוות שהוציאו אותם להורג בשנים האחרונות. מה זה גרם? לכאורה, פעולה מסחרית אבל זה גרם לאנשים לחשוב על האנשים. כאשר רואים את הפנים של הבן אדם אתה מתחיל לחשוב על הדברים קצת אחרת.

עונשי גוף

- מטרתם סבל גופני. בישראל - מלקות היו בתוקף במנדט הבריטי ללוחמי מחתרות. (העונש בוטל באמצעות חוק ביטול עונש מלקות).
- היום – עונש מלקות קיים למשל בסינגפור ובמדינות לא מערביות. (השלכת מסטיקים ברחוב).
- באנגליה - מלקות עם שוט בפומבי כדי "להפעיל טרור על האזרחים" (מישל פוקו). בוטל רשמית רק ב-1967 (עד אז, היה מופעל בתוך בתי הכלא כעונש משמעותי).
- **מישל פוקו:**
 - מטרת הריבון "לשלוט" – באמצעות הפגנת "הכוח העודף" של הריבון.
- המדינה השתמשה בעונשים פומביים, אלימים וראוותניים כדי להראות את הכוח שלה ולהרתיע מפני בגידה, הפיכות וכו'.
- במאה ה-19 תחילת שינוי, כתוצאה מהתפתחויות דמוקרטיות, המטרה של הענישה הייתה שמירת הסדר הציבורי (ולא צייתנות לריבון). התוצאה – ירידה בעונשי גוף.
- ביהדות – עונשי גוף היו עונשים מקובלים:
 - מהר"ם מרוטנברג: "מי שהכה את אשתו - יש להחרימו, לנדו וללקותו".
 - חוץ ממלקות על "האיברים שביצעו את העבירה" היו עונשים פיזיים נוספים. (הסד של ימי הביניים - היה קיים גם ביהדות (עלילת הרב לידא 1781).
- באסלאם - התאמה בין האיבר לבין העבירה: מי שבגד וגילה סודות מדינה – לשון; אנס - סירוס; גנב – כריתת יד.

רוב הוגי הדעות בימי הביניים סברו שעונש של קטיעת איברים הוא עונש הומני ואנושי

עונשי הרחקה

- הגליה באוניות לאוסטרליה או לקולוניות אחרות. שימוש באסירים לשם השטת ספינות וניצול כלכלי של כוח העבודה. (פוקו)
- במקרים מסוימים, הנצרות אימצה את "קרנות המזבח", עבריינים יכלו להינצל מעונש באמצעות חזרה בתשובה בכנסייה ובתום 40 ימים היה צריך לעזוב את המדינה במסלול מסוים שהגן עליו. הותר לנאשם לגלות לכפר מרוחק במדינה ולחיות שם. כאשר קעקעו את שם הישוב על היד לצורך זיהוי.
- ביהדות - חרם וגלות מהעיר על "מכה נפש", נואפים, זונות וגנבים
- מאסר - עונש קלאסי של הרחקה מהחברה
- אוסטרליה לדוג' נוצרה כאשר היו מרחיקים אסירים מהחברה לאוסטרליה.

עונשי קלון

- השפלת העבריין והוקעתו הפומבית
- לעם לא היה כסף לפצות את הריבון ועונש המוות לא היה מרתיע (כייסים בזמן הוצאה להורג של כייסים) - עברו לעונשי השפלה.
- הטבעת כתובת קעקע על המצח.
- ימי הביניים - אות M לרוצח ו-T לגנב.
- העונש הקלאסי - כליאה במקום פומבי בסד עליון והשפלתו.
- ביהדות - תקנת חכמי פראג 1621 ביחס לזנות - "יתוו עליה תו קלון על ידי ברזל לווהט... ואל תשוב לעולמים לקהילתנו".
- בשנת 1688 - מגילת הזכויות האנגלית מאמצת הגדרה לפיה לא יוטלו עוד עונשים אכזריים ויוצאי דופן ("Cruel and Unusual"). האזרחים קבעו שאסור לתת עונש שהוא אכזרי ויוצא דופן. שי שואל האם עונש מוות באמצעות חשמול או זריקת רעל נופל בהגדרה זו? [ביהמ"ש העליון באמריקה אמר שלא ולכן בחצי מארה"ב יש עונש מוות עד היום].
- אומץ בתיקון ה-8 בחוקה האמריקנית (האם כולל גם עונש מוות?)
- **לכל הרשעה פלילית נלווה "קלון"**.
- "מושג ה"קלון" אינו שאוב מתחום המשפט, אלא מתחום המוסר. השקפות מוסריות, שני פגמים להן מבחינת הקביעות והבהירות: מטבע הדברים הן משתנות מזמן לזמן וממקום למקום. בג"ץ 11243/02 פייגלין נ' ועדת הבחירות
- דוג' מהתקופה האחרונה – תיקי נתניהו והדיבור על הסדרי טיעון, היה מוכן להודות אבל ללא קלון, אריה דרעי – יודה ויפרוש מהכנסת בתנאי שלא יקבל קלון, היום דרעי הוא יועץ למפלגה.

עונשי שלילת זכויות אזרחיות

- **שלילת זכויות אזרחיות** - כגון הזכות להיבחר למוסדות שלטון (אריה דרעי; צחי הנגבי; משה פייגלין)
- מי שהורשע עם קלון לא יוכל להתמודד פעם נוספת בבחירות.
- ביהדות – שלילת זכויות דתיות כאמצעי ענישה; להיות "חברים בקהילה"; להצטרף למניין; נישואי ילדים; למכור ולקנות נכסים; גירוש הילדים מבית הספר; לא קברו בקבר ישראל.
- קיימות מדינות **שלאסירים אין זכות הצבעה**, שוללים ממך זכויות, אם אתה אסיר לא מגיע לך שתשתתף במשחק הפוליטי.
- שלילת זכויות – חוץ מהעונשים האחרים לדוג' אין לך יכולת להיבחר בכנסת וכו'.
- שלילת זכויות אזרחיות – אם אתה חרדי לדוג' מנדים אותך, הרב מוציא הנחייה לא 'להתערבב' איתך, זה עונש מאוד חזק ומאוד מרתיע. זה עונש לא פורמלי ולכן לא נלמד אותו בקורס למרות שהוא יעיל מאוד בעיקר בחברות סגורות [גם בקהילה הבדואית].

עונשי ממון

- הפסד כספי לנאשם כגון החרמת רכושו או חיובו בקנס, כמעט כל ענישה בישראל היום יש רכיב כספי.
- למה יש רכיב של קנס? כי אנשים לא אוהבים שנוגעים להם בכסף.
- באנגליה - גובה הקנס היה לפי חשיבות האיבר שנחבל: אגודל - 20 שילינג. כתף - 30 שילינג. אוזן - 12 שילינג.
- ביהדות - גניבה רגילה - תשלום כפל. אם הגנב "טבח או מכר את הבהמה" - תשלום של פי 5 על הבקר ופי 4 על הצאן.
- בעבר, חברה ענייה **ועונש ממון היה עונש מרתיע**.
- "עין תחת עין" – עונש ממון לפי ערך האיבר
- (סעיף 61 לחוק העונשין). הסעיף שמפרט את שיעור הקנסות לגבי סוגי העבירות השונות.

אם **קבוע** לעבירה עונש מאסר עד ששה חדשים או קנס בלבד, או קנס שלא נקבע לו סכום - קנס עד 14,400 שקלים חדשים;

(2) אם קבוע לעבירה עונש מאסר למעלה מששה חדשים ולא יותר משנה - קנס עד 29,200 שקלים חדשים;

(3) אם קבוע לעבירה עונש מאסר למעלה משנה ולא יותר משלוש שנים - קנס עד 75,300 שקלים חדשים;

(4) אם קבוע לעבירה עונש מאסר למעלה משלוש שנים - קנס עד 226,000 שקלים חדשים.

מה קורה כאשר שופט נותן מעבר לסכום שמותר לו לתת? הרכיב של הקנס מבוטל.
ההבדל בין קנס לפיצוי - קנס זה תשלום לקופת המדינה, פיצוי זה תשלום לנפגע העבירה או למי שיכול לקבל את הכסף במקומו.

עונשי שלילת רישיונות/זכויות כלכליות

○ שלילת רישיון נהיגה בשל עבירת תנועה חמורה על ידי בית משפט לתעבורה (לתקופה/לצמיתות).
○ שלילת רישיון עו"ד

○ שלילת רישיון רפואה

דוג' - הרופאה המרדימה, רופאה מרדימה שהייתה בנייתוח פזילה לילד והיא נרדמה תוך כדי, היא נכנסה לכלא ושללו לה את הרישיון.

עונשים מותנים

○ מאסר על תנאי (נדבר על כך בהמשך)

○ קנס על תנאי

○ **כאשר מדברים על תיאוריות של הרתעה - עונש מאסר על תנאי הוא העונש הקלאסי:**

○ המאסר - משנה את חייו של האדם, שם אותו בניתוק, מחבר אותו לעבריינים

○ הקנס - משנה את מצבו הכלכלי של העבריין

○ מאסר על תנאי - "**חרב על צווארו של העבריין**"

○ הביטוי החזק ביותר לתאוריה ההרתעתית - 'אם תבצע תיכנס לכלא, אבל כרגע אתה לא נכנס לכלא'. אם תפשל תיענש.

התפתחות הענישה

התפתחות הענישה - כללי

המגמה הכללית היא מגמת מיתון בדין

- בעולם העתיק - עונשי מוות ועונשי ממון דרסטיים היו העונשים הנפוצים על רוב העבירות.
- ימי הביניים - עונשים פיזיים ועונשי קלון
- החל מהמאה השמונה עשרה (תקופה של הומניות) - גברה הדרישה לעונשים הומניים - מאסרים, קנס.
- השימוש בעונשים חמורים היה רווח בתקופה שבה היה פער בין המעמד של השופטים למעמד של העבריינים והשינוי התחולל כאשר הפערים החלו להצטמצם. הסבל של הנענשים הפך להיות קרוב יותר "לליבם" של המענישים. הקרבה הרעיונית בין השופט לבין הנאשם מובילה לסוג של הזדהות עם הנאשם. פעם השופטים היו לדוג' קיסר וכו'.
- אחת מן מהטענות לשאלה מדוע אנשי צווארון לבן מקבלים 'הנחה' בעונש היא כי השופטים רואים אותם כאנשים שדומים להם והשופטים מפתחים כלפיהם סימפטיה [במעמד שלהם, יש להם גם תיקי השקעות וכו'].

מי מעניש?

- בעולם העתיק שרר העיקרון של עשיית דין עצמי - ענישה פרטית (יהודה הוציא להורג את כלתו תמר).
- ענישה פרטית הייתה מקובלת גם בימי הביניים בתחום של עבירות מין. אישה שנאפה - ההחלטה לגבי העונש היה מסור לבעלה.
- נקמת הדם (קיים גם היום באוכלוסיות מסוימות) הוא שריד של הענישה הפרטית.
- בעבר - ענישה של קרובי המשפחה (לדוג': החרמת הרכוש של בוגדים); (דוג' בימינו - הריסת בתי מחבלים).
- מקובל להגיד שענישה פרטית זה משהו ששייך לפעם אבל זה לא כזה נכון כי זה קיים גם כיום - אנשים פרטיים לוקחים את הדין לידיים שלהם ומיישמים את הענישה שלהם.

התפתחות הענישה והשפעתה על נפגעי/ות העבירה

- בשבטים פרימיטיביים, המשפט הפלילי היה חלק מהמשפט הפרטי.
- לפני תקומתו של המלך, הסכסוכים הפליליים נדונו בין משפחת הנפגע למשפחת הפוגע.
- ניסו לשכנע את הנתינים שלא לקחת את החוק לידיים: תחילה, באמצעות החלפת מוסד נקמת הדם בתביעה פרטית ולאחר מכן בהחלפתה בציבורית.
- עם עליית קרנה של המדינה הריבונית, עברה בהדרגה האחריות לידי רשויות אכיפת החוק
- נפגעי העבירה הורחקו ממרכז הבמה של ההליך הפלילי והם נותרו ללא מעמד פורמלי.
- לא רק שמעמדם בהליך נלקח מהם אלא במקרים רבים אפילו חובת הפיצויים הומרה בגביית תשלום לריבון, ולא לנפגעים. (או לכנסייה).
- בתהליך הדרגתי, המדינה הריבונית הלאימה את הפגיעה בקורבן, השתלטה על ההליך הפלילי, והדירה את הנפגעים.
- כתוצאה, נחלש מעמדם של נפגעי העבירה ותפקידם הצטמצם למסירת תלונה ולעדות בבית המשפט.

התפתחות הענישה - כללי

- במאה ה-18 הגיעו נוהגי הענישה לשיא חומרתם ואכזריותם.
- לא היה קשר בין סוג העבירה לעונש - עונשי מוות הוטלו על עבירות של גניבת 5 שילינג.
- עם זאת, דעת חלק מהציבור הייתה שעונשי מוות אינם מספיקים וצריך להחזיר את העינויים כדי להרתיע
- הספר: Hanging is Not Enough יצא בתקופה שבה חלק מהציבור סבר שיש להחזיר את עונשי הגוף.
- הוגי דעות התחילו להרגיש שאט נפש משיטת הענישה החמורה של הסוף המאה ה-18.

- **מונטסקייה** - הראשון שיצא נגד החומרה של הענישה - "מטרת החוק היא להשליט סדר בחברה".
- הוא קרא למתן את הענישה; להתאים אותה לעבירה; מידתיות; רחמים; להרבות בחינוך חברתי למניעת עבירות
- **צ'זרה בקריה** נחשב לאבי תורת העונשין המודרנית (1764)

תורת בקריה

- העונשים הקשים - אינם מרתיעים את הציבור שהתרגל לטרור וההפחדות.
- יש לבטל את עונש המוות; יש להפסיק את העינויים; יש לאסור מעצרי שווא; יש לתת תנאים מינמאליים בכלא.
- בקביעת העונש - יש להתחשב במידת הנזק הממשי שנגרם
- יש להגדיל את כוח המשטרה.
- חשיבות ההרתעה היא באכיפה ולא בעונש.
- יש לקבוע את העונשים בחוק. השופט יבחר עונש מתוך החוק
- יש להרבות בחינוך
- **בקריה תבע להקפיד על 3 כללים מרכזיים בענישה:**
 - **ודאות העונש** - היעילות של העונש קשורה יותר לוודאות שתיתפס ותשלם מחיר מאשר חומרת העונש
 - **מידתיות** - יחס הולם ומידתי בין חומרת העבירה לחומרת הענישה. לדוג' על גניבה קלה העונש יהיה גם כן קל יחסית, בעוד שרצח יגרור עונש קשה.
 - **פומביות ומידיות** - העונש צריך להיות פומבי ומידי – כדי להרתיע, להעביר מסרים הרתעתיים. בפועל המידיות, זה לא קורה כי ההליכים מתמשכים מאוד ויש תיקים שנמשכים גם עשור.

הביקורת על בקריה

- הגישה שלו מושתתת על בחירה חופשית. לא לכולם יש בחירה חופשית.
- התיאוריות של בקריה התקבלו ברוב העולם המערבי (בתווך - המהפכה הצרפתית, מלחמת העצמאות בארה"ב – דרישה לשוויון גם בענישה).
- התוצאה: בחלק מהמקומות הופסק עונש המוות אך מאחר שלשופטים לא ניתן שק"ד להתחשב בנסיבות - **רמת הענישה עלתה... ברגע שהפסיקו את עונש המוות שלחו אנשים למאסרי עולם.**

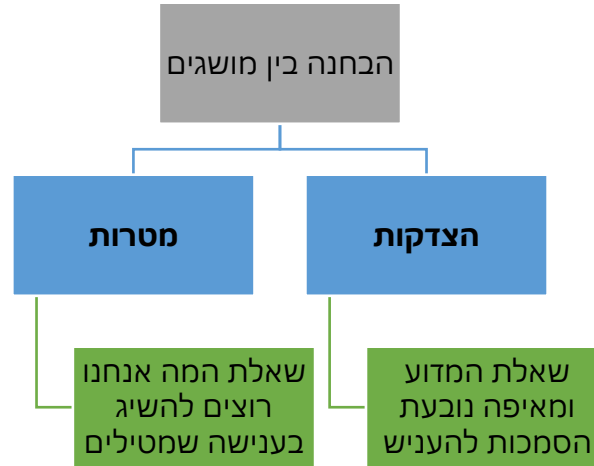
"קרימינולוגיה אנתרופולוגית" (הרופא היהודי לומברוזו (1880))

- כמו שאדם חולה ואנחנו נותנים לו תרופה/כדור, האסכולה הזאת אומרת שאדם לא מבצע עבירה סתם אלא יש לכך סיבה. בואו נמצא את הסיבה וניתן לה תרופה. יכול להיות רקע עוני/קנאה/בצע כסף וכו'. לא לכל הדברים ניתן לתת תרופה אבל לחלק מהעבירות יש 'תרופות'. לדוג' אדם מסוים ביצע מעשה כי הוא חנ"ש בואו נרפא אותו מחנ"ש. האסכולה הזאת לא כל כך נפוצה כיום.
- אין להעניש סתם ללא אבחנה מדעית. יש לבדוק מדעית מה מביא עבריינים לבצע עבירות.
- תכונות תורשתיות הן שמביאות עבריינים לפשע (אין להם יצר חופשי) – בעצם העבריינות היא תכונה מולדת.
- יש לתת תרופה מותאמת לכל עבריין ולא ענישה שווה.
- "הפשע - סיבותיו והתרופות למניעתו": יש קשר בין התורשה לסביבה - תנאים סוציאליים ירודים גורמים לסטיות ביולוגיות שעוברות בתורשה

הצדקות הענישה ומטרותיה

הבחנה בין צידוקים לענישה לבין מטרות הענישה

הצדקות הענישה - התשתית המוסרית שמצדיקה את הענישה – מדוע מותר להעניש? באיזו סמכות? כאן יוצאים מנק' הנחה שאנחנו מבינים שכאשר מענישים אדם אנחנו עושים לו "רע" אבל יש לנו הצדקה מוסרית לבצע זאת. מטרות הענישה - הרתעה, גמול, תיקון, שיקום וכו'. המטרות מופיעות בתיקון 113 של חוק העונשין.

למה צריך להצדיק את הענישה? גרימת סבל בכוונת תחילה נחשב דבר "לא מוסרי". מעבר לכך, חברות מתקדמות רואה חובה להקל על סבל ולמנוע אותו ככל האפשר.

יחד עם זאת, מעשה הנחשב כ"לא מוסרי" עשוי להיות מותר ואף רצוי אם יש לו צידוק מוסרי הגובר על הפסול המוסרי.

- במדינות דתיות (איראן) לא מתעוררות שאלות הקשורות לעונש
- במדינות דמוקרטיות, מתעוררות שאלות של "טוב ורע"
- הנושא של "הצדקת העונש" נדון תמיד
- עם החילון המואץ של העולם - הוגי דעות, משפטנים ופילוסופים החלו לעסוק בנושא בצורה מקצועית

הצדקות לענישה

גישת הגמול

עמנואל קנט - ענישת הפושע היא חובה מוסרית. הצידוק: למה? "כי הוא פשע".

- חובת הענישה היא חובה מוחלטת ומכונה "ציווי מוחלט".
- מידת העונש צריכה להיות כמידת הפשע ("עיקרון הגמול").
- מטרת העונש היא להשיב לפושע כגמולו ובכך לשרת את הצדק.
- קנט דחה את הגישות של הצדקת הענישה על סמך תועלת שתצמח לחברה (כגון תיקון העבריינים).
- קנט בעצם אומר שלא אכפת לו מה יוצא מכך, אם רע לאדם, אם יחזור להיות עבריין. קנט לא עוסק בשאלות של למה, כמה, איך אלא במצב של אתה רע? אז ניתן לך רע בחזרה.
- **הפילוסוף הגל** – רואה את העולם מאוזן מבחינה מוסרית.
- מבחינת חלוקת הטוב והרע - פשע מפר את האיזון החברתי.
- הענישה - מבטלת את הרע. מחזירה את האיזון על כנו. מאששת את הצדק המוסרי.
- טיעון נוסף של הגל - לעבריין יש זכות להיענש. העונש מכבד את העבריין כיצור רציונאלי.
- בעצם בשימת העבריין בכלא אנחנו מחזירים את "השלווה" בעולם.

לק"י

- **לורד דנינג:** "צידוקו של כל עונש אינו בהרתעה האפשרית שלו אלא בכך שהקהילה מבטאת את הגינוי הנמרץ של הפשע".

תיאוריית הזכויות

ג'ון רולס ורונלד דבורקין

- במרכזה של התיאוריה עומד חירות הפרט
 - לפרט יש זכות לחירות אישית שאסור לפגוע בה אבל גם בחברה כזו, יש כאלה שאינם שומרים על הכללים והמדינה צריכה יכולת של כפייה.
 - המטרה של הענישה היא להבטיח את הזכויות והחירויות של כל פרט בחברה וכדי לקיים יציבות.
- לדוג' מוצדק לתת עונש לגנב רכב כי הוא פגע בחירויות של אחרים. לדוג' מישהו שרוצח מישהו בתהלוכה להט"ב אז הוא פוגע בחירויות של האחר ולכן מענישים אותו.

תיאוריית האמנה החברתית

ז'אן זאק רוסו

- לכל פרט יש עניין שלחברה יהיו כללים וחוקים שיבטיחו את חייהם של חבריה ושלמות גופם ורכושם.
- תמורת הביטחון מפני פגיעות - כל פרט מקבל על עצמו את הנטל של ריסון עצמי והימנעות מפגיעה באחר
- לעברייני שמסיר מעליו נטל זה יש יתרון כפול: הוא גם נהנה מפירות העבירה וגם ממשיך ליהנות מהיתרונות של האמנה החברתית
- העברייני חייב להיענש בגין היתרון שקנה שלא ביושר. העונש מוצדק כי הוא מחזיר את האיזון של הנטלים בחברה

גישת התועלתניות

ג'ון מיל וג'רמי בנטהם

- לכל אדם יש הזכות לחירות שמותר להגבילה אך ורק למען תועלת החברה.
 - תועלת החברה - "הדבר אשר מספק את מירב האושר למירב חברי החברה"
 - את הענישה ניתן להצדיק רק כאשר היא מוטלת למען השגת מטרות המביאות תועלת לחברה – בעיקר הרתעה כללית וספציפית
 - "על הרתעת הכלל להיות המטרה העיקרית של הענישה כי היא צידוקה האמיתי"
 - העונש ייחשב כיקר מדי ובזבזני אם אפשר להשיג את המטרה החברתית במחיר זול יותר.
- חלק מהגישה התועלתנית זה חישוב העונש. לדוג' אדם ביצע עבירת אינוס אז לפי הגישה הזו אם ביהמ"ש ייתן לו יותר אז זה בזבז כסף (כ-200 אלף ₪) הגישה התועלתנית מנסה לחשב מה נק' האיזון הנורמלית שבה צריך לתת את העונש.
- לדוג' מחבלים – נתינת לימודים מבחינת התועלת זה יכול למנוע את המצב שהם משועממים ואז כל היום אין להם מה לעשות והם מתחילים לתכנן פיגועים חדשים (זה בדיוק מה שקורה בפועל). השאלה כאן היא אולי זה שווה לנו כחברה מבחינה תועלתנית.

ביקורת על הגישות התועלתניות

- הגישה התועלתנית יוצאת מתוך נקודת הנחה שכל האנשים הם אנשים רציונליים שמחשבים הפסד עבירה ושכרה. העברייני פועל משיקולים אחרים לגמרי, קיימות גם עבירות מתוך מניעים רגשיים שהעבריינים בכלל לא חושבים על העונש.

גישת המרקסיזם

- כל תופעה בחברה מושפעת מאינטרסים כלכליים. כך גם הענישה. כשצורת השלטון נזקקה לעבדים - נקבעו עונשי עבודות. כאשר היה מסחר ימי - התרבו המקרים שהעונשים היו עבודה כמשוטאים לאורך שנים.
- כאשר בתי הכלא החלו להתמלא - התחילו לייצר הכנסות בתוך המפעלים.
- בכל ענישה - יש לחפש את המדכא/מדוכא, שולט/נשלט

גישת האנרכיסטים

הווארד ארליך

- אין לאף גורם סמכות לדכא ואדם אחר. יש לפרק את המדינה ומוסדותיה באשר תפקידם הוא לדכא ואין שום צידוק לענישה
 - התופעה של פשע היא פונקציה של הארגון הפוליטי של החברה ומבצעי האלימות הם אלה שמקיימים את שיטת השלטון.
 - עבריינים (אם יהיו) יטופלו על ידי התארגנויות מתנדבות של חברי קהילה ואם יימצאו אשמים - יהיה גינוי, ביקורת או חרם.
- גישה רדיקלית שכמעט ולא קיימת היום. גישה מאוד לא ריאלי.

סיכום להצדקות - יש הצדקות של זכויות, אמנה חברתית, נק' מבט תועלתנית ומנק' מבט גמולנית.

מטרות הענישה

- בחוק העונשין (סעיף 40 ואילך) מקובל לחלק את הענישה ל-4 קבוצות עיקריות: גמול, הרתעה אישית/רבים, הגנה על שלום הציבור ושיקום.
- בנוסף ל-4 קבוצות עיקריות אלה יש גם מטרות נוספות לענישה **שאינן מופיעות בחוק העונשין**
1. פיוס וטיהור - אינה מקובלת היום במובן הענישתי הפורמלי. המקור הוא דתי - "העבירה מטמאת". המובן המודרני של פיוס הוא "סולחות" במגזר הערבי, לפעמים בפיקוח בית המשפט.
 2. כפרה
 3. פיצוי והשבה - להחזיר את המצב לקדמותו

* חשוב להבין:

- כמעט בכל מקרה של ענישה - העונש מוטל כדי להשיג כמה תכליות או אפילו את כל התכליות הללו
- זה לא הרתעה או הלימה אלא גם וגם
- הכל עניין של מינונים ושכל ישר

גמול (הלימה) (40ב)

עקרון הגמול

- **העקרון המנחה של המשפט הפלילי** - עקרון הגמול ("הלימה") נחשב לעקרון המנחה בגין ביצוע עונש.

העיקרון המנחה בענישה - הלימה (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ב. העיקרון המנחה בענישה הוא קיומו של יחס הולם בין חומרת מעשה העבירה בנסיבותיו ומידת אשמו של הנאשם ובין סוג ומידת העונש המוטל עליו (בסימן זה - העיקרון המנחה).

- על החברה מוטלת חובה מוסרית להעניש את העבריין - "מידה כנגד מידה" ולהוקיע את מעשיו.
- גם אם העונש ישפיע לרעה על הנאשם ויוליכו להתנהגות עבריינית - עדיין אין להפחית מהעונש כי "זה מה שמגיע".
- מצד שני, אין לתת לנאשם יותר ממה שמגיע לו כדי להרתיע אחרים. **צריך לתת לו בדיוק כגמולו.**

הביקורת על עקרון הגמול

- עקרון הגמול מתעלם ממטרות אחרות של הענישה.
- עקרון הגמול לא בהכרח מציאותי.
- מה זה "כגמולו"? מי קבע את ה"מחירון" שמופיע בחוק העונשין שעל אינוס זה 20 שנות מאסר ועל רצח מאסר עולם וכו'. ואיך אנחנו מתיימרים להגיד שזה גמול לעבריינין?

הגמול כמובן של נקמה

- הטלת העונש גורמת סיפוק ליצר הנקמה של הקורבן ושל כל הציבור המזדהים עם הקורבן
- הגמול הוא ויסות ואיזון של יצר הנקמה הציבורי
- יצר השנאה והנקמה הוא דבר בלתי נמנע ויש לו גם השלכות חיוביות: הקורבן מתלונן במשטרה\מעיד בבית המשפט
- מבחינה מוסרית - "מוצדק לשנוא עבריינים".
- יש לחזק את השנאה והבוז לעבריינים כי על ידי זה מתחזק בציבור הציות לחוק"

הגמול כמובן של הפסיכולוגיה המודרנית

- לפעמים זקוק העבריינין לעונש כדי להחזיר לעצמו את "שיווי המשקל" הנפשי עקב רגשות האשם .
- מחקר על אנשים שדרסו למוות אנשים עקב נהיגה רשלנית - חלק מהם הודו כי העונש "הגיע להם" והם ראו בעונש גמול צודק שיש בו כדי להשתחרר מרגשות האשם.

הביקורת על הגמול

- הגמול מהווה הטלת סבל על העבריינין. מבחינה מוסרית ניתן להצדיק אם זה משרת מטרה חברתית אולם לא ברור מה מוסרי בהטלת סבל על העבריינין. נקמה אינה דבר מוסרי.
- הגמול נועד להתאים את מידת הסבל של העבריינין למידת חטאו או אשמתו אך לא ברור כלל איך עושים את זה ואם זה אפשרי
- הגמול צופה פני עבר ואילו חברה נאורה צריכה להסתכל אל העתיד ושיפור המחר
- קביעת גמול מדויק הוא דבר בלתי אפשרי בעולם המעשה:
 - לדוג' גנב פרץ לכספת והסתבר שלא היה כלום – **האם נעניש אותו לפי הכוונה או לפי התוצאה?**
 - לדוג' אדם ירה על אחר אך היה מעצור.
 - לדוג' אדם צרך סמים ופגע בשניים. אחד מת והשני נשרט.
 - כפי שנראה בהמשך – בגזירת העונש תמיד נותנים משמעות לכוונה הפנימית, לחומרה וקולא.

הרתעה אישית/הרתעת הרבים (140+140)

- הרתעה אישית / הרתעה כללית (140+140)
- הרתעה אישית - מרתיעים אותו שהוא עצמו לא יחזור לבצע עבירה (140'ס).

הרתעה אישית (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

140. מצא בית המשפט כי יש צורך בהרתעת הנאשם מפני ביצוע עבירה נוספת, וכי יש סיכוי של ממש שהטלת עונש מסוים תביא להרתעתו, רשאי הוא להתחשב בשיקול זה בבואו לקבוע את עונשו של הנאשם, ובלבד שהעונש לא יחרוג ממתחם העונש ההולם.

- הרתעה כללית - הרתעת עבריינים אחרים ("וכל העם יישמעו וייראו ולא יזידון עוד") (140'ס).

הרתעת הרבים (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40. מצא בית המשפט כי יש צורך בהרתעת הרבים מפני ביצוע עבירה מסוג העבירה שביצע הנאשם, וכי יש סיכוי של ממש שהחמרה בעונשו של הנאשם תביא להרתעת הרבים, רשאי הוא להתחשב בשיקול זה בבואו לקבוע את עונשו של הנאשם, ובלבד שהעונש לא יחרוג ממתחם העונש ההולם.

- **בנתאם** (גישה תועלתנית) - ההרתעה היא התכלית המרכזית של הענישה
- **בנתאם** - תכלית הגמול פסולה משום שהיא מכוונת אל העבר ולכן אין בה שום תועלת

כיצד הרתעה משפיעה?

המטרה: לגרום לכך שהעבירה תהיה בלתי כדאית:

- **סטיגמה שלילית** - חוץ מהסבל הגופני והנפשי + הפסד כסף - יש בענישה הכתמת הנאשם .
- **מחקר בבני נוער** - הרתעה זה נשק יעיל. נוער חושש "לעשות בושות" למשפחה ולהורים.
- **סור מרע ועשה טוב** - הרתעה (על דרך השלילה) מחזקת את החוק ויוצרת הרגלים של שמירת החוק.

איך קובעים את מידת ההרתעה?

- הקשר בין מידת היעילות של המשטרה וכוח ההרתעה -
- מחקר מדנמרק 1944 - כל המשטרה סולקה ולא היה מי ששמר על הסדר. התברר שהייתה עלייה של פי 10 בעבירות רכוש. כלומר, **החשש מלהיתפס הוא חשש אמיתי**.
- מחקרים הראו שעבירות (שאינן מאחוריהן שיקולי מוסר) כגון עבירות חניה מתרבות כאשר אין אכיפה .
- **מסקנה** - נימוקים מוסריים לא מספיקים כדי למנוע מלעבור עבירות.

הוודאות של הענישה חשובה יותר מחומרת העבירה

- מחקר בארה"ב על שוטרים בדטרויט שבה השוטרים עשו "שביתה איטלקית". הם המשיכו לסייר ברחובות אך לא נתנו דוחות. הסתבר שלא היה שינוי בפשיעה .
- בליברפול הייתה שביתה כללית של כל השוטרים - הפשיעה עלתה דרמטית.
- **מסקנה** - לא הענישה עצמה היא המשמעותית אלא הסיכוי להיתפס .

קבלת מידע על העונש והפעלתו

- כדי שהעונש ירתיע - צריך שדבר קיומו יגיע לידיעת הציבור .
- כל פעולה של ענישה משמשת תזכורת מחודשת ומוחשית
- מחקר בכלא השמור ביותר בקליפורניה הראה שבין אסירים "כבדים" - המידע ההרתעתי הכי אפקטיבי הוא "מפה לאוזן"
- ברור שהתקשורת לבדה אינה מספיקה אלא מדובר בענישה עקבית של כל בתי המשפט לאורך זמן

הביקורת על תיאוריית ההרתעה

- הענשת אדם לשם הרתעתו והרתעת הכלל היא מעשה פסול משום שבדרך זו נוהגים באדם כאמצעי בעוד שבנ"א הם תכלית בפני עצמם.
- כשתכלית הענישה היא הרתעה זה יכול להביא לענישה חזקה ("למען יראו וייראו").
- זה יכול להביא לפגיעה בחפים מפשע/בני משפחה (ענישה קולקטיבית?).
- הרתעה לא כ"כ עובדת כי בכל העולם רואים רצדיביזם (בארה"ב, בעבירות מין ואלימות לעיתים שיעור הרצדיביזם עומד על 70 אחוזים).
- הרתעה מבוססת על כך שעבריינים הם אנשים רציונליים ש"מחשבים" את הסיכונים והסיכויים כשאינן זה כך. (דחף אלים/מיני/אי יציבות נפשית).

תשובת הנגד לביקורת

תלוי איך בוחנים את כוח ההרתעה. זה אולי לא מרתיע עבריינים מסוימים אך עשוי למנוע עבריינים נוספים.

טיפול ושיקום (ד40)**שיקום (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012**

ד40. (א) קבע בית המשפט את מתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה ומצא כי הנאשם השתקם או כי יש סיכוי של ממש שישתקם, רשאי הוא לחרוג ממתחם העונש ההולם ולקבוע את עונשו של הנאשם לפי שיקולי שיקומו, וכן להורות על נקיטת אמצעי שיקומי כלפי הנאשם, לרבות העמדתו במבחן לפי סעיפים 82 או 86 או לפי פקודת המבחן [נוסח חדש], התשכ"ט-1969.

(ב) היו מעשה העבירה ומידת אשמו של הנאשם בעלי חומרה יתרה, לא יחרוג בית המשפט ממתחם העונש ההולם, כאמור בסעיף קטן (א), אף אם הנאשם השתקם או אם יש סיכוי של ממש שישתקם, אלא בנסיבות מיוחדות ויוצאות דופן, לאחר שבית המשפט שוכנע שהן גוברות על הצורך לקבוע את העונש במתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה, ופירט זאת בגזר הדין.

מטרת ענישה

- אחד מהטרנדים החזקים ביותר בעת האחרונה בתחום הענישה הוא הגישה השיקומית.
- הביטוי המודרני המובהק - **ועדת גלדסטון** (1895) מאנגליה שצירפה באופן פורמלי למטרה של ההרתעה גם מטרה של שיקום - "תיקון העבריין".
- ביהדות - הסיפור של ר' מאיר - "יתמו חטאים מן הארץ ולא יתמו חוטאים מן הארץ". **אנחנו לא רוצים שהפושעים ימותו אל שהפושעים יסתיימו.**
- משתדלים להבין את אישיות העבריין ואת הסיבות שהביאו אותו לעבירה כדי לשנות את התנהגותו לטובה.

התפתחות מודל השיקום

- **פילנטרופי** - העבירה בוצעה על רקע דלות, גנים, חוסר חינוך וסביבה של העבריין. לעבריין אין באמת "בחירה חופשית".
- **הומניטרי** - החברה צריכה להיטיב עם מוכי גורל
- **פוליטי** (מרקסיטי) - אמצעי של שליטה בחלשים
- **רפואית** (ההסבר הפסיכיאטרי-פסיכולוגי): כמו שברפואה אין מחלה בלי שיהיה לה גורם סיבתי פתלוגי, כך אין עבירה בלי שיש לה סיבה פתולוגית אישית. העבריין סובל מבעיה כלשהי וצריך לטפל בה באמצעים רפואיים. (זו הסיבה ששבתי כלא יש עו"ס ולא רק פסיכיאטרים)

השפעות הגישה

- הגישה הרפואית/שיקומית השפיעה דרמטית על ההומניזציה של הענישה.
- מקרים קלים - נשלחים לאבחון ומקרים קשים נשלחים לטיפול.
- חלק מבתי הסוהר שינו את השם ל"בתי תיקון". הצינוק הפך ל"מרכז להסתגלות" או "מרכז להתבוננות עצמית".
- אחת ההשפעות - תקופות מאסר לא קצובות שרק החלטה רפואית ש"העבריין נרפא" מביאות לשחרור.

ביקורת על המאסר הלא קצוב

המאסר הלא קצוב התחיל באידיאלים גדולים ונגמר הביא לעלייה בזמן המאסר

הקשר בין הגישה התועלתנית למטרת השיקום

- שיקום זה אחד מהבסיסים של התיאוריה התועלתנית.** הגישה התועלתנית תומכת במטרת השיקום וסבורה כי לא רק שענישה איננה דרושה אלא שהיא מסיבה נזק ותוצאות הפוכות-
- "הופכים להיות עבריינים בכלא"
 - לפעמים מטילים קנס גבוה שגורם לעבריינים לחזור לעולם הפשע
 - עבריון שיחונך וישוקם - לא יפגע בחברה ובכך תיפתר דרכו בדרך הומנית

הביקורת על זוקטרינת השיקום

- (1) בפועל, המציאות של שיקום עבריינים הוא בעייתי. הגורמים לעבריינות הם רבים ומחקרים הראו שגם הקניית תארים וחינוך בכלא - אינו פותר את בעיית החזרה לכלא (מחקרים שנויים במחלוקת)
 - דוח מרטינסון (1975) סקר כ-300 מחקרים קודמים שנעשו לפניו והגיע למסקנה כי "שום דבר לא באמת משקם"
- (2) הביקורת התיאורטית
 - גם אם בסוף נמצא "תרופת פלא" שתשקם את העבריון, עדיין נצטרך אמצעי ענישה נוספים וזאת כדי להרתיע עבריינים מועדים אחרים. אם כל העבריינים יקבלו תרופה, מה ירתיע עבריינים נוספים מלבצע עבירות?!
- (3) יותר הגיוני ששיקום יהיה חלק ממרכיבי הענישה ולא יעבוד לבדו כשיקול יחיד
- (4) גישות שאמרו: "נחזיק באסיר עד שצוות רופאים, פסיכולוגים ועו"סים - יגידו שהוא משוקם (מרילנד, פנסילבניה). בפועל, זה הביא לעלייה בתקופת המאסר.
- (5) טענות של אפליה בין אסירים שונים (חלק זוכים וחלק לא מקבלים כשהרקע הוא לא ברור).
- (6) בפועל, עבריינים רבים הולכים למסלול השיקום כי "חרב המאסר" מונחת על צווארם.

★ **במציאות** – כל מטרת הענישה מתערבבים יחדיו. יש סיטואציות שבה ניתן דגש רב יותר לשיקום (עבריינות נוער) או מקרים שבהם בולטת האפשרות של שיקום טוב (תסקיר שירות המבחן) ויש מקרים שבהם רכיב הגמול הוא הדומיננטי.

הגנה על שלום הציבור (40ה)

הגנה על שלום הציבור (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ה. קבע בית המשפט את מתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה ומצא כי יש חשש ממשי שהנאשם יחזור ויבצע עבירות, וכי החמרה בעונשו והרחקתו מהציבור נדרשות כדי להגן על שלום הציבור, רשאי הוא לחרוג ממתחם העונש ההולם, ובלבד שלא יהיה בעונש שיקבע משום החמרה ניכרת מעבר למתחם העונש ההולם; בית המשפט לא יקבע כאמור אלא אם כן מצא שלנאשם עבר פלילי משמעותי או אם הוצגה לו חוות דעת מקצועית.

מטרת הענישה

- מניעה/הגנה על שלום הציבור (לרוב באמצעות מאסר) [זאת המניעה שרוב המשפטים מכירים, אבל מניעה מתחילה בכלל בתחום הקרימינולוגיה וזאת המניעה הראשונית].
- אחת מהתכליות הברורות ביותר היא שלילת האפשרות מהעבריון לחזור ולעבור עבירות, על ידי כליאתו בבית כלא. כך בעצם עונים על התכלית של הגנה על שלום הציבור.
- מחקרים מראים (וגם "שכל ישר") שאם האנשים שמבצעים עבירות לא יכולים לבצע אותן במרחב הפתוח – העבריינות פוחתת.

מניעה ראשונית (עוד לפני שהדבר הגיע לענישה בפועל)

1. אם יוצרים קיר מחוספס ולא ישר, הסבירות שיהיה גרפיטי תהיה יותר נמוכה (גרפיטי מושך פשיעה).

2. אם אוטובוס של אוהדי כדורגל יגיע 5 דק' לפני תחילת המשחק ולא שעה, האלימות לפני המשחק תפחת. משתמשים בזה באנגליה, המטרה כאן היא לגרום לכך שלא יהיה לאנשים האפשרות בכלל לבצע זאת, עשו מחקר וראו שלפני המשחק או בסוף המשחק יש המון זמן פנוי ולכן האוהדים מבצעים מעשי אלימות. אם אין מספיק זמן לפני המשחק אז האוהדים יתרכזו בכניסה לאצטדיון. בסוף המשחק מממנים אוטובוסים, האוטובוס יוצא החוצה בסוף המשחק וככה אין זמן לקטטות בסוף המשחק. משקיעים כסף באוטובוסים וככה מונעים את האלימות וזה גם חוסך כסף במקומות אחרים, נניח אחר כך לטפל בוונדליזם שהתבצע, בנפגעי גוף, תשלום לכוחות משטרה נוספים וכו'.
3. ארה"ב – במקומות ממש בעייתיים מה עושים? תוכניות של עיר ללא אלימות שבהם הילדים מהבוקר עד הערב עסוקים. אם יש אימונים לדוג' ומגיעים סלבס וכו' אז הילדים רוצים לבוא ולראות אותם ולהשתתף בתוכנית. הילדים רוצים לגעת "בסלב" ואז במקומות שלמים שפעם היית רואה ילד בן 13 אחרי בית הספר דוקר או מבצע שוד רק מהשעמום, רואים איך אותם הילדים כתוצאה ממימון המדינה לתוכניות האלה הם גדלים להיות שחקני כדורסל, פוטבול וכו'.

הביקורת על המניעה הראשונית

- מניין לנו שהנאשם עתיד לחזור על מעשיו? אולי למד לקח ולא יחזור על מעשיו?
מחקרים של ניבוי מסוכנות עתידית prediction of dangerousness ולא הגיעו למסקנות חד משמעיות.
 - תשובה אפשרית – יש עבירות שיש בהן סבירות גבוהה שהעבריין יבצע שוב (אלימות, שוד, רמאות) וכאשר זהו מקצועו של הנאשם, ניתן להסיק שהוא יבצע שוב.
 - נניח שהעבריין מועד לחזור לבצע את העבירה, כיצד נדע כמה בדיוק להחזיק אותו במאסר?
- **בפועל, המניעה היא שיקול נוסף שמביאים בחשבון בין יתר השיקולים.**
- בארה"ב – מבצעים מניעה קשוחה מאוד, מנסים לעקור את העבריינות מהשורש.
 - "חוק שלוש הפסילות" – כלומר, בגין כל עבירה שלישית בן אדם נכנס למאסר לתקופה ארוכה. אפשר לקבל עונש של אפילו 10-15 שנים על עבירה מאוד פחותה. בבתי הכלא בארה"ב יש אין סוף אנשים שיושבים מאסרים ארוכים על עבירות מאוד פחותות. הדבר גם יוצר תופעה הפוכה, שופטים מנסים לזכות כדי לא לשלוח אדם לכלא ל-15 שנים על עבירה הכי קטנה שיש.
 - ארה"ב – בין המדינות עם האחוז הגבוה בעולם של האסירים ביחס לאוכלוסייה.
- תיאוריה קלאסית של מניעה – "תיאורית החלונות השבורים"
 - מטרת הפרקטיקה – להביא להפחתה של הפשיעה ולמנוע התרחשות עבירות.
 - הסבר של התיאוריה – חלון שבור מוביל במהרה לחלונות שבורים נוספים – כיוון שחלון לא מתוקן משדר מסר לחברה של חוסר אכפתיות מהסדר החברתי וכך מתבצעות עבירות נוספות. ברגע שמתקנים את החלון, המסר הוא של אכפתיות ולא ימשיכו לשבור את חלונות הבית. אם "מחפפים" בעבירות הקטנות אז העבירות הגדולות יבואו. לדוג' אם "נחפף" בהחזקת סכין אז בסוף אותו אדם ידקור מישהו.
- ג'וליאני (ראש עיריית ניו יורק) אימץ את התיאוריה כבסיס רעיוני לאכיפה. לדוג': העמידו שוטרים בכל פינה וערכו סיורים רגליים לשם התערבות בחיי הקהילה – כל שוטר צוות לאזור מסוים על מנת להכיר את האנשים שיוכלו לדעת מיד אם משהו אינו כשורה (הוא מעיר כשאדם מבצע דבר שלא כשורה).
 - טענו כלפיו שהוא הכניס את כל השחורים לכלא, כלומר הוא בסך הכל העביר את העבריינים לכלא אבל לא שינה משהו, הקטע כאן הוא שלא מדובר רק בעבריינים שהם רוצחים אלא גם בקבצנים ומשתמשי סמים וכו'.
 - התשובה שלו הייתה שזה עבד ואלו לא טענות נכונות כי עובדתית פעם לא יכלו להסתובב בעיר ניו יורק בלילות ולאחר המהפך שהוא הוביל העיר הפכה לאחת הבטוחות בעולם.
- תיאוריית "הנקודות החמות" – תיאוריה מקובלת בעולם, פותחה על ידי פרופ' וייסבורד מהאוני' העברית, אחד מן הקרימינולוגים הגדולים בעולם. טענת פרופ' וייסבורד הייתה שתמיד במשטרה יש שוטרים בנק' Z Y X וכו'. פרופ' וייסבורד טוען שצריך לחפש את הנקודות שיש בהן פשיעה ושם נשים את מרכז הכובד במקום לשים

בכל מקום, אלא נשים 70% מהכוח בנקודות החמות. זה לקיחת סיכון אבל שווה לקחת את הסיכון הזה כי אני מאמין שזה יעבוד.

יש גם ביקורת על הביקורת על הנקודות החמות – "אפקט הבלון" – העבריינים פשוט עוברים לנקודות אחרות. מתוך האינטרנט: מקובל להניח כי העתקה מרחבית מתקיימת כאשר המשטרה מבקשת לבער פשיעה במקום מסוים וכתגובה למאמצים אלה העבריינים פשוט נודדים למקום אחר ובכך שמים לאל את הישגי המשטרה.

דרכי ענישה

קיימות דרכים רבות לענישה וביניהן – מאסר, מע"ת, קנס, עב"ש, העמדה במבחן, של"צ, פיצויים, התחייבות וכו'.

כליאה/מאסר

- למה משתמשים בכליאה?
 - מסוכנות – שלא יחזור לחברה
 - גמול לעבריין
 - הרתעה שלו ושל עבריינים אחרים
 - כדי לאפשר לו טיפול ושיקום כאשר לא ניתן להשיג זאת מחוץ לכלא
 - "מאסר בלתי קצוב" - נדון לטווח עונש כאשר השחרור נעשה על בסיס ועדת פרול

התפתחות המאסר

- מאסר לא היה עונש אלא רק החזקה במעצר עד העונש.
- יחד עם ביטול עונשי הגוף וצמצום עונש המוות במאה ה-18 – הפך עונש המאסר לעונש הדומיננטי (היה גם "פה ושם" – במקרים של המתקת עונש מוות).
- בעבר – האסירים או משפחותיהם שילמו על החזקה. מי שלא שילם – לא שוחרר.
- **ג'ון האורד** – שריף אנגלי. ביקר בבתי כלא וראה זוועות (חוסר טיפול, רעב) והתחיל לתבוע מהפרלמנט שינוי יסודי.

האם עונש המאסר משיג את מטרותיו?

- קשה לדעת, איך מבדדים את עונש המאסר מגורמים נוספים? מצד אחד, עונש מאסר בוודאות מרחיק את האדם מהחברה. מצד שני, בכלא הוא נחשף לפעילות עבריינית.
 - רצידיביזם גדול מאוד בעבירות מסוימות.
 - בישראל נערך מחקר גדול אחרי 1967 – הייתה חנינה גדולה ושוחררו 500 אסירים – 77 אחוזים ביצעו עבירות אחרי השחרור. מחציתם חזרו לכלא והחצי השני – קיבלו עונשים אחרים.
- הביקורת על הכלא אומרת שאין לנו מושג אם הכלא משיג את מטרותיו מלבד הרחקתו מהחברה לזמן מה.

משך המאסר – איך קובעים משך זמן? [נרחיב בהמשך]

- המאסר נקבע על בסיס שיקולי הענישה, שלרוב הם מנוגדים.
- חומרת העבירה
- שיקולים אישיים ומשפחתיים – כיצד ישפיע על המצב הכלכלי/אישי של המשפחה
- הערכת התקופה שתאפשר טיפול נפשי או חינוך מקצועי
- מידת הסכנה לציבור אם הנאשם לא יהיה נתון במאסר (הקושי: איך מנבאים מסוכנות? כולנו מסוכנים..)

החוק מגדיר מה שוקלים לעניין הענישה:

סיבות הקשורות בביצוע העבירה (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ט. (א) בקביעת מתחם העונש ההולם למעשה העבירה שביצע הנאשם כאמור בסעיף 40ג(א), **יתחשב בית המשפט בהתקיימותן של נסיבות הקשורות בביצוע העבירה**, המפורטות להלן, ובמידה שבה התקיימו, ככל שסבר שהן משפיעות על חומרת מעשה העבירה ועל אשמו של הנאשם:

(1) התכנון שקדם לביצוע העבירה; מי שמתכנן זה מעיד שהוא עבריין, מישהו שהוא מסוכן ולכן יש הבדל בין פשעים שבוצעו בתכנון לבין פשעים שבוצעו ללא תכנון.

- (2) חלקו היחסי של הנאשם בביצוע העבירה ומידת ההשפעה של אחר על הנאשם בביצוע העבירה; מה זה רלוונטי? נניח יש 4 אנשים שאחד מהם יותר אקטיבי אז לעניין ההרשעה כולם יורשעו בשוד אבל השופט יכול להגיד ש-1 יקבל 8 שנים ו-2 יקבל רק 4 שנים כי היה פחות אקטיבי.
- (3) הנזק שהיה צפוי להיגרם מביצוע העבירה; למשל, נזק מפריצת כספות לבנקים. מה משנה הנזק הפוטנציאלי? אהנו רוצים למנוע מאנשים להיות מסוכנים..
- (4) הנזק שנגרם מביצוע העבירה;
- (5) הסיבות שהביאו את הנאשם לבצע את העבירה;
- (6) יכולתו של הנאשם להבין את אשר הוא עושה, את הפסול שבמעשהו או את משמעות מעשהו, לרבות בשל גילו;
- (7) יכולתו של הנאשם להימנע מהמעשה ומידת השליטה שלו על מעשהו, לרבות עקב התגרות של נפגע העבירה;
- (8) מצוקתו הנפשית של הנאשם עקב התעללות בו על ידי נפגע העבירה;
- (9) הקרבה לסייג לאחריות פלילית כאמור בסימן ב' לפרק ה'1;
- (10) האכזריות, האלימות וההתעללות של הנאשם בנפגע העבירה או ניצולו;
- (11) הניצול לרעה של כוחו או מעמדו של הנאשם או של יחסיו עם נפגע העבירה.
- (ב) לעניין נסיבות כאמור בסעיף קטן (א)6 עד (9), בית המשפט יתחשב בהן ככל שסבר שהן מפחיתות את חומרת מעשה העבירה ואת אשמו של הנאשם, ולעניין נסיבות כאמור בסעיף קטן (א)10 ו-11 – ככל שסבר שהן מגבירות את חומרת מעשה העבירה ואת אשמו של הנאשם.

עונשי מינימום ועונשי מקסימום

- גזירת מאסר – השיטה הנוהגת בארץ היא עונשי מקסימום.

לדוג': ס' 298 לחוק העונשין: "הגורם... למותו של אדם – דינו מאסר 20 שנה"

מדובר בעבירה שהייתה קיימת לפני הרפורמה בעבירות ההמתה בשנת 2019.

יש לביהמ"ש שק"ד לגזור את העונש בטווח של עד 20 שנה.

העונשים עונשי מקסימום [יא/1] (תיקון מס' 23) תשמ"ח-1988

35. (א) בית המשפט שהרשיע אדם בשל עבירה, רשאי להטיל עליו כל עונש אשר אינו עולה על העונש שנקבע כדין לאותה עבירה.

- קיימים חריגים שבהם יש עונשי מינימום – עונש מאסר מינימלי

תקיפת שוטר בנסיבות מחמירות [ג/2] (תיקון מס' 105) תש"ע-2010

274. התוקף שוטר והתקיפה קשורה למילוי תפקידו כחוק ונתקיימה בו אחת מאלה, דינו - מאסר עד חמש שנים **ולא פחות משלושה חדשים**: היה לחץ פוליטי ושינוי את החוק לעונש מינימום לתקיפת שוטר...

כאשר יש עונש מינימום בעיקר בתקיפת שוטר נניח יש בחור צעיר בן 15 שבטעות תקף שוטר במהלך מעצר, השופטים לא ירשיעו אותו בתקיפת שוטר בנסיבות מחמירות אלא באחד מסעיפי התקיפה האחרים וזאת בשל האמונה שאין לשלוח אותו לכלא ואפשר אולי להחליף זאת בעונש אחר.

עונש מזערי (תיקון מס' 51) תשנ"ח-1998 (תיקון מס' 61) תשס"א-2001 (תיקון מס' 68) תשס"ב-2002

355. (א) הורשע אדם בעבירה לפי סעיפים 345, 348(א), (ב) או (ג)1, או 351(א), (ב) או (ג)1 או (2), **לא יפחת עונשו מרבע העונש המרבי שנקבע לאותה עבירה**, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו.

חבלה בכוונה מחמירה [א/235] [תשכ"ו]

329. (א) העושה אחת מאלה בכוונה להטיל באדם נכות או מום, או לגרום לו חבלה חמורה, או להתנגד למעצר או לעיכוב כדין, שלו או של זולתו, או למנוע מעצר או עיכוב כאמור, דינו – מאסר עשרים שנים:

(תיקון מס' 55) תש"ס-2000 (תיקון מס' 120 הוראת שעה) תשע"ו-2015

(ב) העובר עבירה לפי סעיף קטן (א) **כלפי בן משפחתו, לא יפחת עונשו מחמישית העונש המרבי שנקבע לעבירה**, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו; בסעיף קטן זה, "בן משפחתו" – כהגדרתו בסעיף 382(ב).

מדוע יש לביהמ"ש "פתח מילוט" מעונשי מינימום? כי כל תיק הוא שונה במהותו ויש נסיבות שונות לכל נאשם ונאשם, ענישה אינדיבידואלית.

• עונשי חובה

300. (א) העושה אחת מאלה יאשם ברצח ודינו - מאסר עולם **ועונש זה בלבד**:

- (1) גורם במזיד, במעשה או במחדל אסורים, למותו של אביו, אמו, סבו או סבתו;
- (2) גורם בכוונה תחילה למותו של אדם;
- (3) גורם במזיד למותו של אדם תוך ביצוע עבירה או תוך הכנות לביצועה או כדי להקל על ביצועה;
- (4) גורם למותו של אדם כשנעברה עבירה אחרת, כדי להבטיח לעצמו, או למי שהשתתף בביצוע אותה עבירה, בריחה או הימלטות מעונש.

מדובר בעבירה שהייתה קיימת לפני הרפורמה בעבירות ההמתה בשנת 2019.

• עונש מופחת

עונש מופחת (תיקון מס' 44) תשנ"ה-1995 [לפני הרפורמה]

300א. על אף האמור בסעיף 300, ניתן להטיל עונש קל מהקבוע בו, אם נעברה העבירה באחד מאלה:

(א) במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה או בשל ליקוי כושרו השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש כאמור בסעיף 34 ח –

- (1) להביין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או
- (2) להימנע מעשיית המעשה.

לפני הרפורמה התחשבו נניח בנשים שרצחו את בעליהן בגלל התעללות רבת שנים, כיום לאחר הרפורמה בעבירות ההמתה הן יורשעו פשוט בסעיפים מקלים מראש.

• עונש חובה ונסיבות מקלות

עונש חובה ונסיבות מקלות (תיקון מס' 44) תשנ"ה-1995

35א. (א) הורשע אדם בעבירה שדינה עונש חובה, ניתן להטיל עליו עונש קל מעונש החובה הקבוע לעבירה, אם העבירה נעברה בנסיבות מקלות מיוחדות שיפורשו בגזר הדין.

(ב) הוראות סעיף קטן (א) לא יחולו על אלה:

(תיקון מס' 137) תשע"ט-2019

- (1) עבירת רצח בנסיבות מחמירות לפי סעיף 301א;
 (2) עבירה לפי –
 (א) חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תש"י-1950;
 (ב) חוק בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם, תש"י-1950;
 (ג) חוק הטיס (עבירות ושיפוט), תשל"א-1971.

• חלופת מאסר

- מאסר לסירוגין שמגביל את החירות במידה ולא פוגעות בפרנסה.
- מאסר **סוף שבוע** - העבריין עובד כל השבוע ושוללים את החירות בסוף השבוע (נקרא "מאסר למחצה". ניו זילנד – בנוסף למאסר סופ"ש – נדרש להתייצב בכמה ימים מערבי השבוע (שעות הפנאי נשללות).
- **מאסר לילה** - האסיר עובד כל יום בחוץ ובא רק בלילה לבית כלא (ענישה לעבירות קלות יחסית).

עבודות שירות (עב"ש)

- אם בית משפט גזר על אדם עונש מאסר שאינו עולה על תשעה חודשים - יכול השופט להחליט שהנאשם ירצה את העונש כולו או חלקו – בעבודות שירות מחוץ לכותלי בית סוהר.
- עבודות שירות יושתו על עבריינים שלא עברו עבירות חמורות ושאינם בעלי עבר פלילי מכביד.
- בפועל נשלחים לרצות עונש זה עברייני סמים קלים, עברייני הונאה, אלימות קלה וכו' (מסוכנות קטנה).
- המרת מאסר בעבודות שירות משרתת מטרות ערכיות, וגם מטרות מעשיות.
- ברמה המעשית היא מאפשרת להקטין את הצפיפות בבתי הסוהר ולהוזיל את עלויות הענישה.
- ברמה הערכית, מאפשרת לשקם את הנאשם, ולאפשר לו לחזור לחיים תקינים ללא החוויה השלילית של המאסר בכלא.

נשיאת מאסר בעבודת שירות (תיקון מס' 21) תשמ"ז-1987 (תיקון מס' 102) תש"ע-2009 (תיקון מס' 133 – הוראת שעה) תשע"ח-2018

51ב. (א) בית משפט שגזר על נאשם מאסר בפועל לתקופה **שאינה עולה על תשעה חדשים**, רשאי להחליט, בגזר הדין, שהנידון ישא את עונש המאסר, כולו או חלקו, בעבודת שירות; קבע בית המשפט כי חלק מעונש המאסר יהיה בעבודת שירות, יישא הנידון את חלק העונש האמור בתום תקופת המאסר בפועל, אלא אם כן קבע בית המשפט אחרת.

(תיקון מס' 102) תש"ע-2009 תנאים לעב"ש

- (ב) בית המשפט לא יחליט כאמור בסעיף קטן (א) כי נאשם יישא את עונש המאסר, כולו או חלקו, בעבודת שירות, אלא אם כן מתקיימים כל אלה:
- (1) בית המשפט קיבל, לפני מתן גזר הדין, **חוות דעת מטעם הממונה** (בסימן זה – חוות דעת הממונה) בדבר התאמתו של הנאשם לעבודת שירות, וכן בדבר האפשרות להשמתו בה ובדבר עבודת השירות שהנאשם יכול לעבוד בה והתנאים שבהם תבוצע;
- (2) **הנאשם הסכים** לשאת את עונש המאסר בעבודת שירות, בהתאם **לתנאים** שנקבעו בחוות דעת הממונה.

(תיקון מס' 102) תש"ע-2009 מי מתאים לרצות מאסר בדרך של עב"ש? מה בודק הממונה על עב"ש?

(1) בחוות דעת הממונה יפורטו אלה:

- (1) התאמתו, אי-התאמתו או מגבלות על התאמתו של הנאשם לביצוע עונשו בעבודת שירות, נוכח קיומו של יסוד סביר לחשש לפגיעה בגופו או בחייו של אדם, לרבות בנאשם עצמו, אם יישא הנאשם את עונש המאסר בעבודת שירות;

קביעת אי-התאמתו או מגבלות על התאמתו של הנאשם תתבסס על חוות דעת שקיבל הממונה, אם ניתנה כזו, מקצין משטרה שהסמיך לכך ראש אגף החקירות והמודיעין במשטרת ישראל, עובד שירות הביטחון הכללי שהסמיך לכך ראש אגף החקירות בשירות הביטחון הכללי או קצין בשירות בתי הסוהר שהסמיך לכך ראש חטיבת המודיעין בשירות בתי הסוהר, לפי העניין;

(2) אפשרות השמתו או אי-השמתו של הנאשם בעבודת שירות מתאימה למצבו הבריאותי ולמוגבלויותיו, אם ישנן, יכולתו להיות מועסק בסוגי מקומות העבודה שניתן להעסיק בהם עובד שירות ויכולתו לעמוד בשעות העבודה הנדרשות ובנוהלי עבודה הנהוגים בסוגי מקומות עבודה כאמור; לעניין זה, רשאי הממונה להתבסס על אלה:

(א) העבירה שבה הורשע הנאשם;

(ב) הרשעות קודמות של הנאשם; למה הרשעות קודמות זה רלוונטי? כי אם כבר 20 פעמים עשית עב"ש אז למה שניתן לך שוב עב"ש? הרי עב"ש זה סוג של חירות, אתה עובד במהלך היום ואחר כך אתה חופשי וזאת לא אמורה להיות מתנה עבור הנאשם.

(תיקון מס' 112) תשע"א-2011

(ג) חוות דעת מטעם גורם טיפולי בעניינו של הנאשם, אם ניתנה, ובכלל זה – אם נערך תסקיר של קצין מבחן בקשר להליך שבו התבקשה חוות דעת הממונה – סיכום והמלצות של התסקיר, ואם הוכנה הערכת מסוכנות לפי חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו-2006 – תמצית הערכה עדכנית;

(תיקון מס' 112) תשע"א-2011

(ד) צו פיקוח לפי חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו-2006, וצו על פי חוק מגבלות על חזרתו של עבריין מין לסביבת נפגע העבירה, התשס"ה-2004, אם הוצאו בעניינו של הנאשם;

(ה) הערכות שניתנו בעבר לעניין אופן הביצוע של עבודות שירות קודמות על ידי הנאשם;

(ו) מצבו הבריאותי של הנאשם ומוגבלויותיו, אם ישנן, לרבות חוות דעת מטעם גורם טיפולי לעניין זה.

הפסקה מינהלית של עבודת שירות (תיקון מס' 21) תשמ"ז-1987 (תיקון מס' 102) תש"ע-2009

51 ט. (א) נציב בתי הסוהר או קצין בדרגת גונדר שהוסמך לכך על ידו, רשאי, לאחר שנתן לעובד השירות הזדמנות לטעון את טענותיו לפניו או לפני סוהר בכיר כהגדרתו בפקודת בתי הסוהר שהוסמך לכך על ידי הנציב, להחליט כי עבודתו של עובד השירות לא תחל או תופסק וכי הוא יישא את עונשו או את יתרת עונשו בבית סוהר, לפי העניין, אם ראה כי מתקיים בעובד השירות אחד מאלה לפי העניין:

(תיקון מס' 102) תש"ע-2009

(1) הוא לא התייצב לתחילת ריצוי עבודת השירות או נעדר מהעבודה ללא אישור הממונה, רכז עבודת השירות, המפקח או רופא;

(תיקון מס' 102) תש"ע-2009

(2) הוא אינו מבצע כראוי את המשימות שהוטלו עליו או שהתנהגותו בעבודה אינה מניחה את הדעת;

(3) הוא הפר תנאי מתנאי עבודת השירות שקבע בית המשפט לפי סעיף 51ב(ג);

(תיקון מס' 102) תש"ע-2009

(4) הוא לא ציית להוראה של הממונה, של רכז עבודת השירות או של המפקח או לא קיים חובה המוטלת עליו לפי סימן זה;

(תיקון מס' 102) תש"ע-2009

(5) הוא נתון במעצר או משוחרר בערובה בתנאים שאינם מאפשרים את התייצבותו להמשך ביצוע עבודת השירות;

(תיקון מס' 102) תש"ע-2009

(6) הוא הסתיר פרט או מסר פרט כוזב שהם מהותיים לצורך קביעת התאמתו לעבודת השירות או השמתו בה.

מאסר על תנאי (מע"ת)**מאסר על תנאי [יא/18]**

52. (א) הטיל בית המשפט עונש מאסר, רשאי הוא להורות בגזר הדין שהעונש, כולו או מקצתו, יהיה על תנאי.

(ב) (1) מי שנידון למאסר על תנאי **לא ישא את עינוש אלא אם עבר** - תוך תקופה שנקבעה בגזר דינו ושלא תפחת משנה ולא תעלה על שלוש שנים (להלן - תקופת התנאי) - **אחת העבירות שנקבעו בגזר הדין והורשע בשל עבירה כזאת (להלן - עבירה נוספת) תוך תקופת התנאי או לאחריה.**

(תיקון מס' 23) תשמ"ח-1988

(ג) **תקופת התנאי תתחיל ביום מתן גזר הדין ואם הנידון נושא אותו זמן עונש מאסר - ביום שחרורו מן המאסר**; אולם תקופה שאסיר נמצא בה מחוץ לבית הסוהר בשל שחרור בערובה מכח סימן ב' בפרק ג' לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982, בשל חופשה מיוחדת או מכח סימן ב' 1 לפרק ו', יראו אותה כתקופת תנאי מצטברת לתקופת התנאי שקבע בית המשפט; והכל כשבית המשפט לא הורה אחרת.

(ד) קביעת העבירות לפי סעיף קטן (ב) יכול שתהיה בציון סוג של עבירות או בפירוט עבירות מסויימות, אם דרך תיאורן ואם דרך אזכור הוראות חוק; אוזכרה הוראת חוק והיא בוטלה לאחר מכן והוראה אחרת באה במקומה, יראו את גזר הדין כמאזכר את ההוראה האחרת.

- מאסר על תנאי הוא יחסית חדש. התחיל לפני 130 שנה.
- הסיבה: ספקות לגבי היעילות של הענישה הרגילה.
- הטענה: הענישה - יותר מזיקה מתורמת לעבריין.
- בית המשפט קובע בגזר הדין עונש מאסר לתקופה קצובה אך הנאשם אינו נכלא לתקופה זו אלא אם בפרק זמן מסוים שב ועבר את העבירות המפורטות בגזר הדין.
- נשאלת השאלה מתי מתחיל התנאי? גישה אחת יכולה לומר שהתנאי מתחיל כאשר אתה משתחרר מהכלא. גישה אחרת יכולה לומר שאם אדם ריצה עב"ש מתי נתחיל את התנאי? במהלך עב"ש או לאחר עב"ש?
- יש גם המון גז"ד שלא ברור מה השופט קבע כעבירה שעליה יחול התנאי. המון פעמים שופטים לא מעמיקים בקביעה של התנאי ואז זה יוצר בעיות.
- לדוג' אדם ביצע שוד, פרץ לבנק וגנב מיליון שקל, הוא קיבל תנאי שאם יבצע שוד בנק ישב שנתיים. בפעם ההבאה תפסו אותו על גניבה האם מפעילים את התנאי או לא מפעילים את התנאי?

היתרון של מע"ת

- מאפשר לשופט גם להחמיר בדין וגם להקל בעת ובעונה אחת.
- העבריין גם נשפט למאסר וגם נשאר חופשי
- מאסר על תנאי - מעין "עונש ביניים". העמדה במבחן היא אמצעי מקל מדדי ועונש מאסר הוא כבד מדי.
- כאשר מדברים על תיאוריות של הרתעה - עונש מאסר על תנאי הוא העונש הקלאסי.
- המאסר על תנאי - "חרב על צווארו של העבריין"
- מטרתו המרכזית - "תמרור אזהרה"
- בפעם הבאה שיבצע מעשה הנכלל במסגרת התנאי, הוא ימצא עצמו מאחורי סורג ובריח.
- כאשר הנאשם מבצע עבירה אשר מאפשרת את הפעלת עונש המאסר על תנאי שנגזר עליו, בית המשפט יפעיל את התנאי וישלח את הנאשם לבית הסוהר

חריג: סעיף 56 לחוק העונשין מאפשר להאריך את תקופת המאסר המותנה פעם אחת בלבד.

הארכת תקופת התנאי [יא/22] (תיקון מס' 23) תשמ"ח-1988

56. (א) בית המשפט **שהרשיע** נאשם בשל עבירה נוספת **ולא הטיל עליו בשל אותה עבירה עונש מאסר** רשאי, על אף האמור בסעיף 55 ובמקום לצוות על הפעלת המאסר על תנאי, לצוות, מטעמים שיירשמו, **על הארכת תקופת התנאי,**

או חידושה, לתקופה נוספת שלא תעלה על שנתיים, אם שוכנע בית המשפט שבנסיבות הענין לא יהיה צודק להפעיל את המאסר על תנאי.
(ב) לא ישתמש בית המשפט בסמכות לפי סעיף זה אלא לגבי ההרשעה הראשונה של הנאשם בשל עבירה נוספת.

חריג לחריג: סעיף 85 לחוק העונשין מאפשר לבית המשפט להאריך את תקופת התנאי אף יותר מפעם אחת, כאשר מדובר בנאשם העובר טיפול נגד שימוש בסמים. התנאים: סיכוי לשיקום הנאשם, היעדר מסוכנות מצד הנאשם, חשש כי עונש המאסר יגרום לו נזק חמור.

הארכה נוספת של תקופת התנאי (תיקון מס' 42) תשנ"ה-1995

85. (א) **על אף הוראות סעיף 56(ב),** רשאי בית המשפט שהרשיע אדם העובר טיפול למשתמשים בסמים, או שסיים טיפול כאמור, להשתמש בסמכותו לפי סעיף 56 יותר מפעם אחת, **אם שוכנע כי לא יהיה זה צודק להפעיל את המאסר על תנאי משום שיש סיכוי לשיקומו של האדם, כי הפעלת המאסר על תנאי תסב לו נזק חמור, וכי אין סיכון לשלום הציבור בשל הארכת התנאי.**

(ב) בטרם יחליט על הארכה נוספת של תקופת התנאי, יבקש בית המשפט תסקיר של קצין מבחן על הנאשם, על מצב התקדמותו בטיפול, וכן, אם הוא מקבל טיפול במוסד, על המוסד שבו הוא מטופל.

(ג) הארכה נוספת של תקופת התנאי, לפי סעיף זה, תלווה בצו מבחן כאמור בסימן זה ובתנאים האמורים בו; על ההארכה הנוספת יחולו הוראות סעיף 56(ג).

אם מוטל על נאשם מאסר בפועל שירוצה בעבודת שירות וביהמ"ש גם מטיל עליו באותו גזר דין מאסר על תנאי, תקופת התנאי תתחיל לרוץ ביום גזר הדין. זאת משום שכאשר נאשם מרצה מאסר בפועל בעבודות שירות למעשה הוא לא אסיר בכלל ויש מקום להרתיע אותו מהרגע הראשון שהוא מבצע עבודות שירות. **(פס"ד טולדנו)**

מה כולל "התנאי"?

נאשם מבצע עבירה מאוחרת שמפרה את התנאי אבל **מילולית** היא לא זהה לעבירה שנכתבה במאסר על תנאי. מה הדין? לדוג' במאסר על תנאי נכתב שאסור לנאשם לבצע עבירה של גניבה, העבירה המאוחרת שהוא ביצע היא עבירת שוד. עבירת השוד תפעיל את התנאי של הגניבה.

בדקים האם העבירה המאוחרת כוללת ביסודותיה את כל יסודות עבירת התנאי. שוד כוללת את כל יסודות עבירת הגניבה, (היא אפילו רחבה ממנה. ולכן התנאי של הגניבה הופר).
דוגמה הפוכה

- עבירת התנאי היא עבירת הצתה: "אסור לנאשם לבצע עבירת הצתה, בתוך שנתיים מיום גזר הדין", אחרת יופעל נגדו תנאי של שנתיים.
- הנאשם ביצע עבירה מאוחרת, של הסגת גבול.
- העבירה של הסגת גבול כוללת חלק מיסודות עבירת הצתה, אבל לא כוללת את רכיב ההצתה – ולכן התנאי לא יופעל.

מסקנה בהפעלת תנאי

ניתן להפעיל מאסרים על תנאי גם אם עבירת התנאי היא לא מילולית זהה לעבירה המאוחרת, ובלבד שכל יסודותיה של עבירת התנאי נמצאים בעבירה המאוחרת. הניסוח בגזר הדין לגבי מע"ת הוא מאוד חשוב כי זה משפיע בהמשך. אם השופט לא מנסח טוב או מנסח חלקית זה יוצר בעיות בעתיד.

קנס (ס' 61 לחוק)

- הקנס הוא דוגמה קלאסית להומניזציה של הענישה.
- קשור גם לעלייה ברמת המחיייה של האנשים. בעבר - היה עוני רב ולא היה אפקטיבי להטיל קנס.
- עבירות קנס - לרוב עבירות קלות. לדוג' תיקי תעבורה, בעבירות חמורות זה רכיב נוסף בענישה.
- לרוב, **עונש שמצטרף** לעונשים נוספים
- קנס זה דבר מאוד מודרני כי בעבר לא היה כסף לאנשים. לדוג' גם היום באיו"ש נותנים קנסות נמוכים כי יודעים שהאוכלוסייה מאוד ענייה.

יתרונות הקנס

- משמש כמקור הכנסה למדינה – במקום שאתה תשב בכלא והמדינה תשלם עליך אז אתה תשלם למדינה ותכניס לה עוד ועוד כסף.
- מערכת זולה להפעלה – זה לא כלא שצריך מלא סוהרים ואנשי תחזוקה וכו'.
- הפגיעה בנאשם איננה הרסנית
- הנאשם אינו בקשר עם סביבה עבריינית - בניגוד לכלא ששם האדם יפגוש עבריינים.
- יכולת הרתעתית
- הפיך. אם מתברר שהנאשם זוכה - אפשר להחזיר כסף (א"א להחזיר חירות) – אי אפשר להחזיר לכן אדם שבועיים בכלא אבל בניגוד לכך בכסף תמיד אפשר להחזיר.

הביקורת על הקנס

- בחברות עברייניות - הקנס משולם על ידי "בעל הבית" – לדוג' ראש משפחת הפשע או מפעיל הכנופיה וכו'.
- אנחנו נותנים לכן אדם קנס כדי להרתיע אותו והוא לא משלם אותו אלא מישהו אחר. אנחנו לא יכולים לדעת מי משלם את הקנס.
- לא מספיק מרתיע – בעיני הרבים זה לא מספיק מרתיע.
- יוצר אפליה בין "עניים" ל"עשירים" – לדוג' קנס של 200 אש"ח יכול להיות אדם שאין לו איך לשלם את זה אז הוא יעדיף להיכנס לכלא בתמורתם.
- הפתרון לביקורת ג': שיטת הקנס היומי - זוהי שיטה שמבטיחה שוויון. השופט לא נוקב סכום של קנס אלא את מספר ימי הקנס של העבריין בהתאם לעבודתו, הכנסתו וכו'

שאלה מעניינת – כמה ימי מאסר תמורת קנס? איך קובעים זאת? בחוק לא מופיע כיצד יש לקבוע כמה ימי מאסר יהיו חלופה לאותו סכום של קנס שיוטל על המורשע. אפשר לראות גז"ד שבהם עבור 1,000 ₪ יש 5 ימי מאסר ואפשר לראות גז"ד שבהם עבור 500 ₪ יש 5 ימי מאסר, אין סדירות בנוגע לכך.

שיעור הקנסות (תיקון מס' 9) תש"ם-1980 (תיקון מס' 14) תשמ"ב-1982 צו תש"ע-2010

61. (א) **על אף האמור בכל חוק**, מקום שהוסמך בית המשפט בחוק להטיל קנס, רשאי הוא להטיל –
- (1) אם קבוע לעבירה עונש מאסר עד **ששה חדשים** או קנס בלבד, או קנס שלא נקבע לו סכום - קנס עד 14,400 שקלים חדשים;
 - (2) אם קבוע לעבירה עונש מאסר **למעלה מששה חדשים ולא יותר משנה** - קנס עד 29,200 שקלים חדשים;
 - (3) אם קבוע לעבירה עונש מאסר **למעלה משנה ולא יותר משלוש שנים** - קנס עד 75,300 שקלים חדשים;
 - (4) אם קבוע לעבירה עונש מאסר **למעלה משלוש שנים** - קנס עד 226,000 שקלים חדשים.
- (ב) **סעיף זה לא יפגע בהוראה המסמיכה את בית המשפט לקנוס בסכומים העולים על הסכומים האמורים בסעיף קטן (א) או בהוראות סעיף 63.**

(תיקון מס' 14) תשמ"ב-1982 צו תש"ע-2010

(ג) מקום שקבוע בחוק לעבירה נמשכת קנס או קנס נוסף לכל יום של עבירה רשאי בית המשפט להטיל, במקום אותו קנס - קנס עד 1,400 שקלים חדשים. נפוץ בעבירות של זיהום וכו' שנקבע שהם מזהמים ואפשר לקבוע שעד שהם לא מפסיקים לזהם אז על כל יום משלמים סכום שאינו עולה על 1,400 ₪, צריך לשים לב שמדובר בסכום שהוא במקום אותו הקנס.

(ד) סעיף זה אינו בא לשנות מסכומים שבית המשפט מוסמך להטיל קנס בשל אי-ציות לצו בענין עדות או המצאת מסמכים או בשל בזיון בית משפט.

קנס לפי שווי הנזק או טובות ההנאה [יא/29] (תיקון מס' 9) תש"ם-1980

63. (א) בשל עבירה שנתכוון בה הנאשם לגרום נזק ממון לאחר או להשיג טובת הנאה לעצמו או לאחר, **רשאי בית המשפט להטיל על הנאשם קנס פי ארבעה משוויים של הנזק שנגרם או של טובת ההנאה שהושגה על ידי העבירה, או את הקנס שנקבע בחיקוק, הכל לפי הגדול שבהם.**

(תיקון מס' 9) תש"ם-1980

(ב) הורשע אדם בעבירה, וקיבל דבר כשכר בעד ביצועה או כאמצעי לביצועה, רשאי בית המשפט להטיל עליו קנס פי ארבעה משוויי של הדבר, או את הקנס שנקבע בחיקוק, הכל לפי הגדול שבהם.

(ג) בקביעת סכום הקנס לפי סעיף זה רשאי בית המשפט להתחשב, בין השאר, בהשפעה שתהיה לסילוק הקנס על יכולתו של הנאשם לפצות את הניזוק בשל הנזק שנגרם לו על ידי העבירה.

(תיקון מס' 23) תשמ"ח-1988

(ד) קביעת הקנס לפי ערך הנזק שנגרם או טובת ההנאה שהופקה תהא כערכם ביום ביצוע העבירה או ביום מתן החלטת בית המשפט, לפי הגדול שבהם.

מאסר במקום קנס

71. (א) בית המשפט הדן אדם לקנס, **רשאי להטיל עליו מאסר עד שלוש שנים למקרה שהקנס כולו או מקצתו לא ישולם במועדו ובלבד שתקופת המאסר במקום קנס לא תעלה על תקופת המאסר הקבועה לעבירה שבשלה הוטל הקנס**; נקבע לעבירה עונש קנס בלבד, או היתה העבירה של אחריות קפידה כאמור בסעיף 22(א) סיפה, לא תעלה תקופת המאסר במקום הקנס על שנה.

(תיקון מס' 87) תשמ"ו-2005

(ב) (בוטל).

(תיקון מס' 9) תש"ם-1980

(ג) **נשא אדם מאסר לפי סעיף קטן (א), לא יחוייב בתשלום הקנס והתוספת**; נשא חלק מתקופת המאסר, לא יחוייב בתשלום חלק הקנס היחסי לתקופה שנשא עליו מאסר, והתוספת שיהיה חייב בה תחושב לפי אותו חלק מן הקנס שלא נשא עליו מאסר.

(תיקון מס' 92) תשמ"ז-2007

(ד) הוטל מאסר לפי סעיף קטן (א) ולפני שנסתיימה תקופת המאסר שולם חלק מן הקנס תקוצר התקופה לפי היחס שבין הסכום ששולם לבין הקנס כולו.

(ה) מי שהוטל עליו מאסר בשל אי תשלום קנס ישא אותו בנוסף לכל מאסר אחר, לרבות מאסר בשל אי-תשלום קנס אחר, בין שהמאסר האחר הוטל באותו משפט ובין שהוטל במשפט אחר, זולת אם הורה בית המשפט הוראה אחרת.

מי שאחראי על גביית קנסות הוא המרכז לגביית קנסות – מדובר במרכז שהוא סוג של גוף גבייה בעל כוח רב ויש לו יכולות לעקל דברים גם ללא צווים של ביהמ"ש. כלומר, הוא יכול אפילו לעקל רכוש מבלי שיש צו ביהמ"ש שמורה

על כך במפורש. במקרים של קנסות המדינה אפילו מקבלת כספים שלא ברור מהיכן הגיעו, כלומר מקורם לא ברור העיקר שהקנס ישולם. זאת אומרת עברייני יכול לשלם קנס גם מכסף שהוא הלבין מעבירות כלשהן, העיקר שישלם. משרד המשפטים בוחן: ביטול מאסר חלף קנס, יו"ר ועדת החוקה ח"כ אשר: אם לא יוגש חוק ממשלתי חברי הוועדה יגישו בעצמם הצעת חוק.

נבדק גם האם קיים קשר בין משפט פלילי לעוני – הטענה היא שברור שיש קשר, נניח בהקשר של קנס אז לאנשים מהחברה היותר נמוכה, עניים, דרי רחוב וכו' לא יהיה כסף לשלם את הקנס אז בוודאי שהם יכנסו למאסר כחלף קנס. בניגוד לכך, מי שיש לו כסף יכול פשוט לשלם. יש גם את העניין שבקנס ניתן לפרוס להרבה תשלומים ואז אפשר לראות בתיקים של אנשים שיש להם קשיים כלכליים שפורסים סכומים מאוד נמוכים להרבה מאוד תשלומים רק כדי שהם יעמדו באפשרות לשלם את הקנס שביהמ"ש מטיל עליהם.

שירות לתועלת הציבור (של"צ)

- רעיון חדש שהחל בשנות השבעים באנגליה (ועדת ווטסון) שהמליצה על שירות לתועלת הציבור ללא שכר **בשעות הפנאי** של העברייני. בדר"כ בעבירות לא חמורות.
- הנהנים מעבודות שירות ציבור הם מוסדות קהילתיים (דוג: העמותה למען הקשיש).
- בעונש זה, העברייני מפצה את החברה בה פגע. בן אדם מחזיר לחברה שבה הוא עצמו פגע.

יתרונות השל"צ

- עונש חסכוני שנותן ערך כספי בחזרה למדינה
- זה לא רק עניין כספי (קנס) אלא מעורב בו השקעה אישית של העברייני
- אלמנט חינוכי-שיקומי (חוליאנים במשחקי כדורגל באנגליה) לדוג' אם הורשעתי בתור נער בעבירה כלשהי אז נותנים לו לעשות של"צ בעמותה שעוזרת לנוער או מחנכת נוער לעתיד, נוער לצבא וכו'.
- העבריינים לא מסתובבים בסביבה עבריינית אלא באזור נורמטיבי

הבחנה בין עב"ש לבין של"צ

עב"ש – עונש של **מאסר בפועל**, אשר ריצויו הומר בעב"ש. כלומר, האדם נשפט ונגזר עליו רכיב ענישה של מב"פ, אולם ביהמ"ש המיר לו את אופן הריצוי מהכלא למקום שבו מרצים עב"ש. ביהמ"ש רשאי להמיר עונש של מב"פ לעב"ש רק כאשר אורך תקופת המאסר אינה עולה על **9 חודשים**. בטרם גוזר ביהמ"ש את דינו של הנאשם, נשלח הנאשם לממונה על עבודות השירות, אשר נותן חוות דעת לביהמ"ש האם הנאשם מתאים לבצע עבודות שירות. דוג' מתוך התיק של ציפי ובר רפאלי:

3	4	החלטה
5	6	הנאשמות הודו והורשעו היום בביצוע עבירות כמפורט לפרוטוקול וטיעונים לעונש נשמעו מפי באי כוחן. טרם מתן גזר הדין, הממונה על עבודות שירות יכין חוות דעת, בדבר אפשרותה של הנאשמות 2 לבצע עבודות שירות.
7	8	מובהר לנאשמת 2, כי אין בהחלטה זו כדי ללמד על העונש שייגזר במסגרת פסק-הדין.
9	10	ניתן לזמן הנאשמת 2 באמצעות הסנגורית בטלפון : 052-2891644 או בפקס : 03-6114415.
11	12	היה והנאשמת 2 לא תקבל זימון על ידי הממונה על עבודות השירות, עליה ליצור קשר עם הממונה באמצעות טל' 08-9776362.
13	14	ניתנת בזאת האפשרות לממונה על עבודות שירות לערוך לנאשמת 2 בדיקות לאיתור סמים, כחלק מבדיקות ההתאמה.
15	16	נדחה לקבלת חוות-דעת הממונה על עבודות השירות, ומתן גזר דין ליום 08/09/2020 בשעה 14:00.
17	18	שקלתי את בקשת ביי"כ הנאשמת 1 לתת את גזר הדין בעניינה עוד טרם מתן גזר הדין בעניינה של נאשמת 2 אשר נשלחה לקבלת חוות דעת הממונה על עבודות השירות, אך לטעמי נכון יותר לתת את גזר הדין באותו המועד כשיש אף לתת את הדעת לפגרת הקיץ החל מיום ה- 11/08/2020.
19	20	
21		

של"צ - עונש שניתן בין כעונש יחיד ובין כעונש נוסף, כאשר ביהמ"ש קובע מכסת שעות שהנאשם צריך לבצע לתועלת הציבור במשך שנה, כאשר הפיקוח על השל"צ הינו באחריות שירות המבחן, אשר מדווח לביהמ"ש [של"צ לא נחשב מאסר וניתן לתת של"צ גם בתיקים של אי-הרשעה]. לדוג' אתה תרצה 450 של"צ בתוך שנה. דוג':

24. אני מורה על ביטול הרשעת הנאשם ומטילה עליו כדלקמן:

א. הנאשם יבצע שירות לתועלת הציבור בהיקף של 230 שעות על-פי התוכנית המוצעת בתסקיר שירות המבחן.

שירות המבחן יפקח על עבודת הנאשם ויהיה רשאי לשנות את מקום ההשמה במידת הצורך, ללא צו שיפוטי נוסף.

ב. הנאשם יהיה נתון לפיקוח קצין מבחן למשך שנה וחצי מהיום, וישתתף בכל תכנית טיפולית שיציע שירות המבחן וזאת כחלק מתנאי המבחן.

סיכום ההבדלים בין עב"ש לשל"צ

- **ראשית**, במידה ונאשם אינו מבצע עב"ש שהוטלו עליו, רשאי הממונה על עב"ש להחליט על הפסקת עב"ש, ואז יהא על הנאשם לרצות את יתרת התקופה בכלא, מאסר ממש. זאת רק משום שהוא נחשב לאורך כל תקופת עב"ש אסיר.
- לעומת זאת, כאשר מוטל עונש של"צ והנאשם לא מבצע את השל"צ, שירות המבחן מודיע על כך לביהמ"ש וביהמ"ש רשאי לגזור את דינו של הנאשם מחדש. כלומר, הפקעת של"צ.
- **שנית**, כיוון שעונש של עב"ש הינו למעשה במקום עונש מאסר מאחורי סורג ובריה, עב"ש מבוצעות כל יום בשעות העבודה הרגילות (לרוב בין השעות 8 עד 17).
- לעומת זאת, כאשר ממוטל עונש של"צ ביהמ"ש קובע את מכסת השעות השנתית ושירות המבחן בונה תכנית של"צ בתיאום עם הנאשם, על מנת להתאים את השל"צ לחייו הרגילים של הנאשם.
- של"צ תמיד יותר מקל עם הנאשם בניגוד לעב"ש שלא מעניין את ביהמ"ש ואת הממונה על עב"ש האם הנאשם עובד בעבודה מסודרת או האם זה פוגע בו כלכלית. בעב"ש הוא חייב להתייצב במקום שנקבע ששם הוא ירצה עב"ש בשעה 8 ולסיים את עב"ש בשעה 17. של"צ יכול להיות גם בשעות הלילה נניח אחרי העבודה הוא מגיע לעמותה לכמה שעות וזאת במשך כשנה או במשך פרק זמן שהממונה והנאשם יבנו את התוכנית.

שירות לציבור (תיקון מס' 6) תשל"ט-1979 צו תשנ"ד-1994

71 א. (א) בית משפט שהרשיע אדם ולא הטיל עליו עונש מאסר בפועל, רשאי, במקום כל עונש אחר או בנוסף עליו, לחייבו בצו שיעשה, **בשעות הפנאי שלו וללא שכר**, פעולה או שירות לתועלת הציבור או הזולת (להלן, בסימן זה - שירות לציבור), למשך תקופה, למספר שעות ובהתאם לתכנית, **הכל כפי שיקבע בית המשפט בצו; לצו כאמור ייקרא להלן "צו שירות"**.

(ב) מצא בית המשפט שנאשם ביצע עבירה, רשאי הוא לתת צו שירות גם **ללא הרשעה**, בנוסף למבחן או בלעדיו, ומשעשה כן יהיה דינו של צו השירות, לענין סעיף 9 לפקודת המבחן [נוסח חדש], תשכ"ט-1969, כדין צו מבחן.

(ג) בית המשפט לא יתן צו שירות אלא לאחר ששוכנע על פי תסקיר של קצין מבחן שנעשו סידורים על פי תכנית מפורטת שיאפשרו לנידון לעשות את השירות.

(ד) בית המשפט רשאי לקבוע בצו שירות הוראות ותנאים שיראה אותם נחוצים כדי להבטיח את ביצוע השירות ואת הפיקוח על ביצוע השירות בידי הנידון.

(ה) בית המשפט יסביר לנידון בלשון פשוטה את משמעות הצו, את מטרת השירות ואת פרטיו, ויזהירו שאם לא ימלא אחר הצו יהיה צפוי לתוצאות האמורות בסעיף 71 ד; בית המשפט לא יתן צו שירות אלא אם הביע הנידון את נכונותו למלא אחר הוראות הצו.

(ו) שירות לציבור יהיה בפיקוחו של קצין מבחן, והוא רשאי להיעזר באחרים לצורך זה.

תקופת צו שירות ושינויו (תיקון מס' 6) תשל"ט-1979 צו תשנ"ד-1994

71 ב. (א) תקופת תקפו של צו שירות **לא תעלה על שנה אחת**, אולם רשאי בית המשפט להאריכה מנימוקים מיוחדים **שיירשמו**, ובלבד שמכסת שעות העבודה לא תעלה על מכסת השעות שנתחייב בה הנידון מלכתחילה.

(ב) בית המשפט שנתן צו שירות רשאי - על פי בקשת קצין מבחן או על פי בקשת הנידון - לעיין מחדש בצו, לשנותו, לקבוע בו הוראות חדשות או לבטל הוראה מהוראותיו, הכל כפי שיראה לצורך בנסיבות הענין.

היוביו של החייב בשירות (תיקון מס' 6) תשל"ט-1979 צו תשנ"ד-1994

71 ג. מי שחייב בשירות לציבור לפי סימן זה יבצע את השירות שהוטל עליו בצו, בהתאם לאמור בו, ויציית להוראות קצין המבחן שקבע בית המשפט או של מי שהוא מינה לכך, בכל הקשור לשירות.

הפרת צו שירות (תיקון מס' 6) תשל"ט-1979 צו תשנ"ד-1994 (תיקון מס' 80) תשס"ד-2004

71 ד. הוכח להנחת דעתו של בית המשפט שנתן את צו השירות שהנידון לא מילא אחר צו השירות, רשאי הוא –

(1) אם ניתן צו השירות **בלא הרשעה** – לבטל את צו השירות, להרשיעו ולגזור עליו עונש על העבירה שבגללה ניתן צו השירות (בסעיף זה – העבירה המקורית);

(2) אם ניתן צו השירות **לאחר הרשעה בלא כל עונש נוסף** – לבטל את צו השירות ולהטיל עליו עונש על העבירה המקורית במקום צו השירות;

(3) אם ניתן צו השירות **לאחר הרשעה נוסף על עונש אחר** – לבטל את צו השירות ולהטיל עליו עונש נוסף על העבירה המקורית במקום צו השירות, בהתחשב, בין השאר, בכל עונש שהוטל עליו על העבירה המקורית.

התחייבות להימנע מעבירה

סעיף 72 לחוק העונשין, תשל"ז-1977, קובע כי בית המשפט רשאי להטיל על אדם שהורשע התחייבות להימנע מעבירה, תוך תקופה שיקבע בית המשפט.

ההתחייבות היא **בסכום כסף נתון**, אשר על הנידון לשלמו אם התחייבותו תופר, כאילו היה זה קנס שהוטל כעונש נוסף בשל העבירה הקודמת.

מדובר **בקנס על תנאי** שהופך לקנס בפועל. השוני - קנס על תנאי, צריך להיות **נוסף** על כל עונש אחר, ואינו יכול לעמוד ברשות עצמו.

סוג של אני מתחייב לא לבצע את העבירה ואם אבצע את העבירה אז אני אשלם את הסכום שעליו התחייבתי בעבר.

התחייבות להימנע מעבירה (תיקון מס' 104) תש"ע-2010

72. (א) בית משפט שהרשיע אדם רשאי, נוסף על העונש שהטיל, לצוות שהנידון ייתן התחייבות להימנע מעבירה בתוך תקופה שיקבע בית המשפט ושלא תעלה על שלוש שנים.

(ב) קבע בית המשפט שנאשם ביצע עבירה אך לא הרשיעו, רשאי הוא לצוות כי הנאשם ייתן התחייבות להימנע מעבירה בתוך תקופה שיקבע בית המשפט ושלא תעלה על שנה אחת. החוק אומר שבמקרים כאלה שמאשימים אדם שביצע את העבירה אבל לא מרשיעים אותו אז יש אפשרות להוסיף גם התחייבות מביצוע העבירה.

(ג) התחייבות כאמור בסעיף זה תהיה בסכום שלא יעלה על סכום הקנס שמותר להטיל בשל העבירה שבה הורשע הנידון או שנקבע שביצע אותה, לפי העניין, ותהיה בערבים או בלי ערבים, הכל כפי שיצווה בית המשפט. משום שמדובר בסוג של קנס על תנאי.

דוג' לגמר דין (אי הרשעה) עם רכיב ענישה של התחייבות

משכך, אני נמנעת מלהרשיע את הנאשמים ודנה אותם לעונשים הבאים:

בכל הנוגע לנאשמים 2 ו-3 :

א. כל אחד מהנאשמים יחתום על **התחייבות** כספית על סך 5,000 ₪ שלא לעבור עבירה בה הודה וזאת לתקופה של שנה מהיום. אם לא תיחתם ההתחייבות תוך 7 ימים, ייאסר כל אחד מן הנאשמים למשך 10 ימים.

פיצויים לנפגע העבירה

פיצויים משולמים לנפגע העבירה/הקורבן של העבירה

פיצויי [יא/40] (תיקון מס' 14) תשמ"ב-1982 (תיקון מס' 23) תשמ"ח-1988 (תיקון מס' 78) תשמ"ד-2004 צו תש"ע-2010

77. (א) הורשע אדם, רשאי בית המשפט לחייבו, **בשל כל אחת** מן העבירות שהורשע בהן, **לשלם לאדם שניזוק על ידי העבירה** סכום שלא יעלה על 258,000 שקלים חדשים לפיצוי הנזק או הסבל שנגרם לו.

(ב) קביעת הפיצויים לפי סעיף זה תהא לפי ערך הנזק או הסבל שנגרמו, ביום ביצוע העבירה או ביום מתן ההחלטה על הפיצויים, הכל לפי הגדול יותר.

(ג) לענין גביה, דין פיצויים לפי סעיף זה כדין קנס [זה מסמיק את המרכז לגביית קנסות לגבות פיצויים לקורבנות שלא שולמו להם]; סכום ששולם או נגבה על חשבון קנס שיש בצדו חובת פיצויים, ייזקק תחילה על חשבון הפיצויים. קודם כל פיצויים ורק אחר כך אם יש כסף אז זה ילך לקנס. זה משפיע במצבים שנניח הוא משלם 100 אש"ח ובפועל צריך לשלם 50 אש"ח קנס וגם 200 אש"ח פיצויים, קודם כל זה נכנס לפיצויים וזה לא נחשב שבכלל שילם את הקנס ולכן הוא ירצה מאסר בתמורה לקנס.

(תיקון מס' 114) תשע"ב-2012

(ד) הורה בית משפט כי פיצוי שהנאשם חויב בו לפי סעיף זה ישולם לשיעורין, והנאשם לא שילם את אחד התשלומים במועדו, תעמוד יתרת החוב לפירעון מיידי.

האם הפיצויים הם עונש פלילי או 'פיצוי אזרחי'?

- דפנה ברק ארז – "נקודת המוצא לדיון היא שהפיצוי הנפסק על-פי סעיף 77 לחוק הוא פיצוי אזרחי, ולא עונשי." (פס"ד טווק)
- **בעבר** – נעשה שימוש יחסית מועט בעונש של "פיצויים" (זה לא נתפס כחלק מעשיית הפרקליטות; הפריע להסדרי טיעון; "לכו להליך אזרחי")
- **היום** – חוק זכויות נפגעי עבירה שינה את "הטון", הפיצויים הפכו להיות כלי נפוץ.
- בחלק ממדינות העולם (גרמניה) – מקום שבו העברין לא מפצה את נפגע העבירה – "המדינה נכנסת בנעליו" (משלמת במקום). זה מאוד נפוץ בעבירות אידיאולוגיות כמו טרור וכו'.

- מוסדות האיחוד האירופי הנחו את המדינות החברות להעביר חוקים שונים בנושאי נפגעי עבירה (חקיקה שתדאג לטיפול ופיצוי במקרה שהעברין לא נתפס). יש הרבה עבירות שאי אפשר לדעת לדוג' מי פגע – נניח עבירות סייבר של פריצה לחשבונות או דברים כאלה.

פיצויים – מגמות אחרונות

- מתן פיצוי כספי מהמרכז לגביית קנסות לקטין נפגע עבירה; תקנות המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות (פיצוי לקטין שניזוק מעבירה), תשע"ג-2012. צריך לשים לב שמדובר רק בקטינים!
- פיצויים לנפגעי עבירה כאשר הוטל על הנאשם שירות לתועלת הציבור ללא הרשעה.

רע"פ 2976/01 אסף נ' מדינת ישראל

בעצם אומר העברין איך אתם נותנים לי רכיב פיצויים אם לא הרשעתם אותי. הדיון בפס"ד הוא מאוד מורכב וביהמ"ש מעדיף בסופו של דבר את האינטרס של פיצוי נפגע העבירה. כלומר, גם אם מדובר בעברין שלא הורשע [בדרך כלל בקטינים, אנשים שזה ממש יפגע בעבודתם והעבירה ממש קלה יחסית]. בעצם פס"ד קובע שגם אם אין הרשעה פלילית עדיין ניתן לגזור פיצויים. זה לא כל כך פשוט כי זה לא מסתדר מבחינת ההיגיון אבל זה מה שביהמ"ש בעצם קובע.

"השאלה נושא הערעור היא אם מוסמך בית המשפט להורות על תשלום פיצוי לניזוק לפי סעיף 77 לחוק [העונשין](#), תשל"ז-1977 (להלן – החוק), כאשר הוטל על הנאשם צו שירות לתועלת הציבור ללא הרשעה. במסגרת ההכרעה בשאלה דן בית המשפט בסוגיית אופיו של הפיצוי מכוח סעיף 77 לחוק; האם עונש או תרופה אזרחית.

...הבחירה שלא להרשיע את הנאשם משקפת את בחירת בית המשפט לנקוט בעניינו אמצעי שיקום חלף הסנקציות התגמוליות. בהיעדר הרשעה גוברת יד האמצעים המתקנים – המבחן ועבודות השירות, ובין האמצעים האלה אך טבעי הוא לכלול את החיוב בפיצוי הנפגע. במקרים מסוימים אף עשויה ההחלטה לחייבו בתשלום פיצויים לנפגע להקל על הבחירה שלא להרשיעו".

- פיצוי לנפגעי עבירה גם במקרה שהצדדים בחרו לוותר עליו

ע"פ 5289/17 חסארה נ' מדינת ישראל

"לצד האמור, בית המשפט המחוזי הנכבד קבע כי יכולותיו הכלכליות של העברין אינן מהוות שיקול בקביעת שיעור הפיצוי לטובת משפחת המנוח. ואכן סכום הפיצוי נתון לשיקול דעת בית המשפט ואין הוא מוגבל לסכום שנקצב על-ידי הצדדים, גם אם בחרו "לוותר" עליו. אם נאמר אחרת – יאווין כוחו של בית המשפט לפי [סעיף 77 לחוק העונשין](#), ובנושא זה כמו גם בשאלות של ביטול תלונה והפסקת הליכים – אין רשויות האכיפה ובתי המשפט תלויים ברצונם הבלעדי של הצדדים"

פס"ד מרכזיים בתחום פיצויים

- ניתן לחייב בפיצוי גם על עבירה שנוגעת לתאונת דרכים, למרות ייחוד העילה שבחוק הפיצוי לנפגעי תאונות דרכים

ע"פ 3753/11 חדר נ' מדינת ישראל

מה קורה במצב שבו יש מצד אחד עברין פלילי ומצד שני גם את ייחוד העילה? לדוג' אני נוסע בכביש ויש עברין תנועה שחוצה באדום ונכנס בי, הוא אשם והוא ביצע עבירה פלילית. אני תובע את הביטוח שלי ומקבל כסף. מתנהל הליך פלילי נגד העברין – האם יש אפשרות לפסוק לי פיצויים בהליך הפלילי? התשובה לשאלה הזאת כן. התשובה הזאת סותרת את ייחוד העילה בדיני הנזיקין אבל ביהמ"ש אומר שזה לא סותר כי הוא מעדיף את נפגעי העבירה. אפשר לקבל גם כסף מהביטוח וגם פיצויים במשפט הפלילי.

- תביעה אזרחית של הנפגע אינה מונעת פסיקה של פיצוי לנפגע העבירה בהליך הפלילי אולם יתחשבו בכך:

רע"פ 228/05 יאוגדייב נ' מדינת ישראל

מה קורה במצב שבו אדם מתנהל נגדו הליך פלילי ובנוסף יש תביעה אזרחית נגדו. יש גם הליך פלילי וגם הליך אזרחי. הנאשם אומר בהליך הפלילי שהוא כבר תובע אותו בהליך אזרחי והוא יכול להוציא ממני שם כסף אז למה שאשלם כסף גם בהליך הפלילי. ביהמ"ש אומר שהוא בעצם לא יודע מה יהיה בתביעה האזרחית והוא לא יכול לכך שהוא הגיש נגדך תביעה אזרחית. ביהמ"ש פוסל פיצויים שהוא חושב שסבירים וראויים בתיק הפלילי ואם התובע באזרחי יזכה, אולי יקזזו אולי לא, בכל מקרה אין קשר בין התביעות.

תקרת הפיצויים בחוק הוא 258,000 שקלים. התקרה לנאשם ולא לכל נפגע בנפרד

דנ"פ 5625/16 אסרף נ' טווק בוקובזה

"במסגרת דיון נוסף נקבע ברוב דעות כי יש להרחיב את מעגל הזכאים לפיצוי בהליך הפלילי מכוח סעיף 77 לחוק העונשין כך שיכלול גם ניזוקים עקיפים שהם בני משפחה מדרגה ראשונה ובכל סוגי העבירות (ולא בעבירת המתה בלבד). סכום הפיצוי שניזוקים אלה זכאים לקבל, כולם יחד, יוגבל לכדי סכום התקרה הסטטוטורית הקבועה בסעיף (258,000 ₪).".

יכולתו הכלכלית של הנאשם אינה נלקחת בחשבון בקביעת גובה הפיצוי

ע"פ 5761/05 מג'דלאוי נ' מדינת ישראל

"לגוף הדברים, אין הסכום קשור מטבעו ביכולתו הכלכלית של החייב, כשם שבמשפט אזרחי אין בודקין בקביעת חיוב את יכולתו של החייב, ובהליך אזרחי דבר אחרון זה הוא עניין להוצאה לפועל לענות בו; ולכן הנושא שהעלה בא כוחו המלומד של המערער כעיקר טיעונו, קרי, אי יכולתו הכלכלית של שולחו, אינו יכול לשמש אמת מידה. לכאורה, ואיני מדבר דווקא במקרה דנא, תיתכן סיטואציה שבה ייפסק סכום שבשעת פסיקתו אין החייב יכול לעמוד בו, ולימים ישתפר מצבו הכלכלי אם מהשתכרות ואם ממקור אחר, ויכולתו תשתנה. צדק בא כוח המשפחה בציינו, כי בהליך אזרחי "רגיל" אילו ננקט (ושערי משפט אינם נעולים, מבלי להידרש לשאלת מעשיותה של תביעה) יכלו להיפסק סכומים גבוהים בהרבה כשבאבדן חיים צעירים עסקינן; וכמובן איני קובע מסמרות, והדבר מסור למשפחה. במקרה כזה היו חלים דיני ההוצאה לפועל, לרבות באשר ליכולתו של חייב."

למרות שהחוק קובע שהפיצוי יינתן "לאדם שניזוק על ידי העבירה" - פיצוי יינתן גם לעיזבון נפגע העבירה

ע"פ 5761/05 מג'דלאוי נ' מדינת ישראל

"אוסף כי המדובר גם בפיצוי לעיזבון אם נפטר הקרוב, הגם שכותרת הסעיף היא "פיצוי למתלונן", שכן על פי לשונו של הסעיף עצמו ("לאדם שניזוק על-ידי העבירה") עזבון הקרוב בא בכלל זה, כמו בענייננו, שהרי ניזוקו ההורים ונגרם להם סבל רב."

גביית הפיצוי על ידי המרכז לגביית קנסות

הנאשם מפקיד את סכום הפיצוי שנגזר עליו בגזברות בית המשפט והיא זו שמעבירה את הפיצוי לנפגע העבירה. במקרה שהנאשם לא משלם את הפיצוי - הגזברות מעבירה את התיק כחוב למרכז לגביית קנסות ושם מתחיל הליך הגבייה על-ידי המרכז המרכז לגביית קנסות פונה אל הנאשם החייב בדרישה לתשלום החוב ובמידת הצורך מפעיל מחלקת חקירות המופקדת על איתור נכסי החייב ועיקולם. לצורך גביית החוב, המרכז יכול לפנות לבית משפט בבקשה למתן צו עיכוב יציאה מהארץ ומינוי כונס נכסים לנאשם החייב.

תביעה אזרחית במקביל לפיצויים בהליך פלילי

במקביל לפיצויים העונשים – אפשר להגיש תביעה אזרחית לפיצוי כספי של נפגע עבירה (תביעה נזיקית רגילה) לידע הכללי –

התיישנות - נפגע עבירה יכול לתבוע את הפוגע במהלך שבע השנים שלאחר האירוע .
קטין, הספירה מתחילה מגיל 18, או גיל 28 אם מדובר בפגיעה והתעללות מינית.

תביעה אזרחית נגררת להרשעה בפלילים

לפי סעיף 42 לפקודת הראיות, במידה והפוגע נמצא אשם בדין הפלילי, הראיות אשר לפיהן נמצא אשם יוכלו לשמש נפגע עבירה גם בדין האזרחי להוכחת אשמתו של הנאשם (אך לא על מנת לקבוע את גובה הפיצויים או לתבוע נאשמים אחרים שהיה להם צד בגרימת הנזק).
פסק התביעה חייב להיות מוגש באותו בית המשפט ובפני אותו הרכב שופטים אשר הרשיע את הנאשם.

טיפול בקהילה

סימן ז': טיפול בקהילה

טיפול במשתמשים בסמים (תיקון מס' 25) תשמ"ט-1989 (תיקון מס' 42) תשנ"ה-1995

82. **הורשע** אדם ונוכח בית המשפט כי הוא **משתמש בסמים מסוכנים**, כמשמעותם בפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], תשל"ג-1973, **רשאי בית המשפט להטיל עליו בצו - מבחן שבמסגרתו יעבור הנידון טיפול בקהילה**, בתקופה ובהתאם לתכנית שיורה בית המשפט; **ורשאי בית המשפט לתת צו כאמור בלא להרשיע את הנאשם**, אף אם תלוי ועומד נגדו מאסר על תנאי שניתן לצוות על הפעלתו.

טיפול באלימות במשפחה (תיקון מס' 49) תשנ"ו-1996

86. (א) **הורשע** נאשם ונוכח בית המשפט כי הוא **נוהג באלימות כלפי בן משפחתו**, **רשאי בית המשפט להטיל עליו בצו, מבחן שבמסגרתו יעבור הנידון טיפול בקהילה**, על פי תכנית שיורה בית המשפט, **ורשאי בית המשפט לתת צו כאמור, אם קבע שהנאשם עבר את העבירה אך לא הרשיעו**.

(ב) לענין סעיף זה –

”בן משפחתו” - לרבות מי שהיה בן משפחתו בעבר, והוא אחד מאלה:

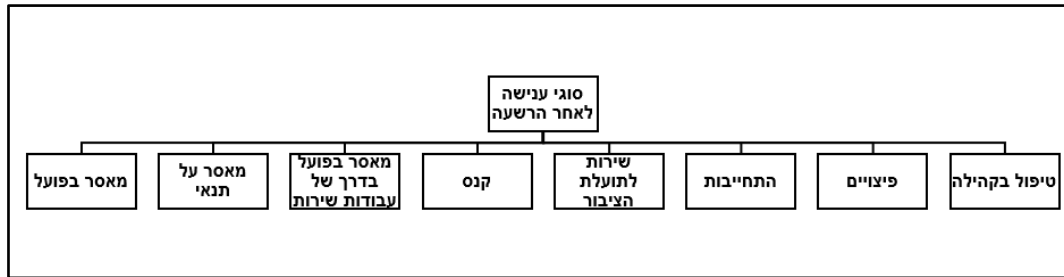
- (1) בן זוג, הורה או בן זוג של הורה, הורה של בן זוג או בן זוג של ההורה, סב או סבתא, צאצא או צאצא של בן זוג, אח או אחות, גיס או גיסה, דוד או דודה, אחיין או אחיינית;
 - (2) קטין או חסר ישע, שעובר העבירה אחראי עליו, כהגדרת "אחראי על קטין או חסר ישע" בסעיף 368א;
- ”בן זוג” - לרבות הידוע בציבור כבן זוגו.

תנאים לצו מבחן עם טיפול (תיקון מס' 25) תשמ"ט-1989 (תיקון מס' 49) תשנ"ו-1996

83. בית משפט לא יתן צו מבחן כאמור בסעיפים 82 או 86 אלא אם כן –

- (1) הנידון הסכים לעבור טיפול והבין את תנאי הטיפול ומהותו;
- (2) מצבו של הנידון מצדיק טיפול והנידון מתאים לטיפול;
- (3) נעשו סידורים שיאפשרו לנידון לקבל את הטיפול על פי תכנית מפורטת בתסקיר קצין מבחן לענין סוג הטיפול, מהותו ומשכו.

סיכום סוגי ענישה לאחר הרשעה

כלים שיפוטיים מנהליים/לא עונשיים

בנוסף לצורות הענישה של חוק העונשין יש כלים נוספים ששופטים משתמשים בהם **אך הם לא מוגדרים כעונש**.

אי הרשעה

ס' 192א לחסד"פ. השיקול: יחסי בלתי מידתי בין ההרשעה לבין הנזק שייגרם לנאשם. אי הרשעה – לא ניתן להטיל מאסר (לא בפועל ולא על תנאי), לא ניתן להטיל קנס אלא רק של"צ/עונשים קלים [התחייבות, צו מבחן וכו']. אי הרשעה זה מאוד שכיח אצל קטינים ואצל אנשים שהרשעה יכולה "לגמור" להם את החיים – נניח עובדי מדינה, עובדים בתפקידים שבזדקם שם רישום פלילי וכו'.

ביטול הרשעה (תיקון מס' 19) תשנ"ה-1995 (תיקון מס' 69) תשע"ה-2014

192א. הרשיע בית המשפט את הנאשם, ולפני מתן גזר הדין ראה שיש מקום לתת לגביו צו מבחן או צו שירות לתועלת הציבור, ללא הרשעה, או לצוות כי הנאשם ייתן התחייבות להימנע מעבירה, כאמור בסעיף 72(ב) לחוק העונשין, בלא הרשעה, רשאי הוא לבטל את ההרשעה ולצוות כאמור.

חילוט נכסים

עיקול או החרמה של נכסים בידי המדינה או גוף הפועל מטעמה (במסגרת פשע). נכס שמקורו בעבירה פלילית (כגון גנבה או הלבנת הון) או בנכס שסייע לביצוע פשע או פעולות טרור (כגון כלי רכב שהסיע מחבל מתאבד).

סמכות להורות על חילוט מכוחם של מספר חוקים

פקודת סדר דין פלילי (מעצר וחיפוש) [נוסח חדש] תשכ"ט-1969

צו חילוט (תיקון מס' 1) תש"ל-1970

39. (א) על אף האמור בכל דין, רשאי בית המשפט, בנוסף על כל עונש שיטיל, לצוות על חילוט החפץ שנתפס לפי סעיף 32, או שהגיע לידי המשטרה כאמור בסעיף 33, אם האדם שהורשע במעשה העבירה שנעשה בחפץ או לגביו הוא בעל החפץ; דין צו זה כדין עונש שהוטל על הנאשם.

(תיקון מס' 1) תש"ל-1970

(תיקון מס' 1) תש"ל-1970

(ב) ניתן חפץ כשכר בעד ביצוע עבירה או כאמצעי לביצועה ולא חל עליו אחד התנאים האחרים האמורים בסעיף 32, לא יחולט אלא אם החפץ ניתן מאת בעליו, או מאת המחזיק בו כדין, או על דעתו, כשכר בעד ביצוע העבירה שעליה הורשע הנידון, או כאמצעי לביצועה, או בעד ביצוע עבירה אחרת הקשורה בעבירה שבה הורשע הנידון, או כאמצעי לביצוע העבירה האחרת; ואין נפקא מינה אם ביצע הנידון את העבירה האחרת ואם לאו, ואף אם לא נתכוון לבצעה.

(ג) צו חילוט לפי סעיף זה יכול שיינתן בין בגזר הדין ובין על פי עתירה מטעם תובע.

פקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש] תשלג-1973

חילוט חובה

35. הורשע אדם בעבירה לפי פקודה זו או תקנות לפיה, יצווה בית המשפט על חילוטם של הסמים המסוכנים, המקטרות והכלים האחרים שלגביהם נעברה העבירה, והם יושמדו או ייעשה בהם בדרך אחרת, הכל כפי שייראה לבית המשפט.

חילוט רשות (תיקון מס' 3) תשמ"ט-1989

36. (א) הגיעו לידי המשטרה סמים מסוכנים או כלים שנועדו לשימוש בהם, רשאי בית המשפט, לאחר שהוגשה לו תעודה כאמור בסעיף 31(5), לצוות על חילוטם וכן על השמדתם בכל עת גם אם לא הורשע אדם לגביהם, ובלבד שאם הוגש כתב אישום, לא יורה בית המשפט על השמדת הסמים אלא לאחר שהעתק תעודה לפי סעיף 31(5) נמסר לנאשם או לסניגורו וניתנה להם הזדמנות לעשות בהם או לגביהם את הפעולות הנדרשות לפי דעתם כדי לסתור את ראיות התביעה לענינם.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א), לא יורה בית המשפט על השמדת סמים מסוכנים או כלים שנועדו לשימוש בהם אם מתנהלת חקירה נגד חשוד וטרם הוגש כתב אישום.

חילוט רכוש בהליך פלילי (תיקון מס' 3) תשמ"ט-1989

36א. (א) הורשע אדם בעבירה של עסקת סמים, יצווה בית המשפט, זולת אם סבר שלא לעשות כן מנימוקים מיוחדים שיפרט, כי בנוסף לכל עונש יחולט לאוצר המדינה כל רכוש שהוא –

- (1) רכוש ששימש או נועד לשמש כאמצעי לביצוע העבירה או ששימש או נועד לשמש כדי לאפשר את ביצוע העבירה;
 - (2) רכוש שהושג, במישרין או בעקיפין, כשכר העבירה או כתוצאה מביצוע העבירה, או שיועד לכך.
- לענין פסקאות (1) ו-(2) –

“ביצוע העבירה” – לרבות ביצוע כל עבירה אחרת של עסקת סמים, אף אם לא הורשע בה הנידון, ובלבד שהיא קשורה לעבירה שבה הוא הורשע.

(ב) בית המשפט שהרשיע אדם בעבירה של עסקת סמים והוכח לו כי הנידון הפיק רווח מעבירה של עסקת סמים או שהיה אמור להפיק רווח מעבירה כאמור, יקבע בהכרעת הדין, על פי בקשת תובע, שהנידון הוא סוחר סמים ומשעשה כן – יצווה בגזר הדין, כי בנוסף לכל עונש יחולט לאוצר המדינה כל רכוש של הנידון שהושג בעבירה של עסקת סמים, אלא אם כן סבר שלא לעשות כן מנימוקים מיוחדים שיפרט.

(ג) לא יצווה בית משפט על חילוט כאמור בסעיף זה אלא לאחר שנתן לנידון וכן אם הם ידועים לבעל הרכוש, למי שהרכוש נמצא בחזקתו או בשליטתו ולמי שטוען לזכות ברכוש (להלן – הטוען לזכות ברכוש), הזדמנות להשמיע את טענותיהם.

(ד) טען אדם שאינו הנידון לזכות ברכוש כאמור בסעיף קטן (ג), וראה בית המשפט, מטעמים שיירשמו, כי בירור הטענות עלול להקשות על המשך הדיון בהליך הפלילי, רשאי הוא לקבוע שהדיון בחילוט יהיה בהליך אזרחי; קבע בית המשפט כן, יחולו בהליך האזרחי הוראות סעיף 31(6).

(ה) בקשת תובע לחלט רכוש לפי סעיף זה ופירוט הרכוש שאת חילוטו מבקשים, יצוינו בכתב האישום; נתגלה רכוש נוסף שאת חילוטו מבקשים, רשאי תובע לתקן את כתב האישום בכל שלב של ההליכים עד לגזר הדין.

(ו) הודעה על בקשת תובע לחלט רכוש תימסר לטוען לזכות ברכוש, אם הוא ידוע.

חוק איסור הלבנת הון, תש"ס-2000

חילוט רכוש בהליך פלילי

21. (א) הורשע אדם בעבירה לפי סעיפים 3 או 4, יצווה בית המשפט, זולת אם סבר שלא לעשות כן מנימוקים מיוחדים שיפרט, כי נוסף על כל עונש יחולט רכוש מתוך רכושו של הנידון בשווי של רכוש שהוא –

- (1) רכוש שנעברה בו העבירה, וכן רכוש ששימש לביצוע העבירה, שאיפשר את ביצועה או שיועד לכך;
- (2) רכוש שהושג, במישרין או בעקיפין, כשכר העבירה או כתוצאה מביצוע העבירה, או שיועד לכך.

(ב) לענין סעיף זה, “רכושו של הנידון” – כל רכוש שנמצא בחזקתו, בשליטתו או בחשבונו.

(ג) לא נמצא רכוש של הנידון למימוש צו החילוט במלואו, רשאי בית המשפט לצוות על מימושו של הצו מתוך רכוש של אדם אחר, שהנידון מימן את רכישתו או שהעבירו לאותו אדם בלא תמורה; לא יצווה בית המשפט כאמור לגבי רכוש שמימן או שהעביר הנידון לאותו אדם לפני ביצוע העבירה שבשלה הורשע, ושלגביה ניתן צו החילוט.

(ד) לא יצווה בית המשפט על חילוט רכוש כאמור בסעיף זה אלא לאחר שנתן לנידון, לבעל הרכוש, למי שהרכוש נמצא בחזקתו או בשליטתו ולמי שטוען לזכות ברכוש, אם הם ידועים, הזדמנות להשמיע את טענותיהם.

(ה) טען אדם שאינו הנידון לזכות ברכוש כאמור בסעיף קטן (ד), וראה בית המשפט, מטעמים שיירשמו, כי בירור הטענות עלול להקשות על המשך הדיון בהליך הפלילי, רשאי הוא לקבוע שהדיון בחילוט יהיה בהליך אזרחי; קבע בית המשפט כאמור, יחולו בהליך האזרחי הוראות סעיף קטן (ג).

(ו) בקשת תובע לחלט רכוש לפי סעיף זה, ופירוט הרכוש שאת חילוטו מבקשים, או שווי הרכוש שלגביו מבקשים צו חילוט, יצוינו בכתב האישום; נתגלה רכוש נוסף שאת חילוטו מבקשים, רשאי תובע לתקן את כתב האישום בכל שלב של ההליכים עד למתן גזר הדין.

חוק חילוט רווחים מפרסומים שעניינם עבירות, תשס"ה-2005

צו בקשר לרווחי העבירה

2. (א) לפי בקשה של בא כוח היועץ המשפטי לממשלה, יורה בית משפט מחוזי על חילוטם של רווחי העבירה, כולם או חלקם, ואולם רשאי הוא שלא להורות על חילוט כאמור, אם סבר כי קיימות נסיבות המצדיקות זאת; בית המשפט ישקול, בין השאר, את קיומו של ערך חינוכי או שיקומי לפרסום, ואת מידת ההשפעה של הפרסום על נפגע העבירה.

(ב) מצא בית המשפט שיש להורות על חילוט כאמור בסעיף קטן (א) והוצג לפניו פסק דין לפיצוי הנפגע שלא מומש, כולו או חלקו, יפחית מן הסכום שיש לחלטו את הסכום שלא מומש כאמור, ויורה להעביר את רווחי העבירה עד לסכום האמור לנפגע העבירה.

מטרת החילוט

- נועד למנוע מצב בו חוטא יצא נשכר
- להוציא בלעו הבלתי-חוקי של אדם מפיו
- לשלול את התמריץ לביצוע עבירות ולהרתיע
- לחסום ניסיון של עבריינים 'לערכב' בין התחומים – רכוש 'פלילי' ברכוש 'תמים' ובכך 'להלבין' כספי פשיעה עד שלא ניתן יהיה לדעת כי באו בקרבה של מערכת כספים לגיטימית.

קטגוריות של חילוט

הראשונה, חילוט הרכוש שבו נעברה העבירה או אובייקט העבירה אשר מתייחס לחפצים, אשר ההחזקה בהם כשלעצמה מהווה עבירה (כגון: נשק או סמים). **החילוט הקלאסי** זה חילוט של רכוש ששימש לביצוע עבירה – לדוג' מישהו דקר מישהו אז מחלטים את הסכין – זה נקרא חילוט אמצעי העבירה.

השנייה, חילוט האמצעים ששימשו לביצוע העבירה או אפשרו את ביצועה (כגון: כלי רכב ששימש לפריצה)

השלישית, חילוט תקבולי העבירה שהתקבלו בעקבות העבירה (כגון: רווחים שהושגו כתוצאה מהעבירה). **אלה** מצבים של חילוט כספים שאם לא יחלטו אותם יולכנו במעגל הכספים הלגיטימי.

כללים נוספים

החילוט יכול להיות מבוצע ישירות מהעברין עצמו או במקרים מסוימים – באמצעות צדדים שלישיים (כגון: בת זוגתו של הנאשם, תאגידיים בעלי אישיות משפטית בהם השקיע הנאשם ועוד).

הבניית שיקול הדעת בענישה

**הבניית שיקול הדעת בענישה – 100% יהיה במבחן.
חלק ממה שיהיה במבחן זה מטלת כתיבה – לכתוב גז"ד – לעבוד נכון ולהבין מה העיקר ומה טפל סוג
של להיות שופטים בקיים מסוים.
שי מציין כי הוא ממליץ להכין סוג של "גזר דין" עם כל השלבים שבו ניתן להשתמש במבחן ורק
להכניס לתוכו את הטיעונים וכו'.**

מבוא כללי

בינואר 2012 נכנס תיקון 113 לתוקפו - התיקון החשוב ביותר בדין הפלילי בישראל בעת האחרונה. מקור התיקון - דו"ח ועדת גולדברג משנת 1997. "חוק שיקול הדעת השיפוטי בענישה" - עשרות רבות של דיונים בוועדת חוקה. מטרת החוק: להבנות ולכוון את שיקול הדעת של בתי המשפט ובכך להגביר את ערך השוויון.

הרקע לוועדת גולדברג

1. עקרון החוקיות - יותר אחידות ושיטתיות בענישה
2. עקרון השוויון - היה רושם ש"כל שופט עושה מה שבראש שלו"
3. משמעות מוסרית - עקרונות הענישה יקבעו על סמך ועדה ציבורית רחבה ולא כל שופט לעצמו יחד עם זאת, החוק משאיר לבתי המשפט עקרון של ענישה אינדיבידואלית.

מה בחוק?

החוק קובע את העיקרון המנחה בענישה ואת השיקולים שביהמ"ש רשאי להתחשב בהם בגזירת העונש תוך הבניית הליך גזירת הדין בהתאם לעקרונות מנחים. בנוסף קובע החוק חובת הנמקה מפורטת של השיקולים העומדים ביסוד גזר הדין. לחוק חשיבות דקלרטיבית כמסדיר לראשונה בחקיקה בישראל את מטרות הענישה ואת שיקולי הענישה - הלימה, שיקום, הגנה על שלום הציבור, הרתעה והן חשיבות פרקטית כקובע את ההיררכיה בין שיקולי הענישה.

התיקון הוא מעין מדריך לשופט כיצד לגזור את העונש.

לא התקבל בחוק - עונשי מוצא (בדומה לנהוג בארה"ב, שם הדבר גרם להחמרת הענישה).

מטרת החוק

מטרה – סימן א'1 (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40א. מטרתו של סימן זה לקבוע את העקרונות והשיקולים המנחים בענישה, המשקל שיש לתת להם והיחס ביניהם, כדי שבית המשפט יקבע את העונש המתאים לנאשם בנסיבות העבירה.

העקרון המנחה בענישה – הלימה

העיקרון המנחה בענישה - הלימה (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ב. העיקרון המנחה בענישה הוא קיומו של יחס הולם בין חומרת מעשה העבירה בנסיבותיו ומידת אשמו של הנאשם ובין סוג ומידת העונש המוטל עליו (בסימן זה – העיקרון המנחה).

עקרון העל בענישה הינו עקרון ההלימה (הגמול) - נדרש יחס הולם בין חומרת המעשה בנסיבותיו ואשמו של הנאשם לבין חומרת העונש.

בכך זוכה עקרון זה לככורה על-פני עקרונות ההגנה על שלום הציבור, השיקום וההרתעה, אשר אמנם מקבלים ביטוי בחקיקה, אך בכפיפות לעקרון המנחה.

כמובן לפני תיקון 113 הסנגוריה הציבורית התנגדה לכך שהעקרון המנחה יהיה עקרון ההלימה וטענה שיש להעדיף את עקרון השיקום – לשקם את העבריינין [לא אומר שלא יקבל עונש אבל להעדיף את שיקומו], הפרקליטות התנגדה לגישת הסנגוריה וטענה שעקרון ההלימה צריך להיות העקרון המנחה ואין להעדיף את עקרון השיקום. בסופו של דבר, לפי החוק, ניתן לראות כי עמדתה של הפרקליטות היא שמנחה היום את בתי המשפט. [הערה שלי: לפני מספר שנים הייתה דעת מיעוט בעליון של הש' וילנר שבה היא ציינה כי יש לתת עדיפות לעקרון השיקום. כאמור, היא נותרה דעת מיעוט].

האם גמול והלימה זהים?

עקרון ההלימה קרוב במהותו, אם כי אינו זהה, לעקרון הגמול, ההלימה, בדומה לגמול, דורשת להשיב לנאשם שהורשע, כגמולו, בהתאם לחומרת מעשיו ומידת אשמו, וליצור פרופורציה בין מעשה העבירה לבין העונש. **השוני** בין ההלימה לגמול עשוי להתעורר למשל בעבירת ניסיון, כאשר קיים קושי להתייחס לגמול כאשר התוצאה לא התרחשה כלל, ואילו ההלימה מאפשרת התייחסות לחומרת המעשה, אף ללא צורך לגמול לנאשם על דבר שלא התממש (**הלימה רחב יותר**).

קביעת מתחם העונש ההולם וגזירת עונשו של הנאשם

בית המשפט יקבע מתחם עונש הולם למעשה העבירה שביצע הנאשם בהתאם לעיקרון המנחה, ולשם כך יתחשב בערך החברתי שנפגע מביצוע העבירה, במידת הפגיעה בו, במדיניות הענישה הנהוגה ו**בנסיבות הקשורות בביצוע העבירה** כאמור בסעיף 40ט.

בתוך מתחם העונש ההולם יגזור בית המשפט את העונש המתאים לנאשם, בהתחשב בנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה.

שלבי קביעת המתחם

ביהמ"ש יקבע במסגרת גז"ד את מתחם העונש ההולם לעבירה, ורק לאחר מכן יגזור את העונש. השלבים:

- (1) קביעת מתחם העונש ההולם
- (2) ביהמ"ש בוחן אם יש מקום לחרוג מן מתחם העונש ההולם, בין אם לקולא בשל שיקול השיקום ובין אם לחומרה משיקול הגנה על שלום הציבור
- (3) ככל שיש לחרוג מן המתחם, על ביהמ"ש לקבוע את העונש המתאים לפי מידת החרیגה הראויה
- (4) ככל שאין מקום לחרוג מן המתחם, הרי שביהמ"ש יקבע את העונש המתאים בתוך המתחם

ההבדל בין נסיבות הקשורות בביצוע העבירה לנסיבות אישיות

בקביעת מתחם העונש ההולם, שוקל ביהמ"ש את **הנסיבות הקשורות בביצוע העבירה**, אשר מצביעות על חומרת המעשה ומידת אשמו של הנאשם וכן שוקל את הפגיעה בערך החברתי שנפגע.

*** חשוב:** בקביעת מתחם העונש ההולם ביהמ"ש **עדיין לא מביא בחשבון את נסיבותיו האישיות של הנאשם**, לרבות את עברו הפלילי, אשר יקבלו ביטוי בשלב הבא הנוגע לקביעת העונש המתאים לנאשם.

ע"פ 2918/13 **דבס נ' מדינת ישראל** (נבו 18.07.2013) – חשיבות ההקפדה על ההליך ההדרגתי

עסקינן בגזר דין שניתן לאחר כניסתו של **חוק העונשין** (תיקון מס' 113), התשע"ב-2012, (להלן: תיקון מס' 113) לתוקף. תיקון זה נועד להבנות את שיקול הדעת של בימ"ש במלאכת קביעת העונש. התיקון קובע כי

בימ"ש נדרש לקיים בחינה תלת-שלבית לצורך גזירת העונש: בשלב הראשון עליו לקבוע את מתחם העונש ההולם את נסיבות ביצוע העבירה ואותן בלבד. זהו מתחם נורמטיבי-אובייקטיבי. לשם כך עליו להתחשב בשיקולים אלה: הערך החברתי שנפגע מביצוע העבירה; מידת הפגיעה בערך זה; מדיניות הענישה הנהוגה; הנסיבות הקשורות בביצוע העבירה המפורטות בסעיף 40ט לחוק. בשלב השני נדרש בימ"ש לבחון אם מתקיימים שיקולים חריגים הנוגעים לנאשם ומצדיקים לסטות מהמתחם שנקבע בשלב הראשון – פוטנציאל שיקום מיוחד או הגנה על הציבור. ככל שלא מצא בימ"ש להעדיף שיקולי שיקום או הגנה על הציבור, יעבור בימ"ש לשלב השלישי, שבו עליו לקבוע את העונש שיושת על הנאשם בתוך המתחם שקבע. בשלב זה נדרש בימ"ש לשקול את נסיבותיו האישיות של הנאשם לקולה ולחומרה, אלו המפורטות בסעיף 40א לחוק, כמו גם נסיבות אחרות ככל שמצא שהן רלוונטיות.

--

לאחר ששמענו את טיעוני הצדדים, באנו למסקנה שדין הערעור להידחות. **אכן, בית המשפט המחוזי לא הקפיד על הפרדה מוחלטת בין שלבי קביעת העונש. כך, במסגרת השיקולים לקולה ולחומרה מנה בית המשפט הן את נסיבות ביצוע העבירה (שמקומן בשלב הראשון) הן את נסיבותיהם הפרטניות של הנאשמים בהתאם לתסקירי שירות המבחן (שמקומן בשלבים השני והשלישי. כמו כן, קביעת מתחם העונש ההולם הייתה צריכה להיעשות לגבי העבירות השונות בנפרד. הטעם לדבר, שמתחם העונש ההולם צריך להיקבע בהתאם לשיקולים המנויים בסעיף 40ג(א) ו-40ט לחוק. שיקולים אלה מביאים בחשבון את נסיבותיה הקונקרטיות של כל עבירה. בדרך זו יתעצב עם הזמן גוף של פסיקה שיפרט מתחם ענישה אובייקטיבי וקונקרטי לנסיבותיה של כל עבירה, להבדיל ממתחם ענישה רחב שיחול על סוגים שונים של עבירות.**

דוגמאות

ת"פ (שלום כ"ס) 34044-07-10 **מדינת ישראל נ' שבי** - 2 עבירות של איומים על עובד ציבור

מתחם הענישה: בין 6 חודשי מע"ת לבין 6 חודשי עב"ש

11. דברי האיום שהשמיע הנאשם באוזני סגן ראש עיריית הוד השרון, וכן בהודעת קול שנועדה לאוזניו, חמורים למדי, אם כי יש בהם מידה של כלליות, שלרוב אינה מאפיינת רצינות. סגן ראש העיר העיד לפני כי לא התרשם מאיומי הנאשם, והסיבה המכרעת שהביאו את הנאשם להשמעת דברי האיום היא מצוקתו רבת השנים.

12. **הגנתי לכלל מסקנה כי מתחם העונש ההולם למעשי העבירה שביצע הנאשם, בהתחשב בערך החברתי שנפגע מביצוע עבירותיו, וכן במדיניות הענישה הנהוגת, ובנסיבות ביצוע העבירה שפורטו לעיל,**

נע בין עונש הצופה פני העתיד בלבד עד ששה חודשי מאסר בפועל, שירוצו בעבודות שירות.

13. **בעניינו של הנאשם אין הצדקה לחרוג לחומרה ממדרג העונש ההולם בשל עברו הפלילי ונוכח העובדה שעונשי מאסר שרוצו בעבודות שירות לא הביאוהו לשנות מדרכיו. זאת משום שהשתכנעתי כי נוכח הטיפול הפסיכולוגי שעבר הנאשם, וכל עוד הוא מטופל, קטן החשש שיחזור ויבצע עבירות מן הסוג בו הורשע.**

ת"פ רמלה 50491-02-11 **מע"מ רמלה נ' ביטון** - 21 עבירות של אי הגשת דוחות מע"מ

10. לאור נסיבות אלה, ובשים לב לפסיקה במקרים דומים, סברוני כי **מתחם העונש ההולם במקרה דנן נע בין מאסר על תנאי לבין עונש מאסר בפועל של 12 חודשים, לצד קנס כספי (סעיף 40 ג' לחוק העונשין, תיקון 113).**

שלבי גזר הדין

1. קביעת מתחם העונש ההולם.

2. האם ראוי לחרוג מן המתחם, ואם כן, מהו העונש המתאים
תוך חריגה מהמתחם?
3. ככל שלא ראוי לחרוג מן המתחם, מהו העונש המתאים בתוך המתחם?
4. התייחסות למצב של ריבוי עבירות וריבוי אירועים.

שיקולי ענישה

שיקום - שיקול לקולא מעבר למתחם

שיקום (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ד. (א) קבע בית המשפט את מתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה **ומצא כי הנאשם השתקם או כי יש סיכוי של ממש שישתקם, רשאי הוא לחרוג ממתחם העונש ההולם** ולקבוע את עונשו של הנאשם לפי שיקולי שיקומו, וכן להורות על נקיטת אמצעי שיקומי כלפי הנאשם, לרבות העמדתו במבחן לפי סעיפים 82 או 86 או לפי פקודת המבחן [נוסח חדש], התשכ"ט-1969.

(ב) היו מעשה העבירה ומידת אשמו של הנאשם בעלי חומרה יתרה, לא יחרוג בית המשפט ממתחם העונש ההולם, כאמור בסעיף קטן (א), אף אם הנאשם השתקם או אם יש סיכוי של ממש שישתקם, אלא בנסיבות מיוחדות ויוצאות דופן, לאחר שבית המשפט שוכנע שהן גוברות על הצורך לקבוע את העונש במתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה, ופירט זאת בגזר הדין.

סעיף זה מגדיר את השיקולים שיש בהם כדי להוביל לחריגה לקולא ממתחם העונש ההולם.

חריגה לקולא הינה משיקולי שיקום הנאשם, הן כאשר הנאשם כבר השתקם והן כאשר קיים סיכוי של ממש שישתקם.

במקרים בעלי חומרה יתרה - לא ניתן לחרוג ממתחם העונש ההולם אף משיקולי שיקום, אלא בנסיבות מיוחדות ויוצאות דופן ותוך חובת הנמקה. **במקרים בעלי חומרה יתרה, ככלל, נסוג השיקול השיקומי מפני אינטרס ההלימה.**

הגנה על שלום הציבור - שיקול לחומרה מעבר למתחם

הגנה על שלום הציבור (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ה. קבע בית המשפט את מתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה **ומצא כי יש חשש ממשי שהנאשם יחזור ויבצע עבירות, וכי החמרה בעונשו והרחקתו מהציבור נדרשות כדי להגן על שלום הציבור, רשאי הוא לחרוג ממתחם העונש ההולם**, ובלבד שלא יהיה בעונש שיקבע משום החמרה ניכרת מעבר למתחם העונש ההולם; בית המשפט לא יקבע כאמור אלא אם כן מצא שלנאשם עבר פלילי משמעותי או אם הוצגה לו חוות דעת מקצועית.

הרתעה אישית - שיקול לחומרה בתוך המתחם עצמו

הרתעה אישית (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ו. מצא בית המשפט כי **יש צורך בהרתעה הנאשם מפני ביצוע עבירה נוספת, וכי יש סיכוי של ממש שהטלת עונש מסוים תביא להרתעתו, רשאי הוא להתחשב בשיקול זה בכבד לקבוע את עונשו של הנאשם, ובלבד שהעונש לא יחרוג ממתחם העונש ההולם.**

הרתעת הרבים - שיקול לחומרה בתוך המתחם עצמו

הרתעת הרבים (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40. מצא בית המשפט כי יש צורך בהרתעת הרבים מפני ביצוע עבירה מסוג העבירה שביצע הנאשם, וכי יש סיכוי של ממש שהחמרה בעונשו של הנאשם תביא להרתעת הרבים, רשאי הוא להתחשב בשיקול זה בבואו לקבוע את עונשו של הנאשם, **ובלבד שהעונש לא יחרוג ממתחם העונש ההולם.**

סעיפים אלה מגדירים את שיקולי הענישה שיש בהם, על פי רוב כדי להוביל להחמרה בענישה, לעיתים תוך סטייה ממתחם העונש ההולם לחומרה.

ההחמרה אפשרית משיקולים של הגנה על שלום הציבור, הרתעה אישית והרתעת הרבים.

היררכיה בשיקולי ענישה

המשמעות:

- (1) שיקולי הלימה
- (2) לאחר מכן מופיעים שיקולי השיקום וההגנה על שלום הציבור אשר יש בהם כדי להוביל לחריגה ממתחם הענישה.
- (3) השיקום – מאפשר **חריגה ניכרת** ממתחם הענישה.
- (4) ההגנה על שלום הציבור – מאפשרת **חריגה קלה** ממתחם הענישה.
- (5) שיקולי ההרתעה – **הן הרתעה אישית והן הרתעת הרבים – אינם מאפשרים חריגה מהמתחם אלא רק משפיעים על העונש בתוך המתחם.**

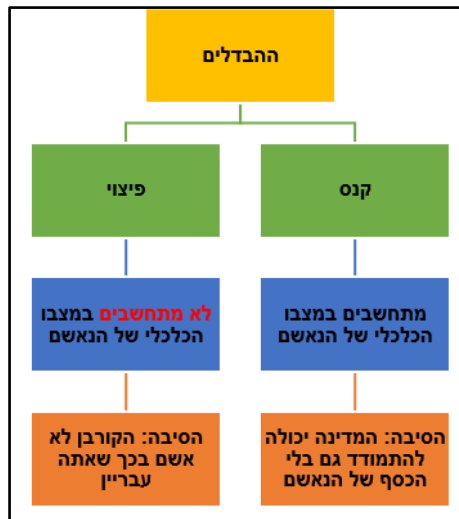
קנס

קנס (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ח. קבע בית המשפט כי מתחם העונש ההולם כולל עונש קנס, **יתחשב**, נוסף על האמור בסעיף 40ג(א), במצבו הכלכלי של הנאשם, לצורך קביעת מתחם עונש הקנס ההולם.

בחינה גמולנית של הקנס מחייבת התייחסות למצבו הכלכלי של הנאשם משום שסכום קנס מסויים הינו בעל השפעה שונה מבחינת העונש לאנשים שמצבם הכלכלי שונה.

כלומר - יש לקבוע את מתחם עונש הקנס ההולם, ורק בהמשך לכך את הקנס המתאים שייגזר על הנאשם. **ההבדל בין קנס לפיצוי – בפיצוי לא מתחשבים כלל במצבו הכלכלי של הנאשם. אבל, בקנס משום שמדובר בכסף שמגיע למדינה, כן מתחשבים במצבו הכלכלי של הנאשם! עוד הבדל – לקנס יש מאסר חלף ולפיצוי לא. לפני כשנה ניתן פסק דין בעליון בנוגע לערעור שנגע למשולש הענישה הזה – קנס, מאסר חלף ופיצוי. פסק הדין שינה את הפרשנות שנהגה עד אז בנוגע למשולש הענישה.**

נסיבות הקשורות בביצוע העבירה

נסיבות הקשורות בביצוע העבירה (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ט. (א) בקביעת מתחם העונש ההולם למעשה העבירה שביצע הנאשם כאמור בסעיף 40ג(א), יתחשב בית המשפט בהתקיימותן של נסיבות הקשורות בביצוע העבירה, המפורטות להלן, ובמידה שבה התקיימו, ככל שסבר שהן משפיעות על חומרת מעשה העבירה ועל אשמו של הנאשם:

- (1) התכנון שקדם לביצוע העבירה;
- (2) חלקו היחסי של הנאשם בביצוע העבירה ומידת ההשפעה של אחר על הנאשם בביצוע העבירה; ההבדל בין מבצע בצוותא, למסייע וכו'.
- (3) הנזק שהיה צפוי להיגרם מביצוע העבירה;
- (4) הנזק שנגרם מביצוע העבירה; נניח יש הבדל בין תיק ניסיון רצח שבו הקורבן רק נחתך ונתפר לבין קורבן שהפך להיות צמח או נכה בכיסא גלגלים.
- (5) הסיבות שהביאו את הנאשם לבצע את העבירה; עבירה על רקע נקמה, עבירה על רקע אידיאולוגי וכו'.
- (6) יכולתו של הנאשם להבין את אשר הוא עושה, את הפסול שבמעשהו או את משמעות מעשהו, לרבות בשל גילו;
- (7) יכולתו של הנאשם להימנע מהמעשה ומידת השליטה שלו על מעשהו, לרבות עקב התגרות של נפגע העבירה;
- (8) מצוקתו הנפשית של הנאשם עקב התעללות בו על ידי נפגע העבירה;
- (9) הקרבה לסייג לאחריות פלילית כאמור בסימן ב' לפרק ה'1;
- (10) האכזריות, האלימות וההתעללות של הנאשם בנפגע העבירה או ניצולו;
- (11) הניצול לרעה של כוחו או מעמדו של הנאשם או של יחסיו עם נפגע העבירה.

(ב) לעניין נסיבות כאמור בסעיף קטן (א)6 עד (א)9, בית המשפט יתחשב בהן ככל שסבר שהן מפחיתות את חומרת מעשה העבירה ואת אשמו של הנאשם, ולעניין נסיבות כאמור בסעיף קטן (א)10 ו-11 – ככל שסבר שהן מגבירות את חומרת מעשה העבירה ואת אשמו של הנאשם.

הוכחת נסיבות הקשורות בביצוע העבירה (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40י. (א) בית המשפט יקבע כי התקיימו נסיבות הקשורות בביצוע העבירה, על בסיס ראיות שהובאו בשלב בירור האשמה.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א) –

- (1) בשלב הטיעונים לעונש, הנאשם רשאי להביא ראיות מטעמו, ובלבד שאינן סותרות את הנטען על ידו בשלב בירור האשמה, והצדדים רשאים להביא ראיות שנקבע בחיקוק כי יובאו בשלב זה;

(2) בית המשפט רשאי, לבקשת אחד מהצדדים, להתיר להביא ראיות בעניין נסיבות הקשורות בביצוע העבירה בשלב הטיעונים לעונש, אם שוכנע כי לא היתה אפשרות לטעון לגביהן בשלב בירור האשמה או אם הדבר דרוש כדי למנוע עיוות דין.

(ג) בית המשפט יקבע כי התקיימה נסיבה מחמירה הקשורה בביצוע העבירה אם היא הוכחה מעבר לספק סביר; בית המשפט יקבע כי התקיימה נסיבה מקילה הקשורה בביצוע העבירה אם היא הוכחה ברמת ההוכחה הנדרשת במשפט אזרחי.

(ד) בלי לגרוע מהוראת סעיף קטן (ב)(2), הודה הנאשם בעובדות כתב האישום, בין לאחר שמיעת הראיות ובין לפני כן, יכלול כתב האישום שבו הודה את כל העובדות והנסיבות הקשורות בביצוע העבירה.

אחרי שקובעים את המתחם לפי הפסיקות השונות ולפי הנסיבות וכו', ניתן לקבוע האם אנחנו מקלים או מחמירים במתחם.

נסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה

נסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40.א. בגזירת העונש המתאים לנאשם כאמור בסעיף 40ג(ב), רשאי בית המשפט להתחשב בהתקיימות נסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה, המפורטות להלן, ובמידה שבה התקיימו, ככל שסבר כי ראוי לתת להן משקל בנסיבות המקרה, ובלבד שהעונש לא יחרוג ממתחם העונש ההולם:

- (1) הפגיעה של העונש בנאשם, לרבות בשל גילו;
- (2) הפגיעה של העונש במשפחתו של הנאשם;
- (3) הנזקים שנגרמו לנאשם מביצוע העבירה ומהרשעתו;
- (4) נטילת האחריות של הנאשם על מעשיו, וחזרתו למוטב או מאמציו לחזור למוטב;
- (5) מאמצי הנאשם לתיקון תוצאות העבירה ולפיצוי על הנזק שנגרם בשלה;
- (6) שיתוף הפעולה של הנאשם עם רשויות אכיפת החוק; ואולם כפירה באשמה וניהול משפט על ידי הנאשם לא ייזקפו לחובתו;
- (7) התנהגותו החיובית של הנאשם ותרומתו לחברה;
- (8) נסיבות חיים קשות של הנאשם שהיתה להן השפעה על ביצוע מעשה העבירה;
- (9) התנהגות רשויות אכיפת החוק;
- (10) חלוף הזמן מעת ביצוע העבירה;
- (11) עברו הפלילי של הנאשם או העדרו.

לאחר שבית-המשפט קבע את מתחם העונש ההולם – עליו לעבור ולקבוע את העונש המתאים לנאשם במסגרת מתחם העונש ההולם. בשלב זה בית-המשפט רשאי להתחשב בנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה, שיש בהן כדי להשפיע על גזירת הדין. כלומר, הנסיבות הקשורות בביצוע העבירה נלקחות בחשבון בקביעת מתחם העונש ההולם, ואילו הנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה (נטילת אחריות, חיים אישיים) – בשלב גז"ד.

נסיבות נוספות

נסיבות נוספות (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40.ב. אין בהוראות סעיפים 40ט ו-40יא כדי לגרוע מסמכות בית המשפט לשקול נסיבות נוספות קשורות בביצוע העבירה לשם קביעת מתחם העונש ההולם, וכן נסיבות נוספות שאינן קשורות בביצוע העבירה לשם גזירת העונש המתאים לנאשם.

הודאת הנאשם וחסכון בזמן שיפוט

לא מופיעה נסיבה הנוגעת ל"חסכון בזמנו היקר של בית-המשפט"; מופיעות אמנם נסיבות הנוגעות ל"נטילת האחריות של הנאשם על מעשיו" וכן "שיתוף הפעולה של הנאשם עם רשויות איכות החוק"; חיסכון בזמן שיפוט – אינו שיקולי; עם זאת, מדובר ברשימה "פתוחה".

ריבוי עבירות**ריבוי עבירות (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012**

40ג.י. (א) הרשיע בית המשפט נאשם בכמה עבירות המהוות אירוע אחד, יקבע מתחם עונש הולם כאמור בסעיף 40ג.א) לאירוע כולו, ויגזור עונש כולל לכל העבירות בשל אותו אירוע.

(ב) הרשיע בית המשפט נאשם בכמה עבירות המהוות כמה אירועים, יקבע מתחם עונש הולם כאמור בסעיף 40ג.א) לכל אירוע בנפרד, ולאחר מכן רשאי הוא לגזור עונש נפרד לכל אירוע או עונש כולל לכל האירועים; גזר בית המשפט עונש נפרד לכל אירוע, יקבע את מידת החפיפה בין העונשים או הצטברותם.

(ג) בגזירת העונש לפי סעיף זה, יתחשב בית המשפט, בין השאר, במספר העבירות, בתדירותן ובזיקה ביניהן, וישמור על יחס הולם בין חומרת מכלול המעשים ומידת אשמו של הנאשם לבין סוג העונש, ואם גזר עונש מאסר – לבין תקופת המאסר שעל הנאשם לשאת.

דוג' לריבוי עבירות:**ע"פ 8641/12 סעד נ' מדינת ישראל**

ערעורים מזה ומזה על פסק הדין של ביהמ"ש המחוזי בחיפה, בגדרו הורשע המערער בחבלה בכוונה מחמירה, בהחזקת נשק שלא כדין, ובנשיאה והובלת נשק; הושת עליו עונש של 42 חודשי מאסר ו-18 חודשי מאסר על-תנאי; והוא חויב בתשלום פיצויים למתלונן בסך של 15,000 ₪. המערער מערער על הרשעתו בדין ועל חומרת העונש (ע"פ 8641/12), ואילו המדינה מערערת על קולתו (ע"פ 8678/12). שני הצדדים סבורים כי ביהמ"ש המחוזי שגה ביישום הוראות תיקון 113 לחוק העונשין.

על-פי כתב האישום סבר המערער כי מוסעב מחאמיד (להלן: המתלונן) קשור לאירוע משנת 2009 אשר במהלכו נורה דודו ונפצע, או שהמתלונן הפיץ שמועות בנוגע לכך. על הרקע הזה, אחרי צהרי יום 15.4.2011 הגיע המערער לבית קפה באום אל פחם במכונית מאזדה 3 פסופה, וקרא למתלונן שישב שם באותה שעה, לעלות למכוניתו ולנסוע עמו. במהלך הנסיעה אמר המערער למתלונן שהוא "לא בסדר" בכך שהוא מפיץ בעיר שמועות על משפחתו. בשלב מסוים עצר המערער את המכונית ליד ביתו, הביא מן הבית אקדח שחור ובו כדורים בקוטר 9 מ"מ, והמשיך בנסיעה עם המתלונן עד אשר הגיעו למגרש חניה ליד השוק. המערער אמר שם למתלונן לרדת מהמכונית מאחר והוא רוצה לשוחח עמו. השניים יצאו מן המכונית והחלו ללכת בחניה ולשוחח. במהלך השיחה שאל המערער את המתלונן בכעס מדוע הוא מפיץ שמועות בעיר על כך שירה על משפחת המערער ועל ג'יתו. בהמשך, שלף המערער את אקדחו וירה שלוש או ארבע יריות לכיוון רגליו של המתלונן. שלוש מתוכן פגעו במתלונן. קליע אחד פגע בירך שמאל וגרם לאיסכמיה ולפגיעה בעורק ובוריד. שני קליעים פגעו ברגל ימין, בירך ובשוק, וגרמו לשבר בעצם ולקריעה של הוריד. המתלונן נאלץ לעבור ניתוחים לתיקון הנזקים בשתי רגליו.

--

מן הכלל אל הפרט

30. כאמור, בית המשפט גזר על המערער 42 חודשי מאסר לריצוי בפועל ו-18 חודשי מאסר על-תנאי, וחייבו בתשלום פיצוי למתלונן בסך של 15,000 ₪. בעיקרו של דבר, דומני, ההלכה הנוהגת באשר להתערבות ערכאת הערעור בעונשו של נאשם תיוותר על כנה גם לאחר חקיקתו של תיקון 113. קרי, גם בעידן שבא לפתחנו תוסיף דרך הכלל להיות שערכאת הערעור לא תתערב בעונש שהושת על-ידי הערכאה הדיונית,

אלא אם העונש סוטה במידה קיצונית מרמת הענישה הראויה, או כאשר נפלה טעות מהותית בגזר הדין, או בנסיבות מיוחדות אחרות אשר יצדיקו חריגה מהכלל. אין בעצם התיקון שנעשה כדי לשנות מטעמי הגישה הנוהגת, המפקידה את עיקר שיקול הדעת בענישה אצל הערכאה הדיונית לעשות כחכמתה על-פי המכלול שלפניה.

31. לאחר בחינת נסיבות עניינו של המערער במשקפי תיקון 113, דומני כי דינו של הערער שהגישה המדינה להתקבל. בית המשפט הקל בעונשו של המערער יתר על המידה, עד כדי שהעונש סוטה במידה קיצונית מן הענישה הראויה. לבד מכך, כפי שנטען בשני הערעורים נגד גזר הדין, אף אני סבור כי נפלה טעות בדרך הילוכו של בית המשפט המחוזי, בהעדר הנמקה כנדרש לגבי חלק מן השלבים, ובהימנעות מקביעת מתחם ענישה. כפועל יוצא מכך, לא הבהיר בית המשפט המחוזי האם העונש שגזר על המערער מצוי בתוך מתחם הענישה או חורג ממנו לקולא. בכך לא קוימה כוונת המחוקק בתיקון 113 להבניית שיקול הדעת השיפוטי, ואין ניתן לבחון אם נשקלו כל השיקולים הצריכים לעניין, על-פי משקלם ובאיזון הולם.

32. **השלב הראשון-המקדמי** – **ריבוי עבירות**: המערער אכן הורשע בכמה עבירות – חבלה בכוונה מחמירה, החזקת נשק שלא כדין, ונשיאה והובלת נשק. לטעמי, לפי המתואר בכתב האישום (פסקה 2 לעיל), **מדובר בעבירות המהוות אירוע אחד – אירוע הירי על המתלונן, שם נשא המערער את הנשק שהוחזק אצלו שלא כדין, השתמש בו נגד המתלונן וגרם לו לחבלה בכוונה מחמירה. מכיוון שמדובר באירוע אחד, נתקדם לשני השלבים הבאים.**

33. **השלב השני - מתחם הענישה**. כפי שפורט לעיל, בקביעת המתחם יש לבחון שלוש אמות מידה. (א) **הערך החברתי שנפגע מביצוע העבירה** מצוי ברף העליון של הערכים המוגנים, וברף העליון של עבירות האלימות – פגיעה קשה בגופו של אדם באמצעות נשק חם. ירי בפרהסיה, אחר צהרי היום, צופן בחובו פגיעה רבה וקשה: פגיעה במתלונן, שקרוב היה לקפח את חייו, ופגיעה בציבור וביחידיו, בתחושת הבטחון, ובכלל. עוד לא מיגרנו את תת-תרבות הסכין, את הנשק הקר שמטיל חיתתו, וניחתה עלינו סכנה של ירי מנשק חם ברחובה של עיר; סכנת נפשות, פשוטו כמשמעו.

(ב) **מדיניות הענישה הנוהגת** – עיון בפסיקת בתי המשפט, מעלה כי מדיניות הענישה הנוהגת בקשר עם עבירות מעין אלה שעבר המערער עומדת על מנעד שבין 36 חודשי מאסר בפועל לבין 80 חודשים.

(ג) **נסיבות הקשורות בביצוע העבירה** – לירי שביצע המערער קדם תכנון. המערער אסף את המתלונן במכוניתו מבית הקפה, נסע לביתו-שלו על מנת לקחת משם את אקדחו, המשיך בנסיעה יחד עם המתלונן, ובהגיע הזמן והמקום שהתאימו לתכניתו, שלף את האקדח וירה במתלונן. המערער לא עשה כן בחמת זעם רגעית, אלא על-פי תכנון ומחשבה. המערער אמנם לא ירה אל פלג גופו העליון של המתלונן, אך הנזק שהיה צפוי להיגרם מן הירי שביצע המערער הוא כבד. לפי דברי אנשי מד"א שהגיעו למקום, אילו היו מתעכבים כמה דקות בהגעתם לזירה, יתכן והמתלונן היה מקפח את חייו (פסקה כ' להכרעת הדין). הנזק שנגרם מן הירי הוא רב. המערער ירה במתלונן מספר יריות, שלוש מהן פגעו ברגליו, הוא אושפז בבית החולים למשך 25 ימים, ונזקק לכמה ניתוחים על מנת להרפא ולחזור לתלם. נותרו צלקות בגופו והוא עודנו צולע על ירכו. הסיבות שהביאו את המערער לבצע את העבירה גם הן אינן מיטיבות עימו. המערער החליט "לקחת את החוק לידיים", להפסיק את השמועות שלטענתו הפיץ המתלונן על אודותיו, לעשות מעשה-נקם על הירי בדודו שהתרחש כשנתיים קודם לכן. מעשיו של המערער מלווים גם באכזריות ובאלימות. המערער לא הסתפק בירייה בודדת על המתלונן על מנת "ללמד אותו לקח", אלא ירה כאמור כמה יריות, שלוש מהן פגעו במתלונן בשתי רגליו.

34. לאחר שקלול אמות המידה כמפורט לעיל, דומני כי מתחם הענישה ההולם את מעשי העבירות שביצע המערער, חבלה קשה ומתוכננת מראש שנגרמה באמצעות נשק חם שהוחזק אצלו שלא כדין, נע בין 3 וחצי שנים ברף התחתון, לבין 8 שנים ברף העליון.

35. **השלב השלישי** – גזירת העונש. **כאן המקום להתחשב בנסיבות שאינן קשורות לכיצוע העבירה.** עומדות לו, למערער, כמה נסיבות לקולא. הפגיעה של העונש במערער איננה מועטה. זאת בייחוד לאור גילו הצעיר, המערער היה בן 20 בעת ביצוע העבירות, כאשר על-פי תכניתו, שנקטעה, היה אמור להשלים את מבחני הבגרות ולהמשיך את לימודיו. לטענתו, גם משפחתו נפגעת מן העונש, מכיוון שתמיכתו בה הופסקה ומצבה הכלכלי הלך והחריף. מתסקיר שירות המבחן עולה כי המערער מודה במעשיו, מביע חרטה ומבקש שלא לחסום בפניו את דרכי השיקום. משפחתו של המערער נורמטיבית, ואין הוא נושא באמתחתו עבר פלילי.

הכלל – עבירות שיש ביניהן קשר ענייני הדוק ואשר ניתן להשקיף עליהן כמסכת עבריינית אחת, יחשבו לאירוע אחד.

כיצד? האם העבירות התרחשו בסמיכות של זמן או מקום; האם ביצועה של עבירה אחת נועד לאפשר את ביצועה של העבירה האחרת או את ההימלטות לאחר ביצועה?

חובת הנמקה

חובת הנמקה (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40. בית המשפט יפרט וינמק בגזר הדין, בין השאר, את אלה:

- (1) קביעת מתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה והנסיבות הקשורות בכיצוע העבירה שבהן התחשב לצורך קביעת מתחם העונש ההולם;
- (2) גזירת העונש המתאים לנאשם והנסיבות שאינן קשורות בכיצוע העבירה שבהן התחשב לצורך גזירת העונש;
- (3) חריגה ממתחם העונש ההולם לשם שיקומו של הנאשם או לשם הגנה על שלום הציבור, ככל שהיתה, והטעמים לחריגה;
- (4) הדרך שבה גזר את דינו של הנאשם לאחר הרשעה בכמה עבירות המהוות כמה אירועים.

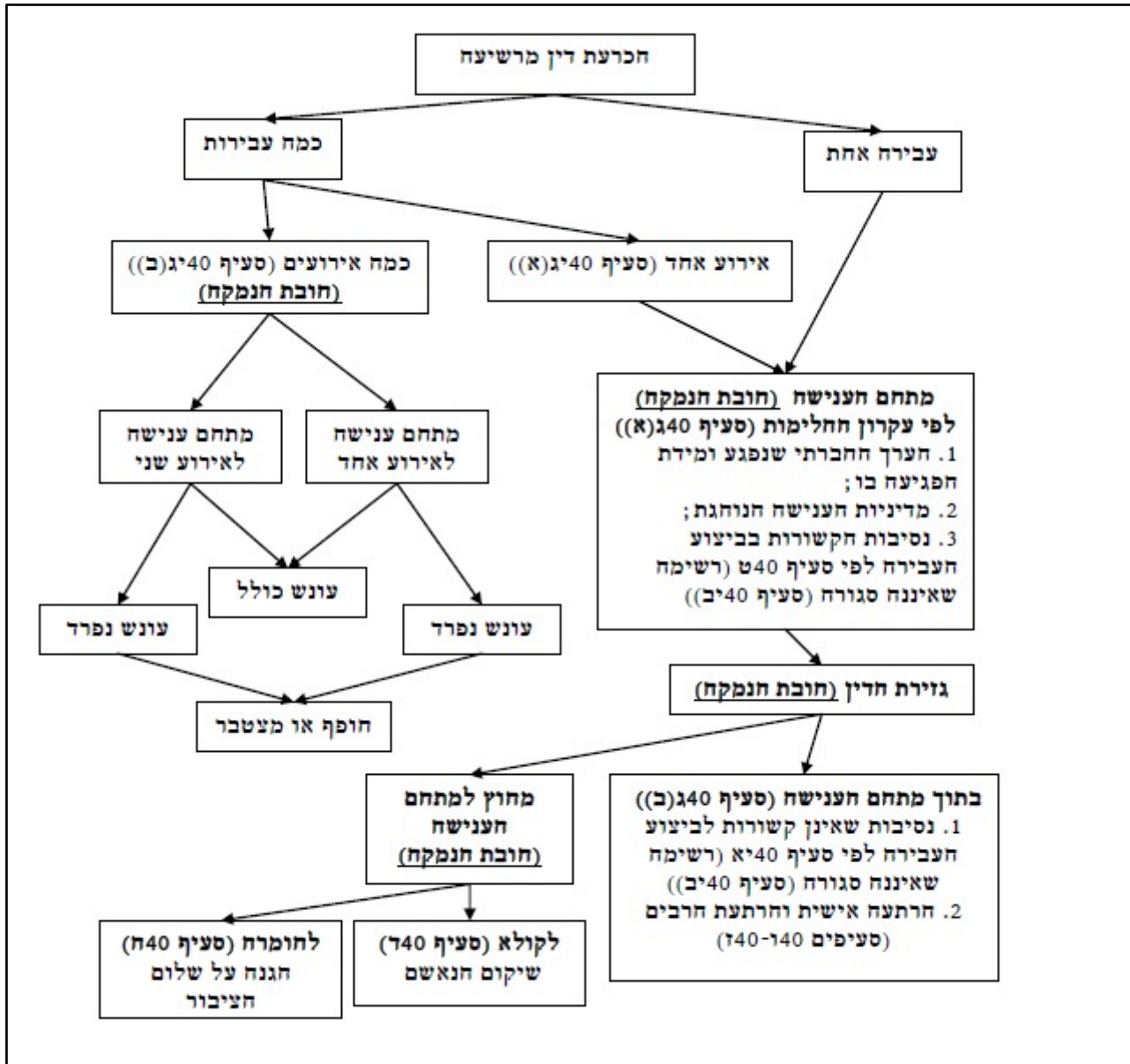
ענישת קטין

ענישת קטין (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40.טו. (א) על ענישת קטין יחולו הוראות חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971.

(ב) בלי לגרוע מהאמור בסעיף קטן (א), בית המשפט רשאי להתחשב בעקרונות ובשיקולים המנחים בענישה המנויים בסימן זה, תוך התאמתם לענישת הקטין, ככל שסבר שראוי לתת להם משקל בנסיבות המקרה.

לגבי קטינים – עקרון השיקום גובר על עקרון ההלימה; אצל קטינים מנסים לעצור את ההתדרדרות לפשיעה באמצעות השיקום; לרוב התיקים של קטינים מסתיימים בלי הרשעה [לא בכל העבירות, אי אפשר לא להרשיע בתיק רצח לדוג'].

ענישת קטינים

ענישת קטין (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40טו. (א) על ענישת קטין יחולו הוראות חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971.
 (ב) בלי לגרוע מהאמור בסעיף קטן (א), בית המשפט רשאי להתחשב בעקרונות ובשיקולים המנחים בענישה המנויים בסימן זה, תוך התאמתם לענישת הקטין, ככל שסבר שראוי לתת להם משקל בנסיבות המקרה.

מיהו ילד? מיהו נער? מיהו קטין?

- חוק הנוער קובע גיל סף – ללא התחשבות פרטנית בסובייקטיביות של הנוער (בוגר? בשל?)
- אין כל אפשרות מעשית לעשות בחינה אינדיבידואלית של כל עבריין
- גיל סף שונה לצורך כל חוק
- הגיל הכללי לכשרות משפטית – 18
- גיל האחריות הפלילית הוא 12 (בעבר הגיל היה 9) – אם יש ילד בן 11.5 שביצע עבירה בעצם אי אפשר להאשים אותו במשהו פלילי כי החוק קבע מראש שרק מעל גיל 12 הוא יישא באחריות פלילית.
- שמיעת קטין בבית משפט – 14
- **עונש מאסר ניתן להטיל רק על קטין מעל גיל 14**
- גיל מינימום להסכמת קטין ליחסי מין – 14
- יש קטינים שיש להם מודעות ואחריות ויש קטינים מבוגרים (קרוב ל-18) שאינם מבינים כלל את מעשיהם
- הגיל הכרונולוגי אינו חופף להבנה של הקטין
- **הולכים רק אחר הגיל האובייקטיבי**

הסכמת קטין למעשים פליליים

- דוג' 1 – נערה הסכימה שיחטפו אותה לצורך קשר זוגי ונישואים. ביהמ"ש הרשיע את החוטף. אין נפקות להסכמתה לצורך ביצוע עבירות.
- דוג' 2 – נערה מתחת לגיל 16 הסכימה לקיום יחסי מין עם חברה. אין משמעות להסכמה.
- חריג – אם ההבדל בין בני הזוג אינו עולה על שנתיים ואם אין יחסי ניצול – לא מעמידים לדין. לדוג' בני זוג שהוא בן 17 והיא בת 15.5 ואין יחסי ניצול, אם הם מקיימים יחסי מין לא מדובר במשהו פלילי.

האמנה הבינלאומית לזכויות הילד

- "ילד, פירושו יצור אנוש מתחת לגיל 18, בלתי אם נקבע גיל הבגרות קודם לכן על פי הדין החל על הילד"
- ביהדות, גיל הבגרות הוא 13 לבני ו-12 לבנות
- **מסקנה:** בעוד ההתבגרות היא סובייקטיבית, לצורך החוק בישראל יש הגדרות משפטיות מדויקות – אובייקטיביות.
- בשנת 2008, מדינת ישראל תיקנה את חוק הנוער והחילה את האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד.
- התיקון לחוק נותן דגש רב לשיקום הקטינים ולא להענשה; התיקון לחוק הוסיף אלמנטים לטובת הקטין:
 - הימנעות מחקירה בשעת לילה – סגור טוב אם תהיה חקירה בלילה יטען לפסולתה
 - נוכחות הורה בחקירה ובמעצר – למי שאינו קטין אין זכות לדבר כזה
 - הודעה מפורשת לקטינים על זכויותיהם – חייבים ממש להסביר להם את הזכויות
 - הפחתת השימוש במעצר קטינים
 - קיצור זמן הבאתם לפני שופט
 - שיפור תנאי המעצר של הקטינים
 - ייצוג משפטי (חוק הסנגוריה הציבורית) – כל קטין זכאי לייצוג של הסנגוריה הציבורית

ביהמ"ש לנוער

- במקור – פקודת העבריינים הצעירים; היום – חוק הנוער
- מדובר בבית משפט בערכאת שלום שיושב כבית משפט לנוער
- מטרת בית המשפט לנוער היא לשקם את הנאשם – הקטין
- מבנה מיוחד – משפט של קטין מופרד ממשפטם של בגירים [גם אם המעשה נעשה ביחד], המטרה היא להגן עליהם מהתקשורת ומהציבור הכללי – כך יוכלו לשקם את חייהם
- מניעת מגע בין עבריינים קטינים לבין עבריינים בגירים – כדי שעבריינים בגירים לא יוכלו לנצל את העבריינים הקטינים ולגרור אותם לעולם הפשע ולביצוע עבירות פליליות במקום לשקם אותם ולהחזיר אותם לחברה

חוק הנוער – קווים כלליים

- חוק הנוער מתייחס לקטינים מתחת לגיל 18
- מי שביצע עבירה פלילית והוגש נגדו כת"א בעודו קטין - יטופל בבית משפט לנוער
- הדיון בבית המשפט לנוער הוא בדלתיים סגורות
- קטינים מוחזקים בתאים ייחודיים ולא עם בוגרים
- על קטין שנגזר עונש מאסר - לא יוטל עונש אם לא מלאו לו 14
- אין עונש מוות לקטינים ואין חובה לגזור מאסר עולם
- לפני גזר דין - חייבים לקבל תסקיר שירות לנוער

פרק ד' – סדרי הדין**הכרעת הדין**

21. בהכרעת הדין יחליט בית משפט לנוער על זיכוי הקטין או יקבע שהקטין ביצע את העבירה. [כלומר, אי הרשעה]

תסקיר קצין מבחן ובדיקות אחרות

22. קבע בית משפט לנוער שהקטין ביצע את העבירה, יורה על הגשת תסקיר קצין מבחן לפי סעיף 37 לחוק העונשין, ורשאי בית-המשפט להורות על עריכת בדיקות וחקירות כאמור בסעיף 190 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ד-1984. [קבלת תסקיר הינה חובה].

פרק ה' – ענשים ודרכי טיפול**החלטת בית המשפט לגבי קטין שביצע עבירה**

24. קבע בית משפט לנוער שהקטין ביצע את העבירה והוגשו לו תסקיר של קצין המבחן ותוצאות הבדיקות והחקירות, שעליהם הורה לפי סעיף 22, יחליט על אחד מאלה:

- (1) להרשיע את הקטין ולגזור את דינו
- (2) לצוות על אחד או יותר מהאמצעים ודרכי הטיפול המנויים בסעיף 26;
- (3) לפטור את הקטין בלא צו כאמור.

החלטת בית המשפט על אמצעים ודרכי טיפול לאחר הרשעה

24א. על אף האמור בסעיף 24 רישה, רשאי בית משפט לנוער, לאחר שהרשיע את הקטין וגזר את דינו כאמור בפסקה (1) לסעיף האמור, לצוות, נוסף על העונש שהטיל, על קבלת התחייבות מאת הורהו של הקטין או על חיוב ההורה

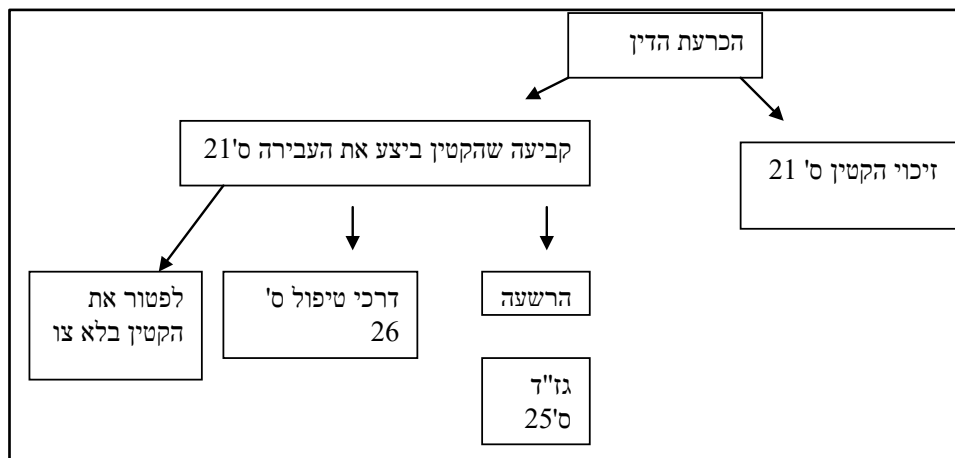
בתשלום קנס, הוצאות משפט או פיצוי, לפי פסקאות (3), (7) או (8) של סעיף 26, והכול אם מצא כי קיימות נסיבות המצדיקות לעשות כן.

דרכי ענישה

25. (א) קטין שהורשע, רשאי בית משפט לנוער, במקום להטיל עליו מאסר לצוות על החזקתו במעון נעול לתקופה שיקבע ובלבד שלא תעלה על תקופת המאסר המרבית הקבועה לעבירה שבה הורשע הקטין;
- (2) בית משפט לנוער, המצווה על הפעלת מאסר על-תנאי לפי סעיף 55 לחוק העונשין, רשאי, במקום להטיל על הקטין מאסר, לצוות על החזקתו במעון נעול
- (3) בית משפט לנוער שהחליט על החזקת קטין במעון נעול לפי פסקאות (1) או (2), יסביר לקטין, בשפה ובאופן המובנים לו בהתחשב בגילו ובמידת בגרותו, באילו נסיבות יהיה ניתן להעבירו מהמעון הנעול למאסר, לפי הוראות סעיפים 25א או 25ב(ג), ואת ההשפעה של מעבר כאמור על תנאי החזקתו ועל שחרורו.
- (ב) אדם שהיה קטין ביום ביצוע העבירה, לא יוטל עליו עונש מוות, ועל אף האמור בכל דין אין חובה להטיל עליו מאסר עולם, מאסר חובה או עונש מינימום.
- (ג) בקביעת ענשו של קטין יתחשב בית המשפט לנוער, בין השאר, בגילו בשעת ביצוע העבירה.
- (ד) קטין שבשעת גזירת דינו טרם מלאו לו ארבע עשרה שנה, לא יוטל עליו מאסר.

דרכי טיפול

26. ואלה דרכי הטיפול שעליהן רשאי בית משפט לנוער לצוות לפי סעיף 24: (2)
- (1) מסירת הקטין לטיפולו והשגחתו של אדם הראוי לכך שאינו הורה הקטין, לתקופה שיקבע בית המשפט, והגבלת זכויותיהם של הורי הקטין כאפוסטרופסיו במשך התקופה האמורה
- (2) העמדת הקטין במבחן
- (3) קבלת התחייבות, בערובה או בלי ערובה, מאת הקטין או הורהו בדבר התנהגותו של הקטין בעתיד
- (4) שהייה של הקטין במעון יומי במשך תקופה שיקבע בית המשפט
- (5) החזקת הקטין במעון לתקופה שיקבע בית המשפט או החזקת הקטין במעון נעול לתקופה שלא תעלה על תקופת המאסר המרבית הקבועה לעבירה שביצע הקטין
- (6) מתן כל הוראה אחרת בדבר התנהגותו של הקטין אם הדבר דרוש, לדעת בית המשפט, לטיפול בו
- (7) חיוב הקטין או הורהו בתשלום קנס או הוצאות המשפט
- (8) חיוב הקטין או הורהו בתשלום פיצוי לאדם שניזוק באותה עבירה.

בית סוהר לקטינים**בית סוהר לקטינים**

34. (א) לא יוחזק קטין במאסר אלא בבית סוהר נפרד לקטינים, או באגף בבית סוהר כללי, ובלבד שאותו אגף יהיה מופרד לחלוטין, ייועד לקטינים בלבד ולא יהיו גישה או קשר ראייה בינו לבין אגפיו האחרים של בית הסוהר או שוכניו.

(ב) לא יוחזק קטין במאסר בתא יחד עם מי שאינו קטין, ואולם ניתן להחזיק אסיר שבמהלך נשיאת מאסרו מלאו לו 18 שנים וטרם מלאו לו 21 שנים, במאסר בתא יחד עם קטין, ובלבד שמלאו לקטין 17 שנים ואין בכך כדי לפגוע בטובת הקטין; קטין זכאי שתינתן לו הזדמנות להביע עמדה לעניין זה; הוראות סעיפים קטנים (ג) ו-(ד) יחולו בכפוף להוראות סעיף קטן זה.

(ג) על אף הוראות סעיף קטן (א), ניתן להחזיק קטין במאסר בבית סוהר או באגף שאינו כאמור באותו סעיף קטן, אם ההחזקה כאמור היא לצורך הבאת הקטין לדיון בבית משפט, ובלבד שהחזקתו תהיה לפרק זמן שלא יעלה על 24 שעות; בסעיף קטן זה ובסעיף קטן (ד), ההחזקה תהיה ככל הניתן בנסיבות העניין, כך שלא יהיה קשר ישיר בין קטין ובין מי שאינו קטין, לרבות מגע פיזי, קשר ראייה או שמיעה.

(ד) על אף הוראות סעיף קטן (ג), ניתן להחזיק קטין כאמור באותו סעיף קטן לפרק זמן שלא יעלה על 72 שעות במקרים אלה:

(1) חל מועד הדיון בבית המשפט בשבת או בחג, או בסמוך לתום שבת או חג;

(2) הקטין הוא עצור שטרם ניתנה החלטה בדבר מעצרו או שטרם הוגש נגדו כתב אישום.

(ה) (1) על אף הוראות סעיפים קטנים (א) ו-(ב) וסעיף 8 לחוק המעצרים, ניתן להחזיק קטינה במאסר בבית סוהר שאינו בית סוהר נפרד לקטינים או באגף בבית סוהר כללי שאינו עומד בתנאים המנויים בסעיף קטן (א), ואולם לא תוחזק קטינה במאסר בתא יחד עם עצורה או אסירה שאינה קטינה, אלא אם כן הקטינה הסכימה לכך ומנהל בית הסוהר סבר כי התקיימו התנאים שבסעיף 13(ב)(1)(א) עד (ג);

(2) החלטה על החזקת קטינה יחד עם מי שאינה קטינה כאמור בפסקה (1), תובא לאישור בית המשפט בתוך 24 שעות מתחילת החזקה.

תנאי החזקת קטין במאסר

34. קטין יוחזק במאסר בתנאים ההולמים את גילו ואת צרכיו, שלא יהיה בהם כדי לפגוע בכבודו, ותוך השגחה מיוחדת על שלומו הגופני והנפשי, ובכלל זה יינתנו לקטין שירותי חינוך ופנאי, כפי שיקבע השר לביטחון הפנים, לאחר התייעצות עם שר החינוך.

לסיכום

העיקרון המנחה של בתי המשפט לנוער הוא ענישה אינדיבידואלית – בהתאם לנסיבות. 4 שותפים לעבירת התפרצות – כל אחד עונש אחר.

לבתי משפט לנוער – שק"ד רחב:

סמכות לפטור את הנער מכל צו; הזהרת הנער; החתמה על התחייבות להימנע מעבירה; הטלת עונשי מאסר; הטלת קנס על ההורה; טיפול בקהילה; שירות לתועלת הציבור; הוצאה למשפחה אומנה/הוסטל/מעון נעול

ע"פ 534/04 פלוני נ' מדינת ישראל

רעור על גזר-דינו שגזר על קטין שבעת ביצוע העבירות היה גילו פחות מ-14 – 18 שנות מאסר, מתוכן 15 שנים לריצוי בפועל (אנס, דקר וביתר קטינה בת 5). הקטין הורשע בביצוע רצח ואינס של קטינה בת 5. הסנגוריה - לאחר שהודה באישומים שיוחסו לו, היה זכאי לכך שייגזר דינו בתוך זמן סביר ובמקרה דנן – לפני שימלאו לו 14. (כלומר – ללא מאסר בפועל!); הסנגוריה - פרשנותו של חוק הנוער מחייבת לקבוע כי גיל העברייין צריך להיבחן במועד ביצוע העבירה ולא במועד מתן גזר הדין. התביעה הציעה לפצל את העונש

כך שעד גיל 20 (6 שנים) הוא יהיה במעון נעול (בסעיף 34 לחוק נקבע ניתן להיות במעון רק עד גיל 20) על עבירת הרצח ולאחר מכן הוא ישב במאסר עוד 3 שנים על עבירת האונס. הסנגוריה מעון נעול עד גיל 20.

ביהמ"ש מחוזי: 15 שנים מאסר בפועל ו-3 שנות מאסר על תנאי

ביהמ"ש העליון: משפטו של המערער התברר בקצב מניח את הדעת. הליך פלילי בגין עבירות כה חמורות כרצח וביצוע מעשה סדום באינוס, הנערך לקטין, אל לו להיערך כמרוץ מרתוני לקידום הישגים טקטיים. למערער לא קמה ציפייה מוגנת, להבדיל מתקווה, כי דינו ייגזר לפני שימלאו לו 14 וכי לא יוטל עליו עונש מאסר. המועד הרלוונטי לקביעת סוג העונש שניתן להטיל על קטין, הוא מועד גזר הדין. הסעיף מבקש למנוע את שליחתם של קטינים מתחת לגיל 14 למאסר על יסוד התפיסה שתנאי הכליאה בבית הסוהר הולמים את גילם הצעיר ויכולים לפגוע בקטין.

הש' בייניש: בפרשה אחרת (ע"פ 4890/01 פלוני נ' מדינת ישראל) עמדנו על חובתו של בית-המשפט, בבואו לשפוט קטין, לבחון בראש ובראשונה את נסיבותיו של הקטין ואת האפשרות לשקמו. עם זאת כפי שנאמר שם, בעמ' 602, "...שומה עלינו לבחון הן את העברייני הקטין והן את העבירה שביצע". דהיינו, הגם שהגישה השיקומית היא בדרך-כלל הגישה הראויה לטיפול בעבריינים קטינים, הרי שבמקרים מסוימים הגישה השיקומית – יהיו יעילותה וסיכוייה אשר יהיו – תיסוג מפני שיקולים אחרים אשר משקלם יגבר לנוכח העבירה שבוצעה. לעתים המעשה שבוצע הוא כה חמור עד כי הבחירה באפיק השיקומי נראית בלתי הולמת בעליל. כאשר מדובר במעשה אכזרי כנגד קורבן חסר ישע, כאשר נראה כי שמץ של רחמים לא נותר במבצע, אזי גם קטינותו של המבצע לא תעמוד לו כמגן מפני הפעלתם של אמצעים עונשיים מחמירים.

בית-המשפט מופקד על שלומם של קטינים שקשיי חייהם הפכו אותם לעבריינים, אך הוא מופקד גם על ביטחונם של קורבנות פוטנציאליים מהציבור ועל זכויותיהם של הקורבנות ובני משפחתם הנפגעים. דמי הילדה שחייה קופדו באכזריות זועקים. את חיי הקורבן אין להשיב, אך עלינו להעביר מסר – מסר ברור וחד-משמעי – שיסייע להגנה על קורבנות פוטנציאליים ויגן על הציבור מפני מסוכנותו של העברייני.

ע"פ 4890/01 פלוני נ' מדינת ישראל

שני קטינים הורשעו בעבירות של אינוס ומעשה מגונה בקטינה מהישוב בת 7 במשך שנתיים. ברחה, רדפו אחריה. בני 14 ו-15.

ביהמ"ש המחוזי: דחה את המלצות שירות המבחן שלא להרשיע את המערערים ולהמשיך את שהותם במעונות שאליהם הועברו, והשית על המערערים עונשי מאסר בפועל.

ביהמ"ש העליון: "יסודו של מודל הענישה בארץ הוא מודל מעורב, שחברים בו יחד שיקולי הענישה השונים: הגמול, ההרתעה, השיקום והמניעה, ובכל מקרה ומקרה מוטלת על השופטים החובה לערוך את האיזון ביניהם..."; "מקום חשוב נודע לשיקולי שיקום שלעבריינים, בייחוד כאשר מדובר בקטינים, אולם אף שמשקלם של שיקולים אלה הוא רב, הרי הם רק חלק ממכלול השיקולים שעל בית-המשפט לשקול בבואו לגזור את דינו של נאשם"; מטרת הענישה איננה נקמה, אך אחת ממטרות הענישה, היא לתת ביטוי להרגשה הקולקטיבית של סלידה ממעשים מסוימים; שיקול חשוב בין שיקולי הענישה הוא השיקול של הרתעה, הן הרתעה אישית של העברייני הנדון והן הרתעה של עבריינים בכוח; "בגזרו את דינם של עבריינים משמש בית-המשפט פה לחברה כולה ונושא הוא מסר לציבור העבריינים הפוטנציאליים"; "ידעו הכול, כי עברייני, גם אם קטין הוא, הפוגע בגופם ובכבודו של ילד או ילדה ומנצל את כוחו לרעה כלפיהם, צפוי לשאת בתוצאות העונשיות של מעשהו".

וועדות שחרורים בישראל – "דיני בית הסוהר"

סעיף 3 לחוק שחרור על-תנאי ממאסר, התשס"א-2001 קובע:

שחרור על-תנאי על ידי ועדת שחרורים – הוראת שעה

3. (א) אסיר, למעט אסיר עולם, שהוא אחד מאלה, ושנשא שני שלישים לפחות מתקופת המאסר שעליו לשאת, רשאית ועדת השחרורים, לבקשתו, לשחררו על-תנאי מנשיאת יתרת תקופת המאסר:

(1) אסיר הנושא עונש מאסר לתקופה העולה על שנה;

(2) אסיר הנושא עונש מאסר לתקופה העולה על שישה חודשים, שהוא קטין במועד תום שני שלישים מתקופת המאסר שעליו לשאת או שהוא אסיר כאמור בסעיף 11 או 12.

(ב) ועדת השחרורים לא תשחרר אסיר כאמור בסעיף קטן (א), אלא אם כן שוכנעה כי הוא ראוי לשחרור וכי שחרורו אינו מסכן את שלום הציבור.

החוק הוא חידוש כי יש בו קביעת קריטריונים לשחרור (לפני כן – הכול היה בפסיקה).
הסיבה לקריטריונים בחקיקה - עע"א 2/83 ועדת השחרורים נ' יהודה בן יעקב אסיאס, שבו הש' ברק קובע בשנת 1983 כי יש לגבש קריטריונים בחקיקה ראשית.

ע"פ 1732/10 פחימה נ' מדינת ישראל

"על העונש לבטא באופן הולם את המעשים וחומרתם. שחרור מוקדם לעומת זאת, נגזר במידה ניכרת גם מהתנהגותו של האסיר, מחוות הדעת המקצועיות בעניינו ומשיקולי שיקום. פניו של השחרור המוקדם אל העתיד, גם אם לוקח הוא בחשבון שיקולים הקשורים בעבירה בה הורשע האסיר ונסיבותיה. כל הליך ותכליותיו."

שחרור מוקדם של אדם המרצה עונש מאסר שווה – בדרך כלל – כשליש מתקופת העונש שנגזר עליו.
בעבר ועדות שחרורים היו באחריות שירות בתי הסוהר, משנת 2016 הוועדות הן תחת הנהלת בתי המשפט.
כלומר, ועדת השחרורים שותפה מלאה למלאכת עיצוב העונש.
שחרור מוקדם אינו זכות מוקנית אלא נתון לשיקול דעת!

בג"ץ 6067/11 הפרקליט הצבאי הראשי נ' הועדה הצבאית לעיון בעונש (בג"ץ זהאר)

ענייננו בשחרורו המוקדם של אסיר. האסיר הוא מפקד בכיר לשעבר בצה"ל שהורשע בביצוע סדרה ארוכה של עבירות אינוס ועבירות מין נוספות במי שהיתה פקידה בלשכתו. נגזר עליו עונש של שש שנות מאסר בפועל. האסיר ממשיך להכחיש את פליליות מעשיו, וגורס כי חטא רק ב"רומן" אסור וכי הרשעתו היא פרי עלילה. נוכח הכחשתו וחוסר המוטיבציה שלו לקבלת טיפול תומך הוא נמצא בלתי מתאים לעבור הליך שיקום בכלא. עניינו של האסיר הובא בפני ועדת שחרורים צבאית, המוסמכת להקל בעונשו. מעריכי המסוכנות, שחיוו דעתם לפני הוועדה, מצאו כי אם ישוחרר האסיר מכלאו תהא גלומה בו מסוכנות שאיננה נמוכה כלפי מי שהוא יימצא כלפיה בעמדת סמכות וכוח. ועדת השחרורים החליטה לשחררו לאחר שנשא בארבע שנים ממאסרו, בנימוק עיקרי כי האסיר יוכל כך להתחיל להשתתף בהליך שיקום במסגרת פרטית, מחוץ לכלא. **האם החלטה שכזו מצויה במתחם הסבירות, או שמא היא מחייבת את התערבותו של בית המשפט? זו תמצית השאלה העומדת להכרעתנו.**

החלטת הועדה מחייבת את התערבותו בהיותה בלתי סבירה באורח קיצוני. המשיב הוא עבריין מין. הוא מכחיש את פליליות מעשיו. הוא לא עבר הליך טיפולי בכלא, ולא נמצא מתאים להליך טיפולי בשב"ס. יתר על כן, למשיב אין כל תובנה באשר לצורך בטיפול כלשהו, והוא מוכן להשתתף בהליך טיפולי פרטי רק אם ישוחרר מן הכלא. שיקול עיקרי בהחלטה לשחרר את המשיב היה רמת מסוכנות נמוכה ככלל,

הנשקפת לפי עמדת מעריכי המסוכנות מהמשיב. ברם בפועל אין אחיזה לכך אצל מעריכי המסוכנות. האינדיקציות עליהן הצביעה דעת הרוב, היכולות ללמד על מסוכנות נמוכה של המשיב, אינן משכנעות כל צרכן. דעת הרוב נתנה משקל לכך שהמשיב לא שולב בהליך טיפולי בכלא, אף שהכחשתו היא המונעת, לדעת החטיבה לפסיכיאטריה משפטית בשירות בתי הסוהר (מב"ן), את האפשרות לטפל בו, ולא קיימות במב"ן ובשב"ס תכניות טיפול ייחודיות לעברייני מין מכחישים. דעת הרוב אף נתנה משקל רב מדי לשיקול קיומה של תוכנית שיקום פרטית ולא נתנה ליבה לכך שבמידה מסוימת היא הפכה את היוצרות על פיהן: היא הורתה על שחרור לחופשי של אסיר מסוכן מתוך תקווה שישוקם בעתיד; העניקה יתרון בלתי סביר לעברייני מין מכחיש על פני עברייני שאיננו מכחיש ונכון ומסוגל לעבור הליך טיפולי בכלא; ובפרט מתן אפשרות למי שעניינו העיקרי בטיפול הוא בשחרור מן הכלא - לזכות בשחרור האמור. בנוסף, דעת הרוב לא העמידה לנגד עיניה את השיקולים האזרחיים והצבאיים הרלבנטיים, שגוברים לעת הזו על השיקול האמור.

העובדה שהמשיב ממשיך להכחיש את פליליות מעשיו מכבידה על שחרור המוקדם, ולעת הזו יש קושי למצוא נימוקים נוגדים שיש בהם להביא לשחרורו המוקדם מן הכלא. עם זאת העובדה שעברייני מין ממשיך להכחיש את המעשים שבהם הורשע אין משמעה, כשלעצמה, כי סגורה בפניו הדרך לשחרור מוקדם. דרך התנהלותו של עברייני המין המכחיש תוכל אף היא ללמד לעתים כי חרף הכחשתו הוא בכל זאת ראוי לשחרור, על רקע מכלול השיקולים הנוגעים לעניינו. בהקשר זה פירט בג"ץ מספר מסלולים שבהם יכול המשיב לפעול. בשים לב גם לכך שעוצמתם של חלק מהשיקולים העומדים כיום לרועץ למשיב תקהה מאליה עם חלוף הזמן, ובשים לב לאפשרות הקיימת תמיד לשינויים, עדיין יש למשיב סיכוי לזכות בעתיד בשחרור מוקדם.

לסיכום, יש לבטל את החלטת הועדה בעניינו של המשיב ולהורות על דחיית בקשתו לשחרור מוקדם ממאסר.

סוגי וועדות שחרורים

ועדות השחרורים מתחלקות ל-3 סוגים:

ועדה רגילה – דנה בבקשה לשחרור מוקדם של האסיר בסמוך לריצוי שני-שליש מתקופת מאסרו.

ועדה מיוחדת – דנה בבקשה לשחרור מוקדם של אסיר עולם או אסיר המרצה 25 שנים ומעלה, בסמוך לריצוי שני-שליש. האסיר יכול לפנות לוועדה מיוחדת והיא יכולה לקצר לו את העונש שנקצב בוועדת הקציבה [הכוונה לאסיר שנגזר עליו מאסר עולם].

ועדת קציבה – דנה בבקשת אסיר עולם וממליצה בפני נשיא המדינה בעניין קציבת עונשו. נניח אומרים אתה שפוט למאסר עולם ואנחנו הוועדה החלטנו להמיר לך את העונש ל-40 שנות מאסר או 30 שנות מאסר, אין מספר קבוע וזה תלוי בוועדה.

בכל וועדה יושבים ארבעה חברים: שופט, נציגי ציבור וקצין שב"ס. הרכב החברים הפנימי משתנה בהתאם לסוג הוועדה.

ההבדל בין ועדות שחרורים לבתי משפט

וועדת השחרורים היא גוף מעין שיפוטי, אך בעוד שבשלב גזירת הדין העקרון המנחה הוא עקרון ההלימה (רטוראקטיבי), בשלב השחרור המוקדם – מרכז הכובד הוא טיפולי-שיקומי (דגש על העתיד, אבל לא תמיד). ועדת שחרורים מדגימה את הפער בין שיקול הדעת השיפוטי (גז"ד) לבין שיקול הדעת המנהלי (וועדת שחרורים נתפסת להליך מנהלי ולא להליך שיפוטי).

הרכבי וועדות השחרורים

ועדה רגילה – 4 חברים – שופט שלום בתפקיד יו"ר הוועדה, 2 נציגי ציבור בעלי ניסיון של 5 שנים בתחום עיסוקם וקצין שב"ס בדרגה של רב כלאי ומעלה (ללא זכות הצבעה).

ועדה מיוחדת – 4 חברים – שופט מחוזי/עליון בתפקיד יו"ר הוועדה, 2 נציגי ציבור בעלי ניסיון של 10 שנים בתחום עיסוקם וקצין שב"ס בדרגה של רב כלאי ומעלה (ללא זכות הצבעה).

ועדת קציבה – 4 חברים – שופט מחוזי/עליון בתפקיד יו"ר הוועדה, 2 נציגי ציבור בעלי ניסיון של 10 שנים בתחום עיסוקם וקצין שב"ס בדרגה של רב כלאי ומעלה (ללא זכות הצבעה).

אפשר לשים לב שוועדה רגילה דורשת דרג נמוך יותר של שופט והן פחות שנות ניסיון בנציגי הציבור ואילו יתר הוועדות דורשות כפל ניסיון ודרגות גבוהות של שפיטה. אפשר להסביר זאת משום שמי שנדון לעונשים מאוד חמורים אז שיחליטו וועדות יותר "מקצועיות".

הוועדה מחלקת בין שני סוגי אסירים

אסירים שזכאים לשחרור מוקדם ואסירים שירצו את כל המאסר בכליאה

למה יש שחרורים?

יש בערך 18,000 דיונים בשנה של וועדות שחרורים. דו"ח פלמור משנת 2010 מצא כי בין השנים 1990 ל-2010 חלה ירידה במספר האסירים שאושר להם שחרור על תנאי. דו"ח דורנר משנת 2015 אישש פעם נוספת את הנתונים שנמצאו בדו"ח פלמור. לפי דו"ח דורנר אם בשנת 1990 שוחררו כ-64% מהאסירים שעניינם נדון בוועדה, בשנים שבין 2010 ל-2012 ירד מספר השחרורים ל-33%.

בשנים האחרונות יש מגמת גידול בשחרור אסירים על תנאי ממאסר (בשנת 2014 – 30% מהאסירים שהופיעו בוועדה, בשנת 2016 – 41%).

בשנת 2015 שוחררו מהכלא 7339 אסירים, כ-73% לאחר ריצוי מלא ו-27% בשחרור מוקדם.

יש מחקרים שמוכיחים שאסירים על תנאי יותר מפחדים מחזרה לכלא מאשר מי שיושב בכלא עד הסוף.

מי מופיע?

מצד אחד, פרקליט מפרקליטות המחוז הפליליות ברחבי הארץ

מצד שני, האסיר בעצמו, אשר מיוצג על ידי עו"ד מטעמו או עו"ד מהסניגוריה הציבורית.

הרשות לשיקום האסיר (רש"א) - מוסרת חוות דעת לוועדה בנוגע לתוכנית השיקום, שילוב בעבודה, פיקוח.

בד"כ נפגשים עם ב"כ האסיר פעם אחת. רוב הדיון על בסיס מסמכים בכתב.

הסיבה לקיומם של ועדות שחרור

שיקול תועלתני: הידיעה שלאסיר יש יכולת לזכות בשחרור מוקדם, מזרבת אותו להתחיל בהליך טיפולי, כבר במהלך המאסר.

-שיעור הרדציביזם הכלל ארצי הוא 43.5 אחוז כאשר שיעור הרדציביזם של אסירים ששוחררו בוועדת שחרורים הוא 11.1 אחוזים ורדציביזם של אסירים שריצו מאסר מלא - 48.1 אחוז (מחקר מ-2011). **הם מאוד מפחדים לחזור לאחר שהם שוחררו עם "מתנה"**.

שיקול חברתי/שיקומי: כאשר אסיר מקבל הזדמנות לעבור תהליך במסגרת הכלא ישנו סיכוי שהוא יחזור אל החברה עם תובנות ועם יכולת להשתלב בה

הפרדוקס

ככל שפרק הזמן אליו נשפט האסיר קצר יותר (בד"כ מתחת לשנה וחצי) - כך יותר קשה לעמוד בתנאי השחרור - תוכניות שיקום בכלא הן ארוכות יותר (ממוצע של תוכנית טיפולית בכלא היא לפחות שנה).

תהליך שיקום בכלא – לרוב מתחיל כחצי שנה לפני מועד ההתייצבות לוועדה.
 הבעיה – חלק גדול מאוד מהאסירים בארץ שפוטם לעונשים של עד שנתיים (דוח דורנר)
 יוצא שאנשים שנשפטו לשנה וחצי אנשים שנשפטו לשנתיים ייתכן שהם ישתחררו באותו הזמן כי זה ששפוט
 לשנה וחצי לא עבר תהליך שיקום ואילו זה שנשפט לשנתיים לא עבר תהליך שיקום ולא קיבל שלישי. בגלל זה
 היום עושים תכניות שיקום מאוד קצרות וכו'. לדוג' שיקום למכורי סמים – תחליפי סם, 12 צעדים איך נגמלים
 מסמים, שיחות וכו'.

על הפרק

הצעת חוק בנושא ועדת שחרורים מיוחדת לעבירות קלות "הממשלה אישרה את הצעת שרי המשפטים וביטחון
 הפנים ליצירת מנגנון מיוחד לדיון בבקשות שחרור מוקדם של אסירים שנשפטו ל-3 עד 12 חודשים".
 ההצעה כוללת את כלל האסירים שנשפטו לתקופות קצרות של עד שנה, למעט אסירים שהורשעו בעבירות מין
 ואלימות במשפחה; בראשות הוועדה – קצין שב"ס.

אסיר ברשיון

- אסיר אשר שוחרר בשחרור מוקדם הינו "אסיר ברשיון", וחלות עליו מגבלות רבות:
- הוא צריך להסתובב עם פנקס אסיר ברשיון; אינו יכול לצאת מהארץ וחייב להגיע מעת לעת לדיוני מעקב, אשר
 במהלכם הוא עומד בפני ועדת השחרורים, הבודקת אם לא הפר את תנאי שחרורו.
 - במידה ונמצא שאסיר הפר תנאי מתנאי השחרור שלו (לדוגמה: ביצע עבירה חדשה, לא עבד או לא השתתף
 בהליך טיפולי שאותו התחייב לעבור) - רשיונו יופקע והוא יוחזר לכלא לריצוי תקופת מאסרו.

פס"ד משוחררי עסקת שליט – הוחזרו לכלא

המדובר במחבלים שישבו בכלא ושוחררו במסגרת עסקת שליט, היו תנאים שלא יחזרו לפעילויות טרור וכו'. בסופו
 של דבר חזרו לביצוע פעילויות טרור ולכן נעצרו שוב והוחזרו לכלא לריצוי מאסר עולם כפי שנגזר עליהם בעבר.

פס"ד סמיר גנאמה – רוצחו של דני כץ ז"ל

"כלל יסוד הוא שלמי שנידון למאסר **אין זכות קנייה** לקיצור עונשו, ולצד זאת קובע חוק שחרור על-תנאי כי אם
 ריצה שני-שלישים מתקופת מאסרו זכאי הוא שהרשות המוסמכת תשקול את אפשרות שחרורו על-תנאי"
 "ועדת השחרורים רשאית, מכוח סמכותה הטבעית וסמכויות העזר הנתונות לה, להיזרש לטיעונים בעל-פה של
 נפגע עבירה ואף להיזקק לנושאים החורגים מהסיכון הצפוי משחרור האסיר, אך על הפעלת סמכות זו להיעשות
 בזהירות ובסבירות"

תפקיד ועדת השחרורים

להחליט האם ראוי האסיר לשחרור על תנאי על פי שיקולים של: חומרת העבירה המיוחסת לאסיר ונסיבות
 ביצועה; הרשעות קודמות של האסיר; תקופה המאסר שנגזרה על האסיר, קנס או פיצוי לנפגע העבירה שחויב
 לשלם והאם שילם או לא; האם זכה בעבר לשחרור מוקדם וחזר לבצע עבירות; האם יש לחובת האסיר עבירות
 משמעת שצבר בזמן המאסר; האם עבד במסגרת מאסרו; האם השתמש בסמים; האם היה מעורב בפעילות
 עבריינית בתוך הכלא; האם יש מידע של גורמי מודיעין המצביע על התנהגות שלילית בכלא; פרמטרים נוספים
 שיכולים להצביע על התנהגותו במאסר.

סימן ב': שחרור על-תנאי על ידי ועדת שחרורים

שיקולי הוועדה

9. בבואה להחליט אם ראוי אסיר לשחרור על-תנאי, תשקול הועדה את הסיכון הצפוי משחרורו של האסיר לשלום הציבור, לרבות למשפחתו, לנפגע העבירה ולביטחון המדינה, את סיכויי שיקומו של האסיר ואת התנהגותו בכלא; לשם כך תביא הועדה בחשבון, **בין השאר, נתונים אלה:**
- (1) העבירה שבשלה נושא האסיר עונש מאסר, לרבות נסיבות ביצועה, סוגה, חומרתה, היקפה ותוצאותיה, תקופת המאסר שגזר עליו בית המשפט, קנס או פיצוי לפי סעיף 77 לחוק העונשין, שהוא חויב בהם בגזר הדין כאמור, האם שילמם ואם לא שילמם – הסיבות לכך, וכן הקלה בעונש אם ניתנה לו בידי נשיא המדינה;
 - (2) תוכנם של כתבי אישום התלויים ועומדים נגד האסיר; סוגי העבירות שבהן הוא מואשם, נסיבות ביצוען ותוצאותיהן, על פי האישומים;
 - (3) הרשעותיו הקודמות של האסיר, מספרן, תכיפותן, סוגי העבירות שבהן הורשע, חומרתן, נסיבות ביצוען, תוצאותיהן, היקפן ותקופות המאסר שנשא בשלהן;
 - (4) דיונים קודמים בועדות בענינו של האסיר והחלטות בהם, לרבות בענין ביטול שחרורו על-תנאי;
 - (5) הקלות בעונש שנתן לו נשיא המדינה בשל עונשי מאסר קודמים שהוטלו עליו;
 - (6) התנהגות, חיובית או שלילית, של האסיר בבית הסוהר במהלך תקופת מאסרו, כמפורט להלן:
 - (א) התנהגות טובה של האסיר במהלך תקופת המאסר;
 - (ב) גילוי יחס חיובי מצד האסיר לעבודה ולצעדים שנקטו לשם שיקומו;
 - (ג) שימוש בסם מסוכן, כהגדרתו בפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], התשל"ג-1973 (להלן – סם מסוכן);
 - (ד) גמילה משימוש בסם מסוכן;
 - (ה) עבירה פלילית שעבר האסיר וסוג העבירה;
 - (1) התנהגות שיש בה כדי לפגוע פגיעה של ממש באסירים אחרים או בסוהרים או לשבש את סדריו של בית הסוהר;
 - (1) מעורבות בפעילות עבריינית, בין בתוך כותלי בית הסוהר ובין מחוץ להם;
 - (ח) בריחה מבית הסוהר או חזרה אליו שלא במועד;
 - (7) חוות דעת על האסיר שנתנו שירות בתי הסוהר, משטרת ישראל או רשויות הביטחון, ובמקרים המתאימים גם חוות דעת מקצועיות, בין השאר בנושא גילוי עריות, אלימות במשפחה ובריאות הנפש;
 - (8) חוות דעת של הרשות לשיקום האסיר, אם ניתנה, לענין שחרורו על-תנאי של האסיר, כמפורט להלן, שלה יינתן משקל גדול יותר ככל שהחלק מעונש המאסר שנשא האסיר קטן יותר:
 - (א) חוות דעת הכוללת תכנית לשיקומו של האסיר, אפשרויות השתלבותו בעבודה סדירה או בתכנית טיפולית; לענין זה תובא בחשבון גם מידת הפיקוח על התכנית המוצעת על ידי הרשות לשיקום האסיר;
 - (ב) חוות דעת שלפיה אין האסיר זקוק לתכנית שיקום ושהוא אינו מגלה דפוסי התנהגות עבריינית;
 - (ג) חוות דעת שלפיה אין האסיר מתאים לשיקום;
 - (9) לענין אסיר שהוטל עליו בצו מבחן לפי פקודת המבחן, לעמוד בפיקוחו של קצין מבחן לאחר שחרורו מהמאסר – חוות דעת של שירות המבחן, אם ניתנה, לענין שחרורו על-תנאי של האסיר;
 - (10) נתונים אישיים של האסיר, לרבות גילו ומצבו המשפחתי.

שיקולים נוספים להחלטת הועדה

10. (א) **במקרים בעלי חומרה ובנסיבות מיוחדות** שבהם סברה הועדה כי שחרורו של האסיר על-תנאי יפגע במידה חמורה באמון הציבור במערכת המשפט, אכיפת החוק ובהרתעת הרבים, משנוצר יחס בלתי סביר בין חומרת העבירה, נסיבותיה והעונש שנגזר על האסיר לבין תקופת המאסר שיישא האסיר בפועל אם ישוחרר, **רשאית הועדה להביא בחשבון גם נתונים אלה בהחלטתה, נוסף על הנתונים המפורטים בסעיף 9;** משקלם של הנתונים לפי סעיף קטן זה בהחלטת הועדה יפחת ככל שיגדל החלק מעונש המאסר שהאסיר כבר נשא.

(ב) ועדת שחרורים מיוחדת, בבואה להחליט בענין שחרור על-תנאי של אסיר עולם, תשקול, נוסף על שיקולים אחרים האמורים בחוק זה, האם חל באסיר שינוי בולט וממשי מבחינת הבנת חומרת מעשיו ומבחינת מוכנותו להשתלב בחברה ולתרום לה.

סעיף 10א: ועדת שחרורים רשאית לשקול גם שיקולי הלימה (אם החליטה שמדובר ב"עניין חמור") כלומר: תיאורית "ההפרדה העונשית" בישראל לא קיימת.

הן בגז"ד והן בשחרור – **ניתן לשקול את כלל השיקולים הרלבנטיים.**
סעיף 10א – התחשבות בשיקולי הלימה בעקבות פס"ד שקולניק

בג"ץ 89/01 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ועדת השחרורים בית הסוהר מעשיו שב"ס

הורשע ברצח ונידון למאסר עולם. קצבו אותו ל-11 שנה; ועדת שחרורים קיצרה לו 1/3 מהעונש ולכן בעצם שחררה אחרי 2/3; התוצאה הסופית היא שמגזר דין של מאסר עולם הוא ישב בפועל 8 שנים בלבד! עתירה לבג"ץ: החלטת ועדת השחרורים היא בלתי סבירה משום ששקולניק מסוכן לציבור. הוועדה לא התחשבה בהיבטים של הרתעה, חומרת העבירה ושיקולים של אמון הציבור; **בית המשפט: על הוועדה להתחשב באינטרסים ציבוריים.**

שחרור אסיר הנושא מאסר בשל עבירת אלימות או מין בתוך המשפחה

11. (א) הועדה לא תחליט על שחרורו על-תנאי של אסיר הנושא עונש מאסר בשל עבירה מן העבירות המנויות בתוספת, אלא לאחר שצוות מקצועי, הכולל נציגים של משרד העבודה והרווחה ושל שירות בתי הסוהר, הגיש לה חוות דעת לענין מידת הסכנה הנשקפת לציבור משחרור האסיר, לרבות הסכנה לנפגע העבירה.
(ב) שר המשפטים רשאי, בצו, באישור שר העבודה והרווחה וועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, לשנות את התוספת.

שחרור אסיר הנושא מאסר בשל עבירת מין או הלוקה בנפשו

12. (א) הועדה לא תחליט על שחרורו על-תנאי של אסיר הנושא עונש מאסר בשל עבירת מין או החולה במחלת נפש או הסובל מהפרעה נפשית, אלא לאחר שהוגשה לה חוות דעת שלפיה האסיר אינו מסוכן לציבור, מאדם שהוסמך לענין זה על ידי שר הבריאות; בסעיף זה, "חוות דעת", "לענין אסיר הנושא עונש מאסר בשל עבירת מין – הערכת מסוכנות כהגדרתה בחוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו-2006 (בחוק זה – חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין).
(ב) לא הוגשה חוות דעת כאמור בסעיף קטן (א), או שהוגשה חוות דעת שקבעה כי האסיר מסוכן לציבור במידה כלשהי אך ניתן לשחררו בתנאי שיקבל טיפול או בתנאי אחר, כפי שהומלץ בה, רשאית הועדה, על אף הוראות סעיף קטן (א), לשחרר אסיר כאמור באותו סעיף קטן, אם סברה, מטעמים מיוחדים שיירשמו, כי ניתן לשחררו בלא שייגרם בכך סיכון לציבור ובכפוף לתנאי שחרור שתקבע, שיבטיחו העדר סיכון כאמור.

תנאי השחרור

13. (א) התנאי שבו מותנה שחרורו של אסיר לפי הוראות פרק זה בידי הוועדה, הוא שהמושחר לא יעבור עבירת עוון או פשע נוספת (להלן – עבירה נוספת) במשך תקופת התנאי; בחוק זה, "תקופת התנאי" – התקופה שמיום שחרורו על-תנאי של אסיר עד לסיום תקופת המאסר שהיה נושא לפי גזר הדין אילולא שוחרר, ולענין אסיר ששוחרר כאמור בסעיף 30(ב) – התקופה הקבועה בסעיף האמור, לפי העניין.
(ב) הועדה רשאית להתנות שחרורו של אסיר בתנאים נוספים, לרבות מתן ערובה על ידו.

(ג) הועדה רשאית, לפי המלצת שירות המבחן או הרשות לשיקום האסיר, להתנות את שחרורו על-תנאי של האסיר בהשתתפותו, במהלך תקופת התנאי, בתכנית טיפולית בפיקוח שירות המבחן, או בתכנית לשיקומו שהוכנה בידי הרשות לשיקום האסיר; שחרור כאמור יותנה גם בקיום פרטי התכנית והועדה רשאית להתנותו בתנאים נוספים לענין זה.

(ד) בהעדר קביעה אחרת של הועדה, יותנה שחרורו של אסיר, נוסף על התנאים האמורים בסעיפים קטנים (א) עד (ג), גם באלה:

- (1) האסיר יודיע למנהל בית הסוהר על המקום שבכוונתו לגור בו בתקופת התנאי;
- (2) בתוך 48 שעות מעת שהגיע האסיר למקום מגוריו, יתייצב לפני השוטר הממונה על תחנת המשטרה הקרובה לו ביותר במחוז שבו הוא גר (להלן – השוטר הממונה);
- (3) האסיר יתייצב אחת לחודש, במהלך תקופת התנאי, לפני השוטר הממונה, ויודיע לו ולמנהל בית הסוהר, בהקדם האפשרי, על כל שינוי שחל במקום מגוריו.
- (4) איסור יציאתו של האסיר מהארץ.

(ה) מגבלות על אסיר ששחרר על-תנאי ממאסר לפי פרק זה בידי הועדה, אשר הוטלו בצו לפי סעיף 3 לחוק מגבלות על חזרת עבריין מין לסביבת נפגע העבירה, התשס"ה-2004 (בחוק זה – חוק מגבלות על עבריין מין) או בצו לפי חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, הן חלק מתנאי השחרור.

שחרור על-תנאי ממאסר בפיקוח אלקטרוני

13א. (א) בלי לגרוע מהוראות סעיף 13, הועדה רשאית, מנימוקים שיירשמו, להתנות את שחרורו על-תנאי של האסיר בקיומו של פיקוח אלקטרוני, כהגדרתו בסעיף 22א לחוק המעצרים, על עמידתו בתנאי המגביל את יציאתו ממקום מסוים או את כניסתו למקום מסוים, בהתאם לתכנית הפיקוח שנקבעה לו (בסעיף זה – שחרור על-תנאי בפיקוח אלקטרוני), בכל תקופת התנאי או בחלק ממנה, אם סברה כי תנאי זה מתאים ונדרש בנסיבות העניין.

(ב) (1) לא תחליט ועדת השחרורים על שחרור על-תנאי בפיקוח אלקטרוני, אלא בהסכמת האסיר, ולאחר שקיבלה חוות דעת של הרשות לשיקום האסיר, ולפיה האסיר נמצא מתאים לשחרור על-תנאי בפיקוח אלקטרוני, ומוצעת בה תכנית לשיקומו של האסיר כאמור בסעיף 9(8)(א);

(2) חוות הדעת של הרשות לשיקום האסיר כאמור בפסקה (1) תכלול גם התייחסות לכל אלה:

(א) התאמת האסיר לשחרור על-תנאי בפיקוח אלקטרוני;

(ב) מקום הפיקוח המוצע;

(ג) בני משפחה או דיירים נוספים המתגוררים במקום הפיקוח המוצע.

(ג) על שחרור על-תנאי בפיקוח אלקטרוני, יחולו הוראות סעיפים 22א, 22ב(ג), 22ד22, ו-22 לחוק המעצרים, בשינויים המחויבים ובשינויים אלה:

(1) בסעיף 22ד(1), במקום פסקאות משנה (ג) ו-(ד) יקראו:

“(ג) פירוט תכנית הפיקוח לעניין פרקי הזמן שבהם נדרש המפוקח לשהות במקום הפיקוח, וכן קביעת הגבלות לעניין המקומות שהוא רשאי לשהות בהם בזמנים שבהם הוא אינו חייב להיות במקום הפיקוח, ככל שמצאה ועדת השחרורים כי יש מקום לקבוע הגבלות כאמור.

(ד) תנאים ומגבלות נוספים שיחולו על המפוקח בתקופת הפיקוח, לפי הוראות סעיף 13;”.

(2) בסעיף 22(ג)(2), במקום “ולבית המשפט” יקראו “ולוועדה”.

רישיון למשחרר על-תנאי

14. (א) ועדה שהחליטה לשחרר אסיר על-תנאי, תיתן לאסיר רישיון ובו יפורטו תנאי השחרור.

(ב) אסיר ששחרר על-תנאי יישא עמו את רישיונו בכל תקופת התנאי, ויציגו בפני שוטר, על פי דרישתו.

שיקול נוסף שלא נמנה במפורש בחוק

שיקול כלכלי/תועלתני: החזקת אסיר בישראל – כ- 120 אלף שח בשנה; החזקת אסיר בפיקוח (שחרור על תנאי) - כ-28 אש"ח.

פעילות הוועדה

1. שיקום – חו"ד על מוטיבציה לשיקום, השתלבות עתידית בחברה, חינוך ושיקום, גמילה מסמים
2. התנהגות טובה במאסר – השחרור המוקדם מתמרץ את האסיר להתנהגות טובה במהלך הכליאה

סייגים לשחרור מוקדם

1. האסיר המשוחרר יסכן את שלום הציבור
2. במקרים בעלי "חומרה מיוחדת" – השחרור יפגע באמון הציבור ובהרתעת הרבים

שחרור מוקדם של רוצחים

מאסר עולם - כשמו כן הוא; האסיר אינו יודע כמה שנות מאסר עליו לרצות; לאחר שבע שנות מאסר יכול האסיר לבקש כי עונשו ייקצב על ידי נשיא המדינה.

עונש המאסר שייקצב, ככלל, לא יהיה נמוך משלושים שנות מאסר.

לשים לב שבסופו של דבר מי שמחליט אם לקצוב את העונש או לא הוא נשיא המדינה! לא הוועדה עצמה.

(ס' 29 לחוק ועדות שחרורים).

לאחר שירצה שני שלישים ממאסרו עולה האסיר לוועדת שחרורים מיוחדת אשר בוחנת את אותם שיקולים. המלצה בענין קציבת עונש מאסר עולם

המלצה בענין קציבת עונש מאסר עולם

29. (א) ועדת שחרורים מיוחדת רשאית, לבקשתו של אסיר עולם, להמליץ לפני נשיא המדינה להקל בעונשו של האסיר באמצעות המרת עונשו בעונש מאסר קצוב, בהתאם לסמכות הנתונה לו לפי סעיף 11(ב) לחוק-יסוד: נשיא המדינה (בחוק זה – קציבת עונש) לאחר שחלפו לפחות שבע שנים מהיום שהחל לשאת את מאסרו, ובלבד שהתקופה שתמליץ לקצוב לא תפחת מ-30 שנים.

(ב) אסיר עולם הנושא עונש של שני מאסרי עולם מצטברים או יותר, רשאית ועדת שחרורים מיוחדת, לבקשתו, להמליץ לפני נשיא המדינה לקצוב את עונשו של האסיר לאחר שחלפו לפחות חמש עשרה שנים מהיום הקובע, ובלבד שהתקופה שתמליץ לקצוב לא תפחת מ-30 שנים, שתימנה החל ביום הקובע; בסעיף זה, "היום הקובע" – היום שבו החל אסיר עולם לשאת את מאסרי העולם שנגזרו עליו בגזר דין אחד או היום שבו נגזר עליו בערכאה ראשונה מאסר העולם האחרון, המוקדם מביניהם.

המלצה לענין אסיר עולם שהורשע ברצח חריג בחומרתו**המלצה לענין אסיר עולם שהורשע ברצח חריג בחומרתו**

30. (א) בית משפט שהרשיע אדם ברצח רשאי לקבוע, לענין המלצה לקציבת עונש מאסר עולם, שאותו אדם ביצע את המעשה בנסיבות חריגות בחומרתן.

(ב) קבע בית המשפט כאמור בסעיף קטן (א), יחולו הוראות סעיף 29 בשינויים אלה:

(1) על אף האמור בסעיף קטן (א), ועדת שחרורים מיוחדת לא תמליץ להקל בעונשו של האסיר בטרם חלפו לפחות 15 שנים מהיום שבו החל לשאת את מאסרו, **ובלבד שהתקופה שתמליץ לקצוב לא תפחת מ-40 שנים;**

(2) בסעיפים קטנים (ב) ו-(ה), במקום "מ-30 שנים" יקראו "מ-40 שנים".

עניין אבו רוב

רצח במכון גרזן חיילת ב-1994. שוחרר אחרי 17 שנה בעסקת שליט. חזר לביצוע פעילויות טרור ועל כן החזירו אותו למאסר עולם.

בתיקי רצח - ועדת השחרורים המיוחדת בוחנת תנאי נוסף: האסיר הוכיח שחל בו שינוי בולט וממשי והאסיר שינה התנהגותו מקצה אל קצה.

סעיף 10 לחוק שחרור על תנאי:

(ב) ועדת שחרורים מיוחדת, בבואה להחליט בענין שחרור על-תנאי של אסיר עולם, תשקול, נוסף על שיקולים אחרים האמורים בחוק זה, האם חל באסיר שינוי בולט וממשי מבחינת הבנת חומרת מעשיו ומבחינת מוכנותו להשתלב בחברה ולתרום לה).

שחרור על תנאי מטעמים רפואיים

7. (א) הועדה רשאית, בכל עת, לשחרר על-תנאי אסיר ממאסרו, לאחר ששקלה חוות דעת של רופא, בהתקיים אחד מאלה:

(1) ימיו של האסיר ספורים, ובלבד שמצבו הרפואי האמור היה לכזה לאחר שפסק הדין בעניינו היה לחלוט או שהמשך שהותו במאסר יסכן את חייו באופן ממשי, בשל חולניותו;

(2) מצבו הרפואי של האסיר הוא כמפורט בפסקת משנה (א) או (ב), ובלבד שמצבו הרפואי האמור היה לכזה לאחר שפסק הדין בעניינו היה לחלוט:

(א) האסיר זקוק באופן קבוע להנשמה באמצעי מלאכותי, בשל חוסר יכולת לנשום באופן עצמוני;

(ב) האסיר מחוסר הכרה באופן קבוע או נמצא במצב דמנציה מתקדמת, שבשלהם הוא זקוק להשגחה רצופה במשך 24 שעות ביממה; לעניין זה, "דמנציה מתקדמת" – אי-התמצאות בזמן ובמקום באופן קבוע מפאת מצב גופני או בשל ירידה קוגניטיבית.

עע"א 4730/95 קלינגברג נ' ועדת השחרורים

שחרור אסיר מטעמי חולניות.

ברק: חברה דמוקרטית, נאורה והומנית, אינה אוחזת בציפורניה באסיר ואינה ממצה עמו את הדין עד תום. היא מתחשבת בנסיבותיו האישיות, אם כשיקול בגזירת הדין ואם כשיקול בשחרור מוקדם, לאחר גזירת הדין. כמובן, משנגזר הדין יש לרצותו, אך תמיד קיים פתח התקווה של השחרור. בסוף המנהרה של כל אסיר מצוי אור השחרור"

היה מרגל, היה פרופסור וראש המכון בנס ציונה שלפי פרסומים זרים מפתחים שם נשק ביולוגי. במשך 30 שנה הוא מסר את כל הסודות של הנשק לרוסים. ממש בוגד במובן העמוק של המילה. הוא היה מאוד חולה והוא הגיש בקשה להשתחרר מהכלא, הפרקליטות מתנגדת וביהמ"ש העליון מפי השופט ברק שחברה דמוקרטית לא ממצה את הדין עם אסירים חולים. המצחיק בסיפור שהוא גורש לצרפת וחיי שם עוד 18 שנה מהרגע שבו נטען בוועדה שהוא חולה סופני.

ענישת עובדי ציבור

בעבירות שנעשות על ידי עובדי ציבור, נשאלת השאלה האם עובדת היותם עובדי ציבור היא לקולא או לחומרא? או שבכלל הם בדיוק כמו אדם רגיל?

כאשר מדברים על עובדי ציבור עולות כל מיני שאלות וביניהן:
מה הם שיקולי הענישה במקרים של אנשי ציבור?
האם העבירה שבוצעה קשורה במישרין לתפקיד עובד ציבור (פס"ד איציק מרדכי)
האם ההליך עצמו (החשיפה/הביוש וכו') היא בעצמה סוג של עונש?

פסיקות בנושא

- ע"פ 3575/99 אריה דרעי נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(2) 721
- ע"פ (י-ם) 2206/01 מדינת ישראל נ' מרדכי (פורסם בנבו, 28.11.2011) (פסקאות 76-83 פסק דינה של השופטת צור).
- ע"פ (מחוזי-ת"א) 70569/06 עמרי שרון נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 25.6.2007)
- ע"פ 5083/08 שלמה בניזרי נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 24.6.2009)
- ת"פ (תל אביב- יפו) 40138/08 מדינת ישראל נ' אברהם הירשזון (פורסם בנבו, 24.06.2009)
- ע"פ 3372/11 משה קצב נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 10.11.2011)
- ע"פ 4456/14 אביגדור קלנר נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 29.12.15) (משפטו של רה"מ לשעבר אולמרט
- ת"פ (י-ם) 21629-10-15 מדינת ישראל נ' יונה יחיאל מצגר (פורסם בנבו, 23.2.2017)

נהוג לחלק בין 3 קטגוריות בנוגע לאנשי ציבור

1. אנשי ציבור בעלי תפקידים ממלכתיים – נבחרו ציבור או פקידים בכירים בשירות הציבורי
2. נושאי תפקיד בעל אופי ציבורי – רבנים, מחנכים, מנהלים בכירים. הם לא עובדי ציבור אבל תפקידם נמצא במרחב הציבור (לדוג' הרב מוטי אלון).
3. ידוענים/סלבס – אנשים פרטיים בעלי חשיפה רבה לתקשורת (לדוג' אייל גולן).

מה קורה בתיקים של "אנשי ציבור" למיניהן?

בשלב החקירה – פרופ' קרמניצר טוען שלחוקרים יש "נטייה" לחקור גורמים בעלי פרופיל גבוה כדי לייקר את מעמד הגוף החוקר (חקירות של יאח"ה, ימ"רים למיניהם, להב 433, רשויות המיסים, רשות ני"ע וכו').
בשלב המשפט – התקשורת פוגעת בעדויות ("זיהום עדויות") וגם עשויה להשפיע על השופטים.

ת"פ 5461/06 מדינת ישראל נ' רמון

הנאשם הועמד לדין בעבירה של מעשה מגונה ללא הסכמה לפי ס' 348(ג) לחוק העונשין, התשל"ז-1977. הנאשם, בהיותו ח"כ ושר המשפטים, הואשם בכך שנשק והחדיר את לשונו לפיה של המתלוננת, קצינה בצה"ל, שהיתה בתפקיד. הנאשם הודה בקיומה של הנשיקה, ואולם תהום פעורה בין גרסת המתלוננת לגרסת הנאשם בשאלות מתי, איפה ואיך היתה הנשיקה והן אם היתה או לא היתה הסכמה מצד המתלוננת.

96. לא נוכל לסיים משפט זה בלי התייחסות לתקשורת. לטעמנו, בתיק זה נחצו כל הקווים האדומים, המושג סובידיצה דורדר לתהומות שלא הכרנו. תוכן עדויות פורסם באמצעי התקשורת, טרם עדים השמיעו את עדותם וכך התוודענו, במספר מקרים, ל"זיהום" עדויות. האיסור שלא לפרסם את עדות המתלוננת הופר ברגל גסה ע"י פרסום מילולי של העימות, שהיווה חלק אינטגרלי של העדות. ראיות מתיק המוצגים, לרבות צילומים, פורסמו ברבים, טרם ביהמ"ש אמר את דברו. אמצעי התקשורת עשו שימוש נלוז בבדיקות פוליגרף לשלוש עדות ההגנה האחרונות, בניסיון ליצור בציבור את התחושה שהמשפט מתנהל

בתקשורת ולא בכית משפט. תחושתנו היתה שנעשים ניסיונות, לעתים ע"י מסרים מוסווים, לעיתים בבוטות, להטות משפט. ליבנו היה גס בנאמר. לנו השופטים אין אלא את צו מצפוננו והוא בלבד שמנחה אותנו.
97. התופעות החמורות שנתגלו במהלך ניהול משפט זה אינן יכולות להישאר ללא מענה. ראוי שהאחראים על מערכת אכיפת החוק יתנו דעתם לאותן תופעות פסולות וינקטו בצעדים הנדרשים.

טענות לחומרא בעניינם של אנשי ציבור

בשלב גזירת הדין: טענת חומרה: התקשורת מאפשרת לביהמ"ש לייצר הרתעה ממשית. ניצול הפלטפורמה בשביל העברת מסר. הציבור לא מכיר פסיקה של אנשים מהיישוב. זו הזדמנות של ביהמ"ש להעביר מסר. מצד שני, הנאשם הופך להיות כלי שרת למטרה "על חשבוננו".

ת"פ 3185/00 מדינת ישראל נ' מרדכי

הנאשם מואשם בשלושה אישומים בעבירות מין שהתרחשו, על-פי הנטען בכתב האישום, בשנים 1992, 1996, 1999-2000. **באישום הראשון** נטען כי בשנת 1992 שירתה המתלוננת א' בלשכת הנאשם, שהיה אלוף פיקוד צפון, וכי הנאשם ליטף את רגליה ופשקן בכוח, תוך כדי נסיעות ברכב, חיבקה ונישקה בכוח בבת-יער וביצע בה מעשה מגונה בכוח בדירתו בנתניה. **באישום השני** נטען כי ביום 13.11.96, בדירתו במוצא, רכן ונשכב הנאשם על המתלוננת נ' והחדיר ידו לחזה בניגוד לרצונה. **באישום השלישי** נטען כי בחודשים נובמבר 1999 - פברואר 2000 הטריד הנאשם מינית ועשה מעשים מגונים במתלוננת ש', בכך שהביכה בשאלות אינטימיות, נגע בבטנה, חיבקה, השכיבה על ספה וליטף את גופה בניגוד לרצונה.
בתשובתו כפר הנאשם בחלק מהעובדות ובהאשמות שיוחסו לו.

כאשר איש ציבור מורשע מתנגשים שני עקרונות עונשיים: **מחד**, ההליך הפלילי, ההרשעה והפרסום הכרוך, בכך מהווים, ככאלה, חלק מגמול על המעשים ויש בהם כדי להרתיע אחרים. **מאידך**, איש ציבור מהווה דוגמא לכלל ובשל מעמדו נוטים ליחס לדרגת ענישתו משמעות רבה יותר, על מנת שיראו ויראו.

הרשעה בעבירת מין הינה מכה אנושה לאיש ציבור ולקריירה ציבורית. מרבית הנאשמים מרצים עונש, משלמים חוב לחברה, וחוזרים למסגרת חייהם, בדרך כלל אותה מסגרת בה חיו קודם. אולם, כאשר בעצם ההרשעה יש שינוי מסלול חיים או סיכוי רב לכך, כאשר עצם ההרשעה גורמת או תגרום לדחייתו של הנאשם מתוך המערכת הציבורית, הרי בהרשעה עצמה **טבועה** עוצמה רבה והשפעה מרחיקת לכת על עתיד הנאשם, טבוע אלמנט עונשי.

שירות צבאי מפואר אינו מהווה חסינות מפני עונש, אולם ביום בו השם הטוב נפגע והמוניטין הציבורי מתרסק, השירות המפואר נשקל לכף זכות, **וביום פקודה חברה אינה צריכה להשליך את גיבור האתמול אשר למרבית הצער הוא העבריין היום.**

מתוך המאמר "השפעת המעורבות התקשורתית על גזר הדין של נאשמים מפורסמים" שנכתב על ידי עו"ד חיים זיכרמן לסנגור:

הקטע בצהוב מופיע בשקופיות המצגת של ד"ר שי פרבר.

ובדעת המיעוט (המחמירה) שם:

לפי עמדה זו, לא רק שאין הסבל התקשורת נשקל לקולא - שכן בהיותו מפורסם ידוע לו כי מעשיו נבחנים בראי התקשורת, אלא הטענה הינה כי אדם היודע שמעשיו מסוקרים ומתוקשרים, עליו להיזהר שבעתיים בפעולותיו ולהתנהג ללא רבב, שכן עיני הציבור נשואות אליו. על שיקול זה הצביע בית המשפט בעניינו של חבר הכנסת לשעבר עמרי שרון, כך:

מסר זה חשוב הן כשלעצמו, כגורם מחנך, והן כגורם מרתיע כלפי אחרים. גם אם מבחינתו של הנאשם די בעצם ההליכים שעבר עד היום ובודאי במאסר על תנאי, אין די בכך מבחינת המסר שעל בית המשפט להעביר. ניתן לומר כי האינטרס הציבורי גובר במקרה זה על ההתחשבות בנסיבותיו האישיות של הנאשם. אינטרס זה מכתוב ענישה משמעותית.¹⁵

טענות לקולא בעניינים של אנשי ציבור

(שי לקח את כל הדברים מתוך המאמר של עו"ד חיים זיברמן למגזין הסנגור ולכן כדאי לקרוא את כל המאמר)

טענות לחומרא בעניינים של אנשי ציבור

ע"פ (מחוזי-ת"א) 70569/06 שרון נ' מדינת ישראל

בגזר דין מפורט ומנומק, מנה ושקל בית משפט קמא את כל הנסיבות לחומרה ולקולא שהועלו בפניו. הוא הגיע למסקנה כי בשל האינטרס הציבורי, חומרת העבירות בהן הורשע המערער, ריבויין, משך תקופת ביצוען, השלכותיהן הקשות והפגיעה בציבור ובמרקם הדמוקרטי, נוטה הכף לענישה **מחמירה ומוחשית**.

טענות לאחידות בעניינים של אנשי ציבור

ת"פ (תל אביב-יפו) 40138/08 מדינת ישראל נ' הירשזון

המסר החייב לצאת מבית המשפט בנסיבות עבריינות של אנשי ציבור צריך שיהיה חד ובהיר, ויודיע לכולי עלמא, כי גם איש ציבור רם דרג, המנצל לרעה את מעמדו ואת האמון שניתן בו, צפוי לגינוי והוקעה, לצד עונש מהותי, **שאינו שונה מעונשו של עבריין מן השורה**.

השפעות התקשורת על העונש

פס"ד הירשזון – "ממילא ברור, כי מי שניצב בצריחה, ומי שעומד במוקד הענין הציבורי, חייב להביא בחשבון שכל חריגה שלו מנורמת התנהלות מקובלת וראויה, דינה להישפט, גם היא, לאור הזרקורים, לטוב ולרע."

פרשת ידלין – אכן מצער אך "השאלה המרכזית שניצבת בפנינו בכל מקרה כגון זה היא, אם אכן היה בפרסומים כדי לשלול מן המערער משפט הוגן או אם היה בכך כדי להשפיע על התוצאה הענישית...." (שם, עמ' 37).

שורה תחתונה: אין אחידות בפסיקה

שלושה מצבים קטגוריאליים:

- ✓ מצב 1- בו בית המשפט ישתמש בטיעון שמדובר באיש ציבור על מנת להחמיר עם הנאשם, בהתאם לשיקולי ההרתעה והגמול המוזכרים. העברת מסר/שימוש במפורסמות לשם ביצוע העבירה.
- ✓ מצב 2 – מצב הפוך - לפיו בית המשפט ישתמש בטיעון זה כשיקול לקולא, בשל הסבל שנגרם לנאשם;
- ✓ מצב 3 - בית המשפט אינו מתייחס כלל לסוגית מפורסמותו

הסדרי טיעון

כללי

הסדר טיעון הינו הסכם בין תובע לנאשם, בו התביעה מתחייבת לוותר על חלק מהאישומים המיוחסים לנאשם, להמיר אישום חמור באישום קל או לוותר לנאשם ויתור אחר המעניק לו הקלה בקשר לתוצאות המשפט בתמורה להודאת הנאשם בעובדות שיש בהן כדי להרשיעו.

התביעה היא לא בהכרח הפרקליטות אלא יכולה להיות גם התביעה המשטרית, הסדרי מע"מ וכו'. לרוב הסדרי טיעון זה אנחנו נוריד לך משהו בעונש כנאשם, אתה תודה בכת"א וזה יהיה העונש הסופי שאנחנו נעתור אליו.

שי מעיר כי הדבר החשוב ביותר עבור הפליליסטים זה לדעת לנהל משא ומתן – לא מספיק לדעת את ההליך הפלילי על בריו אלא צריך לדעת איך "להזיז" את מי שרוצים להזיז לנקודה שאתה יכול לקבל את התוצאה שלה. **(הנחיית פרקליט המדינה הנחייה מס' 8.1 – הנחיות לעריכת הסדר טיעון)**. נשלח בקבוצה ענישה פלילית.

מתוך כלל התיקים בניהול הפרקליטות שההליכים בהם הסתיימו בשנת 2014-2016 – 70-80% מהם הסתיימו בהרשעה במסגרת הסדרי טיעון; תיקי תעבורה – 92 אחוזים; הנתונים מעידים כי אחוז התיקים תלוי בסוג העבירה, ביהמ"ש וכו'.

הסדרי טיעון בארה"ב

בשנים מסוימות – כ- 95 אחוז מהתיקים במערכת הפדראלית. (Statistical Tables For The Federal Judiciary) United States v. Jackson, 390 U.S. 570 (1968) - פס"ד בארה"ב שקבע כי אין מניעה משימוש בהסדרי טיעון בארה"ב.

בארה"ב הסדר הטיעון מעוגן בכללי סדר הדין הפלילי שקובעים: הצדדים עושים את ההסכם. לבית המשפט, ככלל, אסור להתערב בו. ("חופש החוזים"); על הצדדים לחשוף את ההסכם בפומבי אלא אם יש סיבה טובה להציג את ההסכם בדלתיים סגורות. (זכות הציבור לדעת); ככלל, הנאשם מוותר על זכות הערעור אם הוא חתם על הסדר טיעון (גם אם העונש לא כובד על ידי בית משפט).

השיטה האדברסרית והסדרי הטיעון

הסדר טיעון הוא מושג שקיים אך ורק בשיטה האדברסרית. המשפט האדברסרי מבוסס על 2 אבירים – השופט יושב ורק קובע מי ניצח והוא לא מתערב בריב ביניהם. אחד יהרוג את השני והשופט לא יתערב כי השופט תפקידו רק להכריע מי ניצח ולא להתערב. מכאן מגיע המשפט האדברסרי – השופט מקשיב לתביעה ולסנגוריה ואז מכריע מי ניצח.

רוב העולם הוא לא אדברסרי ומיעוטו כן.

בשיטה האדברסרית הצדדים מתגוששים ביניהם. הם מנהלים את הסכסוך וזכאים גם לסיים את הסכסוך ביניהם. בשיטה של המשפט הקונטיננטלי מתנגדים לכך מאחר שהערך החשוב הוא גילוי האמת. לא מנהלים מו"מ על האמת. גם אם הנאשם מודה בשיטה זו, עדיין ממשיכים עם כל הראיות שקיימות. מגמת ריכוך – בצרפת ובגרמניה [מדינות של המשפט הקונטיננטלי שבהן כל תיק מתנהל עד הסוף כולל עדי תביעה, עדי הגנה, הוכחות, ראיות וכו'] הכניסו מנגנונים שדומים להסדרי טיעון.

[תוספת] – טבלת השוואה בין שיטות המשפט השונות וההבדל בפרקליטות, השופטים ועסקאות טיעון [הסדר טיעון].

טבלת השוואה בין שיטות המשפט השונות

סוג המשפט	רומנו-גרמאנית - civil law (קונטיננטלי)		אנגלו-סקסית - common law - המשפט המקובל		ישראל	
	רומא	צרפת	גרמניה	אנגליה		ארה"ב
שיטת המשפט	קבוע	קבוע	קבוע	קבוע	דינמי	
מקור החוק	חוקה	חוקה	חוקה	חוקה	חוקה	
תפיסת המדינה	המדינה היא דבר טוב השומרת על האזרח. המדינה מייצגת את האינטרס הכללי. המשפט הוא זרוע של המדינה לעשיית צדק.	המדינה היא דבר טוב השומרת על האזרח. המדינה מייצגת את האינטרס הכללי. המשפט הוא זרוע של המדינה לעשיית צדק.	המדינה היא דבר טוב השומרת על האזרח. המדינה מייצגת את האינטרס הכללי. המשפט הוא זרוע של המדינה לעשיית צדק.	המדינה היא דבר טוב השומרת על האזרח. המדינה מייצגת את האינטרס הכללי. המשפט הוא זרוע של המדינה לעשיית צדק.	המדינה היא דבר טוב השומרת על האזרח. המדינה מייצגת את האינטרס הכללי. המשפט הוא זרוע של המדינה לעשיית צדק.	המדינה היא דבר טוב השומרת על האזרח. המדינה מייצגת את האינטרס הכללי. המשפט הוא זרוע של המדינה לעשיית צדק.
לימודים אקדמיים	5 שנות לימודים הנחשבים כתואר שני.	5 שנות לימודים הנחשבים כתואר שני.	5 שנות לימודים הנחשבים כתואר שני.	5 שנות לימודים הנחשבים כתואר שני.	5 שנות לימודים הנחשבים כתואר שני.	
מעמד שופט	אנונימי. ניסו לתת לו תפקיד טכני. בוחר במקצוע מגיל צעיר ומתקדם ע"פ כישורים. לימודים בב"ס למגיסטראטורה. לא ניתן להוריד/להעלות בדרגה ללא אישור.	אנונימי. ניסו לתת לו תפקיד טכני. בוחר במקצוע מגיל צעיר ומתקדם ע"פ כישורים. לימודים בב"ס למגיסטראטורה. לא ניתן להוריד/להעלות בדרגה ללא אישור.	אנונימי. ניסו לתת לו תפקיד טכני. בוחר במקצוע מגיל צעיר ומתקדם ע"פ כישורים. לימודים בב"ס למגיסטראטורה. לא ניתן להוריד/להעלות בדרגה ללא אישור.	אנונימי. ניסו לתת לו תפקיד טכני. בוחר במקצוע מגיל צעיר ומתקדם ע"פ כישורים. לימודים בב"ס למגיסטראטורה. לא ניתן להוריד/להעלות בדרגה ללא אישור.	אנונימי. ניסו לתת לו תפקיד טכני. בוחר במקצוע מגיל צעיר ומתקדם ע"פ כישורים. לימודים בב"ס למגיסטראטורה. לא ניתן להוריד/להעלות בדרגה ללא אישור.	
פסקי דין	השפיעו על תוכן ההקדק	השפיעו על תוכן ההקדק	השפיעו על תוכן ההקדק	השפיעו על תוכן ההקדק	השפיעו על תוכן ההקדק	
פרשנות	לשופט אסור לפרש את החוק, אלא רק ליישם אותו.	לשופט אסור לפרש את החוק, אלא רק ליישם אותו.	לשופט אסור לפרש את החוק, אלא רק ליישם אותו.	לשופט אסור לפרש את החוק, אלא רק ליישם אותו.	לשופט אסור לפרש את החוק, אלא רק ליישם אותו.	
אירועים היסטוריים שהשפיעו על שיטת המשפט	דיני הצדק והנמרות של הפרייסטור. 12 הלוחות.	דיני הצדק והנמרות של הפרייסטור. 12 הלוחות.	דיני הצדק והנמרות של הפרייסטור. 12 הלוחות.	דיני הצדק והנמרות של הפרייסטור. 12 הלוחות.	דיני הצדק והנמרות של הפרייסטור. 12 הלוחות.	
דגש במשפט	מהות עדיפה על פרוצדורה. הגעה אל האמת בכל דרך אפשרית. כל ראיה אפשרית-גמשת דיני הראיות. פיקוח על הפרקליטות. דיני עונשין נוקשים. פיקוח על מעצר ובתי סוהר.	מהות עדיפה על פרוצדורה. הגעה אל האמת בכל דרך אפשרית. כל ראיה אפשרית-גמשת דיני הראיות. פיקוח על הפרקליטות. דיני עונשין נוקשים. פיקוח על מעצר ובתי סוהר.	מהות עדיפה על פרוצדורה. הגעה אל האמת בכל דרך אפשרית. כל ראיה אפשרית-גמשת דיני הראיות. פיקוח על הפרקליטות. דיני עונשין נוקשים. פיקוח על מעצר ובתי סוהר.	מהות עדיפה על פרוצדורה. הגעה אל האמת בכל דרך אפשרית. כל ראיה אפשרית-גמשת דיני הראיות. פיקוח על הפרקליטות. דיני עונשין נוקשים. פיקוח על מעצר ובתי סוהר.	מהות עדיפה על פרוצדורה. הגעה אל האמת בכל דרך אפשרית. כל ראיה אפשרית-גמשת דיני הראיות. פיקוח על הפרקליטות. דיני עונשין נוקשים. פיקוח על מעצר ובתי סוהר.	
צורת ההקדק	הקודקס של יוסיטאנוס- מבוסס על החקיקה הקיסרית שקדמה לו.	הקודקס של נפוליון (סביל)- חוקה שקשה לשנות.	חוקה- BGB- מבוסס על קודקס של יוסיטאנוס. כולל סעיפי שסתום.	חוקה- BGB- מבוסס על קודקס של יוסיטאנוס. כולל סעיפי שסתום.	חוקה קשיחה. (אפשרות לשינוי רק עם רוב של 2/3 מהקונגרס, 3/4 מהמדינות). עיקרון רצון העם וערכי יסוד.	
המטרה בכתובת הקודקס	החזרת המשפט הרומאי לתפארתו, השמטת חוקים מעורפלים/מוטעים/חוזרים.	שליטת החוק הישן ויצירת שיטת משפט חדשה לחלוטין. מיעוד לכל אזרח.	שליטת החוק הישן ויצירת שיטת משפט חדשה לחלוטין. מיעוד לכל אזרח.	שליטת החוק הישן ויצירת שיטת משפט חדשה לחלוטין. מיעוד לכל אזרח.	שליטת החוק הישן ויצירת שיטת משפט חדשה לחלוטין. מיעוד לכל אזרח.	

מושבים	מבנה המערכת המשפטית	פרקליטות	נוטריון ציבורי	שילוב דיני עונשין + נזיקין	עסקאות טיעון
קיימים רק בב"ד מיוחדים (כגון- עבודה).	פרייסטור. עליון לעיתיות (מקבל או לא), עליון לערעורים.	אין שיקול דעת במוגד להגשת כתב אישום, וההכרעה היא בידי ביהמ"ש. מלווה מאשמים ודוגמת לקיום זכויות. התובע אינו חייב להיות עו"ד.	תפקיד חשוב מאוד שנעשה רק ע"י עו"ד. מאשר אמיתות של מסמכים. אישור הופך את המסמך לראיה שחזקה כי היא אמיתית. מקבל אישור מהמדינה, ועליו להיות בעל ותק משפטי רב.	קיים מטעמי יעילות, הגשת כתב אישום אחד, השופט כבר מכיר את המקרה.	אין המדינה צריכה לעשות כל שביכולתה כדי להוכיח את אשמתו של החשוד. יש הרבה תיקים בבימ"ש, ולכן אחוז ההרשעה הוא נמוך.
מושבים ככלי דמוקרטי וזכות חוקתית. (נוקשות- 100% תמימות דעים).	מספר מערכות: 1. פדרציה: סמכויות שבחוקה וסכסוכים בין-מדינתיים. ערכאת דין (100). ערעור (11+ושינגטון). עליון. 2. לכל מדינה משל עצמה: דיון (שלום, מוניציפאלי). ערעור. - גבוה (רק ב-15 מדינות).	קיים שיקול דעת בהגשת כתב אישום. ההודאה היא "מלכת הראיות". התובע הוא עו"ד.	לא עו"ד, אלא אדם מהישוב בעל תעודת ישר. המסמכים שהוא מאשר אינם הופכים לראיה מחוללת בפני בימ"ש.	הפרדה.	אפשרי, כיוון שזה מיעול את התהליך.
קיימים רק בב"ד מיוחדים (כגון- עבודה).	מספר מערכות: 1. פדרציה: סמכויות שבחוקה וסכסוכים בין-מדינתיים. ערכאת דין (100). ערעור (11+ושינגטון). עליון. 2. לכל מדינה משל עצמה: דיון (שלום, מוניציפאלי). ערעור. - גבוה (רק ב-15 מדינות).	קיים שיקול דעת בהגשת כתב אישום. ההודאה היא "מלכת הראיות". התובע הוא עו"ד.	לא עו"ד, אלא אדם מהישוב בעל תעודת ישר. המסמכים שהוא מאשר אינם הופכים לראיה מחוללת בפני בימ"ש.	הפרדה.	אפשרי, כיוון שזה מיעול את התהליך.

סוגי הסדרי טיעון

1. **הסדר טיעון "פתוח"** – התובע והנאשם מגיעים להסכם לפיו התביעה מתחייבת לוותר על חלק מהאישומים המיוחסים לנאשם או להמיר אישום חמור באישום קל, בתמורה להודאת הנאשם בעובדות שיש בהן כדי להרשיעו, מבלי להגיע להסכמות אודות העונש. במצב כזה, כל צד ינסה לשכנע את בית המשפט לגזור את העונש הראוי בעיניו, בהתאם לכתב האישום אשר סוכם והוגש לביהמ"ש כאשר הנאשם הודה בו. **בעצם, מגיעים ביום הדיון לביהמ"ש והמאשימה מודיעה מודיעה הגיעו להסדר טיעון, מגישה את כתב האישום**

המתוקן כנספח לתיק המתנהל ומודיעה שהצדדים הגיעו להסדר טיעון אך לא הגיעו להסדר בעניין העונש. במצב כזה, ביהמ"ש קובע מועדים לטיעונים לעונש [כל צד טוען לפיו ראות עיניו כי מדובר בהסדר פתוח].

2. **הסדר טיעון "סגור"**: התובע והנאשם מגיעים להסכם לפיו העובדות וסעיפי העבירה אינם במחלוקת. לצד זאת, **מסכימים גם על רכיבי הענישה**: אורך מאסר, אופן ריצוי מאסר (בכלא או בעבודות שירות), רכיבים כספיים - קנס לאוצר המדינה או פיצוי לנפגע העבירה וכל אמצעי ענישה אחר. בהסדרי טיעון בהם פיצוי לנפגע העבירה מוסכם מראש, טמון יתרון עבור נפגע העבירה כאשר התביעה יכולה להתנות את הפקדת הפיצוי בקופת בית המשפט כתנאי מבחינתה לקיום הסדר הטיעון, ונפגע העבירה זוכה לקבלת הפיצוי בהקדם וללא תלות ביכולת התשלום של הנאשם בעתיד.

יש מדינות (לדוג' אנגליה ואוסטריה) שבהן העונש נקבע על ידי בית המשפט ואין לצדדים אפשרות להסכים עליו ביניהם.

3. **הסדר טיעון "טווח ענישה"**: התובע והנאשם מגיעים להסכם לפיו עובדות וסעיפי העבירה אינם במחלוקת. עם זאת, **רכיבי הענישה אינם מוסכמים**, אלא לכל צד יש אפשרות במסגרת הסדר הטיעון להציג את עמדתו לעונש, **בכפוף לגבולות אותם הגדירו הצדדים**. למשל: התביעה תטען לשנתיים מאסר, לצד רכיבי ענישה אחרים והנאשם יטען למאסר קצר שירוצה בעבודות שירות, כאשר בית המשפט יתבקש לגזור עונש בטווח שבין עמדת התביעה לעמדת הנאשם, אך יכול גם להכריע כעמדת התביעה או כעמדת הנאשם בדיוק.

חשוב לדעת: בית המשפט אינו מחויב לקבל הסדר טיעון בין תובע לנאשם.

הערה של שי: מה שלא טוב בהסדרי טיעון זה שהתביעה פשוט מוסיפה סעיפים לכתב האישום של עבירות שלא בהכרח מחזיקות מים ואין מאחוריהן בסיס וזאת רק כדי לנהל משא ומתן שבו הם כביכול מראים שהם מורידים משהו ונותנים לנאשם "הטבה". מה שבפועל לא נכון כי הסעיפים לפעמים "סתם" הוכנסו.

תוספת שלי: לדוג' ניתן להגיש כתב אישום על איומים ותקיפה כשבפועל האיומים היו ביחד עם התקיפה והפרקליטות יכולה "לנהל מו"מ" ולהגיד טוב.. נוריד את הסעיף של האיומים ונשאיר את התקיפה כי היא קרתה. הנאשם חושב שבאמת מורידים לו משהו אבל זה לא בהכרח נכון כי יכול להיות שאין בכלל אחיזה לעבירת האיומים והדבר היחידי שמבחינה משפטית הוא ביצע זאת עבירת התקיפה ולכן בניהול מו"מ אמיתי אם לא היו מכניסים סתם עבירות "סרק" כקישוט לכתב האישום המו"מ היה מתנהל על עצם העבירה של התקיפה והנסיבות שלה וכו'.

הטקטיקה הזאת נפוצה גם בתיקי "ארגוני פשיעה" – הפרקליטות מעמידה לדין עבריינים עם "מגה תיק" ומאשימה אותם בסעיפים מתוך חוק ארגוני פשיעה וזאת כדי לנפח את התיק ואת האישומים כנגדם וליצור לעצמה מרווח תמרון במו"מ מול הסנגוריה. בסופו של דבר, אין אחיזה לסעיפים האלה והם כמעט תמיד נשמטים מכתבי האישום המתוקנים. מלבד 2 עבריינים מוכרים [אברג'יל ואסי אבוטבול] בישראל שהורשעו בניהול ארגון פשיעה בתיקים המוכרים שניהלה הפרקליטות לאורך השנים הסעיפים של ארגון פשיעה נמחקו כלא היו.

יתרונות בהסדר טיעון

יתרונות בהסדר טיעון עבור הנאשם

- הנאשם זוכה לסיום מהיר של המשפט, תוך קיצור עינוי הדין והקלת המתח הנפשי הנלווה למשפט.
- הנאשם זוכה לוודאות בתוצאת סיום המשפט.
- הנאשם זוכה להקלה בעונש, או בעבירה המיוחסת לו או בעובדות המיוחסות לו בכתב האישום.
- הנאשם חוסך בעלויות המשפט.
- **הסנגור**, שהינו שלוח של הנאשם, חוסך בזמן ומתפנה לטיפול בתיקים אחרים. שי מסביר שבסופו של דבר ולמרות שעו"ד פרטיים מחויבים לטובת הלקוח, כסף הוא שם המשחק. אם הלקוח לא שילם מספיק כסף לעו"ד יכול להיות שעו"ד ידפוק אותו בכך שילך לסגור את התיק כמה שיותר מהר בהסדר טיעון ויסביר ללקוח שזאת

התוצאה הטובה ביותר. שי מעיר כי הדבר הזה לא קורה בסנגוריה הציבורית כי בסנגוריה הציבורית יש תשלומים קבועים ולא הלקוח הוא שמשלם אלא הכסף מגיע מתקציב של הסנגוריה שניתן על ידי משרד המשפטים. בסוגייה הזאת, רואים עדיפות לסנגוריה הציבורית מאשר לעו"ד פרטי שאם לא תשלם לו מספיק או תשלם לו והוא יחשוב שזה לא מספיק אז הוא יכול לדפוק אותך בהסדר טיעון שלא בהכרח מיטבי עבורך.

יתרונות בהסדר טיעון עבור הציבור

- קיימת חשיבות חינוכית ושיקומית בכך שנאשם יודה בביצוע עבירה.
- הציבור זוכה לוודאות בתוצאת המשפט.
- התגובה העונשית בדרך כלל מהירה יותר מאשר במשפט הכולל שמיעת הוכחות. השאלה פה היא מה כל כך "מעניש" אם תיקים יתנהלו במשך שנים ארוכות – נניח יש תיקים שמתנהלים אפילו 5-7 שנים ורק בסופם יש עונש והבן אדם שנשפט הוא כבר במקום אחר ופתאום מה נשים אותו בכלא?
- התביעה חוסכת בזמן משפט, בכוח אדם ובמשאבים, תוך אפשרות לנהל תיקים רבים בכוח אדם ובמשאבים מוגבלים.
- חיסכון בזמן שמיעת עדים - אזרחים שוטרים ומומחים - הנדרשים להתייצב בבית המשפט לצורך עדותם

יתרונות בהסדר טיעון עבור בתי המשפט

- בית המשפט חוסך בזמן שיפוטי יקר של שמיעת ראיות ומייעל את עבודתו.
- בית המשפט מתמקד בתיקים בהם קיימת מחלוקת שאינה ניתנת לגישור בין הצדדים.

יתרונות בהסדר טיעון עבור נפגע עבירה

- נפגע העבירה נמנע מהצורך במתן עדותו בבית המשפט, שלעיתים אינה מהווה חוויה נעימה. נניח העדת ילדה שנאנסה, זה דבר מאוד טראומתי עבורה ויכול אפילו לפגוע בהליך השיקום שלה כי היא צריכה לראות את הפוגע ולהעיד על מה שהוא לכאורה עשה לה ויכול להיות שהיא גם תשאל שאלות לא נעימות על ידי הסנגור שלו ויחטטו בפצעים שלה. ברגע שיש הסדר טיעון זה בעצם חוסך את החוויה הזו לקורבן של העבירה.
- הנאשם מאשר בהודאתו את נכונות תלונתו של נפגע העבירה ובכך מעניק לתלונה גושפנקא רשמית.
- ההליך המשפטי מתקצר ומאפשר לנפגע העבירה להתמקד בשיקומו.

חסרונות בהסדר טיעון

- חשש לפגיעה בזכויות נאשמים – אין דבר כזה "התיק הוא חסר ערך ואין צורך לבזבז עליו זמן שיפוטי". כל תיק שקשור לחיי אדם צריך להתברר
- הנאשם מוותר על זכויות חשובות שלו – חיסיון מפני הפללה עצמית, הזכות לחקירה נגדית, הזכות להתעמת עם הטענות נגדו (ובארה"ב - הזכות למושבעים)
- חשש להרשעת חפים מפשע – אנשים יודו בעבירות שלא ביצעו כדי לחמוק מהליך ארוך, מייגע, משפיל.
- קיימת טענה לפיה לא ניתן לוותר על זכויות של מעורבים בפלילים [גם אם הם רוצים, כך למשל במשפט הקונטיננטלי]
- לחץ של סנגורים על נאשמים לסגור עסקאות (טענות על שכר הטרחה; "נמאס מהלקוח")
- פגיעה בתחושת הצדק של הנאשמים – ההרשעה והעונש הם פרי מו"מ מוצלח של הסנגור מול התובע ולא דווקא משקף את האמת
- תחושת האמון של הציבור בהסדרי טיעון נחלשת מאחר שההנחה היא שהצדק הוא דבר שניתן למיקוח
- פגיעה ממשית בעקרון ההלימה, לרוב – הסדר טיעון = עונש מופחת, בכך נפגע גם יסוד ההרתעה

- אפשר לומר גם כחסרון את העניין שרוב הסדרי טיעון נחתמים בגלל קשיים ראייתיים שמעלה הסנגוריה בפני הפרקליטות או התביעה המשטרית – ככל שימשיכו לסגור הסדרי טיעון המשטרה והפרקליטות לא ילמדו לנהל תיקים חקירה בצורה יותר יעילה וכו' ומחדלי חקירות, מחדלי איסוף ראיות ופגמים בראיות ימשיכו להיות

הסדרי טיעון בפועל

בפועל הסדרי טיעון הם "הכרח שלא יגונה" (פס"ד חומצקי); ללא הסדרי טיעון מערכת המשפט הפלילי הייתה קורסת. שי מעיר כי אם היו אומרים שאין יותר הסדרי טיעון אז מערכת המשפט הפלילי הייתה קורסת עוד היום ולא בעוד שבוע או חודש. אין מספיק כוח אדם לנהל כל כך הרבה תיקים, אין מספיק סנגורים לנהל כל כך הרבה תיקים, אין מספיק שופטים שינהלו כל כך הרבה הליכים וכו'.

שיקולים של תובע בהגעה להסדר טיעון – הנחיות פרקליט המדינה

הנחיית פרקליט המדינה הנחיה מס' 8.1 – הנחיות לעריכת הסדר טיעון

בענין זה נאמר בע"פ מרקוביץ נ' מדינת ישראל, שאוזכר לעיל, כי:

"חזקה על התביעה, שבגיבוש הסכמתה להתקשר בעסקת טיעון נוסויות מביאה היא בחשבון את כלל הגורמים והשיקולים שבנסיבות העניין הנתון יש לייחס להם משקל. לעיתים די בחיטון בזמן ובמשאבים הטמונים בעסקה כנגד הקשיים הכרוכים בניהול המשפט, כדי להצדיק את ההתקשרות בעסקה, ולעיתים גוברים חשיבות העניין ומיצוי הדין על פני כל שיקול אחר ופוסלים מדיעקרא ויתור כלשהו כלפי הנאשם. קשת המקרים, שבין שני הקטבים הללו, מערבת גורמים שונים העשויים להטות את עמדת התביעה, אם לצד ההתקשרות בעסקה ואם כנגדה, וכן להשפיע על תנאיה ההכרחיים. בכלל השיקולים, בהם תתחשב התביעה בגיבוש החלטתה, ניתן למנות גם את קיומם (או היעדרם) של קשיים צפויים בהבאת הראיות ובהוכחת האשמה, או דרגת חומרתה, וכן שורה של נסיבות אפשריות אחרות: נסיבות הקשורות בעבירה (חומרתה, מידת נפוצותה, הזמן שחלף מאז מועד ביצועה וכדומה), נסיבות הקשורות בקרבן העבירה (חומרת הפגיעה בו, כלום המעוות שנגרם לו תוקן אם לאו) ונסיבות הקשורות בנאשם עצמו (כגון: מעמדו בשעת ביצוע העבירה, גילו, עברו, מצב בריאותו, נסיבותיו האישיות והמשפחתיות ועוד)" (שם, 57).

פס"ד מרכזיים

כל עוד לא מילא הנאשם את חלקו בהסדר טיעון ולא מסר בבית המשפט הודאה בהתאם להתחייבותו - הוא רשאי לחזור בו מההסדר ולעמוד על זכותו לקיום משפט (פס"ד ארביב). הנאשם רשאי לחזור בו מההודאה, בכל שלב משלבי המשפט אם בית המשפט הרשה זאת מנימוקים שיירשמו. הפסיקה קבעה כי מדובר ב:

- לא ניתנה חופשי ומרצון
- ההודאה נעשתה בטעות
- הנאשם לא הבין את משמעות ההודאה.

(פס"ד בחומצקי; פס"ד שניידר – חנן מלצר).

לדוג' משה קצב הגיע להסדר טיעון עם המדינה – המדינה הסכימה לתקן את כתב האישום כך שיורדו סעיפי האינזם וישארו יתר הסעיפים. הסדר הטיעון סגור – 5 חודשי עב"ש, ביום הדיון שבו היו צריכים להציג את הסדר הטיעון, משה קצב מודיע לציון אמיר העו"ד שלו שהוא לא מודה גם ביתר הסעיפים והסדר הטיעון נופל. הכלל אומר שכל עוד לא הוצג הסדר באופן רשמי לביהמ"ש הנאשם יכול לחזור בו מההסכמה להסדר טיעון. בסופו של דבר הוא הורשע ונשלח למאסר של 7 שנים.

פס"ד פלונית

על בית המשפט להזהיר את הנאשם שהוא לא חייב לכבד את ההסדר שאליו הגיעו הצדדים.

פס"ד בשימוב

ככלל, למעט חריגים, לא ניתן לחזור מהודאה לאחר מתן גז"ד שניתן לאחר הודאה במסגרת הסדר טיעון.

פס"ד סמחאת

בד"כ אם לא מדובר בתכסיס/תחבולה ביהמ"ש מאפשר לנאשם לחזור בו מהודאתו.

בג"ץ 218-85 ארביב נ' פרקליטות מחוז תל-אביב

עיסקת טיעון, שנעשתה בין פרקליטה משורתיה של המשיבה 1 לבין העותרת, בוטלה על-ידי הפרקליטה יומיים לאחר שנעשתה. הטעם לחזרתה של התביעה מחלקה בעיסקת הטיעון היה גילוי עובדה, שלא הייתה ידועה לפרקליטה בעת שהסכימה על עיסקת הטיעון. העותרת ונאשמת אחרת הואשמו בעבירות סמים ובהחזקת נשק שלא כדין. עיסקת הטיעון נסבה על הסכמתה של העותרת להודות בפרט האישום שעניינו סמים ועל הסכמתה של התביעה למחוק - בתמורה להודאה - את פרט האישום השני נגד העותרת. לאחר שנתגלה לפרקליטה, כי חברה של העותרת כלוא בבית המעצר שבו נמצא כלי הנשק, סברה הפרקליטה, כי אין להפלות בין העותרת לבין הנאשמת האחרת, שבעלה כלוא בסמוך לאותו בית-מעצר, וכי יש להאשים את שתי הנאשמות בפרט האישום השני. מכאן העתירה.

תקווה עתרה לבג"ץ לא לאפשר את החזרה מההסכם. כאן נשאלת השאלה האם התביעה רשאית לחזור בה מהסדר טיעון שחתמה עם הנאשם?

הש' ברק מפרט וקובע כי הסדר טיעון הוא אחד מאלה:

מודל חוזי – חוזה בין המדינה לנאשם שנשלט על ידי דיני החוזים והמשפט המנהלי.

מודל שלטוני – הסדר טיעון הינו פעולה חד צדדית של התובע שמשתכללת עם הסכמת הנאשם.

מודל החוזה המנהלי – חוזה לביצוע סמכות שלטונית.

הש' ברק לא הכריע. בכל מצב, **המדינה רשאית להשתחרר מהסדר טיעון לאור אינטרס ציבורי**. ככל שפעלה בתחום הסבירות – ביהמ"ש לא יתערב בהחלטות התביעה.

חזרה מהסדר טיעון מצד הצדדים – קריטריונים מרכזיים**ההלכה נקבעה בפס"ד ארביב**

1. מקרה בו הנאשם כיבד את ההסכם, מילא את תנאיו ואילו לא חל שינוי בנסיבות העובדתיות – ככלל לא ניתן לסגת מההסדר ("**אמון הציבור במערכת**").
2. מקרה בו הנאשם טרם מילא חלקו (למשל, עדין לא הודה) ומצד שני – התגלו ראיות חמורות חדשות (או אפילו מידע מודיעיני) - ניתן לסגת מההסדר.
3. חלו שינויים הן אצל הנאשם והן אצל התובע – **איזון אינטרסים**.

סטייה מהסדר טיעון**דנ"פ 1187/03 מדינת ישראל נ' פרץ**

המשיבים הגישו ערעורים לבית-המשפט העליון על גזרי-דין של בתי-המשפט המחוזיים, אשר דחו את הסדרי הטיעון שערכו המשיבים עם התביעה והטילו עליהם עונשים חמורים מן העונשים שעליהם הוסכם בהסדרים. בתשובתה לערעורים הגנה התביעה על גזרי-הדין וטענה כי לאחר עיון נוסף הגיעה למסקנה שהעונשים שהוסכם עליהם במסגרת הסדרי הטיעון אינם הולמים את חומרת מעשיהם של המשיבים. בית-המשפט קיבל את הערעורים וקבע כי לא היה מקום לסטות מהעונשים שעליהם הוסכם במסגרת

הסדרי הטיעון. כן נקבע, בדעת רוב, כי השינוי בעמדת התביעה באשר להסדר הטיעון בערכאת הערעור אינו ראוי, וכי אין לייחס משקל לעמדת המדינה בערעור. מכאן העתירה לדיון נוסף.

ככלל, על התביעה להגן על עמדתה כפי שנקבעה בהסדר הטיעון גם בערכאת הערעור. [אינטרס ציבורי לעודד הסדרי טיעון; אינטרס ההסתמכות; אמון הציבור במערכת].

חריג - כאשר בית-המשפט שגזר את דינו של הנאשם מותח ביקורת על הסדר הטיעון וקובע עונש הסוטה ממנו לחומרה, חייבת התביעה לשוב ולבחון את עמדתה לקראת הערעור.

בנסיבות מתאימות רשאית התביעה שלא להגן על הסדר הטיעון כפי שנערך ולהסתייג ממנו. היא תעשה כן בכפיפות להסבר שתיתן לערכאת הערעור בדבר הסיבות לעריכת ההסדר מלכתחילה וכן בדבר הטעמים להסתייגותה ממנו בשלב הערעור.

השופט א' גרוניס [חזרה מהודאה אם התביעה לא תומכת בהסדר טיעון]: באותם מקרים נדירים שבהם תהא רשאית התביעה לחזור בה מהסכמתה להסדר הטיעון, ומשעה שהתביעה תומכת בפני ערכאת הערעור בעונש החורג מהסדר הטיעון, יש ליתן לנאשם (המערער) את האפשרות לחזור בו מהודאתו אם יראה לנכון לעשות כן.

התנאים להתערבות בית המשפט בהסדר טיעון

לבית המשפט שק"ד בפיקוח על הסדרי טיעון

שתי גישות מרכזיות **עד שנות התשעים**:

גישת גולדברג – הסדר הטיעון יידחה אם העונש שעליו הוסכם שונה באופן משמעותי מהעונש הראוי

גישת מצא – הפעלת ביקורת שיפוטית בעלת אופי מינהלי – כלומר האם ההסדר היה סביר ומידתי.

ההלכה כיום – פס"ד פלוני (1998)

גישת האיזון – על ביהמ"ש לבחון אם התקיים איזון בין טובת ההנאה שמעניק הסדר הטיעון לנאשם לבין התועלת

שיש בהסדר לאינטרס הציבורי.

מה בוחנים?

האינטרס הציבורי בעידוד הסדרי טיעון; העונש הראוי; ציפיותיו של הנאשם; הקשיים הצפויים בניהול המשפט; החסכון בזמן שיפוטי וכו'.

ביקורת של פרופ' קרמניצר

למרות שהגישה השלישית התקבלה, בפועל, הביקורת היא יותר מנהלית (בגדר הגישה השנייה). משמעות הדברים היא צמצום ניכר של התערבות שיפוטית בהסדרי טיעון [כי לרוב ההחלטות סבירות, אין חוסר תום לב קיצוני וכו'].

הסדרים מותנים

חוק סדר הדין הפלילי מאפשר לרשויות התביעה החל ממאי 2013 להימנע מהגשת כתב אישום נגד חשוד ולסגור את התיק בעניינו, אם הוא יודה בכיצוע העבירות המיוחסות לו ויקיים תנאים שנקבעו בהסדר. במקרה כזה, יירשם כי התיק נסגר בעילה של "סגירת תיק בהסדר", כאשר הפרת תנאי ההסדר תביא להעמדתו לדין של החשוד בעתיד.

התביעה יכולה לחתום עם חשוד על הסדר מותנה כאשר:

- מדובר בעבירה שהעונש המקסימלי עליה הוא פחות משלוש שנות מאסר
- העונש המתאים לחשוד, לדעת התובע, אינו כולל מאסר בפועל
- אין לחשוד רישום פלילי מחמש השנים שלפני ביצוע העבירה
- לא מתקיימים הליכים משפטיים פליליים אחרים נוספים בעניינו של החשוד
- מילוי תנאי ההסדר יענה על העניין לציבור

התנאים שתובע רשאי לכלול בהסדר

- תשלום קנס למדינה
- תשלום פיצוי לנפגע העבירה
- התחייבו להימנע מביצוע העבירה
- עמידה בתנאי תכנית שיקום
- נקיטת פעולות לתיקון הנזק שנגרם עקב העבירה או למניעת ביצוע עבירה (מכתב התנצלות והשבת חפץ לנפגע, התחייבות שלא להיכנס למקום או לא להיות בקשר עם אדם, התפטרות, פסילת רישיון נהיגה, הפקדת כלי ירי ועוד)

מה כולל הסדר מותנה?

- הודאת החשוד בעובדות המהוות עבירה
- התנאים שעל החשוד למלא
- התקופה שנקבעה לקיום תנאי ההסדר, והדרכים בהן יוכיח החשוד שמילא אחריה

דוגמאות להסדרים מותנים

בחודש נובמבר 2014, בעת ששימשה החשודה כסייעת בגן ילדים בכפר סבא, משכה בשערות ראשו של קטין יליד 2011, חניך בגן. תקיפה סתם - עבירה לפי סעיף 379 לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

אמו של נפגע העבירה מעוניינת בהליך ההסדר המותנה ומוזעת לפרטיו, מצוקה נפשית שבו הייתה החשודה, דיווח מידי של החשודה לגנת, ממש רגעים ספורים לאחר האירוע.

1. פיצוי בסך 3,000 ש"ח לקטין.
2. מכתב התנצלות.
3. התחייבות שלא לעסוק בכל עבודה עם קטינים במשך שנה.
4. התחייבות להימנע מעבירה לתקופה של שנה

בתאריך 17.01.13 הלכה המתלוננת בקרבת חצר הבית. בעת שחלפה במקום, קפצה עליה הכלבה מעל גדר הבית כשהיא ללא השגחת הנאשם וללא רצועה ונשכה את המתלוננת בשוק רגל שמאל. כתוצאה מהנשיכה נגרם למתלוננת סימן ברגל שמאל והיא נזקקה לטיפול רפואי.

מעשי פזיזות ורשלנות - עבירה לפי סעיף 338(א)(6) לחוק העונשין, התשל"ז - 1977.

נסיבות המקרה אינן חריגות בחומרתן ומצדיקות עריכת ההסדר, הן לאור התנהלות החשוד במסגרת המו"מ לקראת חתימת ההסדר ושיתוף הפעולה מצידו והן לאור העובדה כי מדובר במקרה חד פעמי.

פיצוי לנפגע העבירה בסך 3500 ₪ אשר שולמו ב - 7 תשלומים שווים והתחייבות להמנע מביצוע עבירה לתקופה של 6 חודשים מיום 11.11.13.

בין החשוד למתלונן נוצר בשנת 2010 קשר עסקי, תוך שהחשוד הציג עצמו כמשרד תיווך אשר ילווה את המתלונן בשיפוץ משרדו. בפגישה אשר ערכו החשוד והמתלונן, הציג עצמו החשוד במצג שווא כאדריכל הפרויקט, ובעקבות ההסכמות ומצג השווא, קיבל החשוד במרמה 5,000 ₪. בנוסף, החשוד הציג למתלונן הצעת מחיר של קבלן, ואגב כך קיבל במרמה מהמתלונן 10,000 ₪. כספים אלו לא הועברו לקבלן.
 (1) קבלת דבר במרמה - עבירה לפי סעיף 415 לחוק העונשין, התשל"ז - 1977. (2) זיוף - עבירה לפי סעיף 418 לחוק העונשין, התשל"ז - 1977.
 עמדת המתלונן, לרבות החזר הכסף על ידו, וכן חלוף הזמן.
 (1) תשלום לאוצר המדינה בסך של 2,000 ₪. (2) תשלום פיצוי בסך 16,000 ₪ לנפגע העבירה. (3) התחייבות של החשוד להימנע מביצוע העבירה במהלך 10 חודשים.

החשוד, בעל חברת הפצת חומרי פרסום הבחין בחבורת קטינים, וביניהם הקטין המתלונן כאשר הם אוספים את המגנטים שחולקו על ידי עובדו של החשוד. אז, תפס החשוד את הקטין המתלונן בחוזקה וגרר אותו לכיוון רכבו. עת המתלונן ניסה לברוח, הכה אותו החשוד בגבו. תוך כדי מנוסתו, נפל המתלונן ונחבל. במעשיו, תקף החשוד את הקטין.
 סעיף 379 לחוק העונשין התשל"ז 1977 - תקיפה סתם.
 החשוד הביע חרטה על המעשה.
 קנס בסך 2,000 ש"ח, פיצוי בסך 1,000 ש"ח התחייבות להמנע מביצוע עבירה וכן מכתב התנצלות למתלונן.

טענה נגד הסדרים מותנים

יש טענה שבעקבות ההליך של הסדר מותנה שנכנס כהליך נוסף בעולם המשפט הפלילי יש "ברז פתוח". בעצם מגישים כתבי אישום על עבירות מאוד קטנות שבעבר לא היו מגישים כתבי אישום משום שהמשטרה או הפרקליטות יודעים שיש את ההליך שאפשר להפנות אליו. בעבר, עבירות כאלה לא היו בכלל אוכפים או שהיו טוענים בבית המשפט שמדובר בזוטי דברים ואין להעמיד לדין על דברים כאלה.

בתי משפט קהילתיים

מהו בית משפט קהילתי?

בית המשפט הקהילתי – נועד לסייע בצמצום התופעה של עבריינות חוזרת (רצידיביזם). חלק ניכר מהעבירות מתבצעות על רקע בעיות חברתיות-כלכליות שמובילות במקרים רבים לעבריינות חוזרת. לא די להתמודד עם הסימפטום – ביצוע העבירה, **כי אם לאתר את שורש הבעיה ולטפל בו**. בית המשפט הוא "קהילתי" מפני שבנוסף לשיקום העבריין המטרה של בתי המשפט היא גם שיקום הקהילה הסובלת מרף גבוה של פשיעה, חיזוק תחושת הביטחון של התושבים ושיפור רמת האמון שלהם במערכות אכיפת החוק. בבית המשפט הקהילתי יש מתן דגש לתהליכי השיקום תוך הסתמכות על שירותי רווחה ומענים קהילתיים.

מטרות מרכזיות של בית המשפט הטיפולי/קהילתי

- הורדת פשיעה בעבירות קלות/בינוניות
- שיקום במובן הרחב
- הגברת האמון במדינה
- "שינוי שיח"

היקפי פעילות בית המשפט הקהילתי

הפרויקט יצא לדרך במתכונת מצומצמת והחל לפעול בשני בתי משפט שלום בארץ – רמלה ובאר שבע. באוגוסט 2016 החליטה הממשלה על הרחבת הפרויקט והורתה כי בתוך שנתיים יוקמו 4 בתי משפט נוספים – אחד בכל מחוז שיפוט במדינת ישראל [רחובות, לוד, חורה ודימונה]. בשנת 2022 החליטה הממשלה על הרחבה נוספת של הפרויקט. לכל עיר בארץ. הבינו שמדובר בפרויקט שבאמת עוזר. בעצם יוכשרו עוד שופטים להיות שופטים קהילתיים.

פילוח משתתפים בישראל

27% נשים; 73% גברים; 50% בעלי משפחות מחקר שנערך ב-2016 הראה את החלוקה הבאה: 37% התמכרות לסמים; 16% בעיות נפשיות; 17% - בעיות של חוסר תמיכה; 7% - בעיות עוני; 11% - בעיות אופי/יציבות רגשית

מה כולל ביהמ"ש הקהילתי?

הענישה בבית המשפט הקהילתי כוללת פעמים רבות רכיב של **השבה לקהילה שנפגעה** ובמקביל מסתמכת על משאבי הקהילה ומעודדת את הנגשתם, בדמות הפנייתם של נאשמים לתוכניות גמילה, שיקום ושירותי רווחה.

הרקע להקמת ביהמ"ש הקהילתי

- שיעור העבריינות החוזרת בישראל עומד על כ-42%. (מגדר/סוג עבירה/מרחק משחרור מהכלא)
- בקרב צעירים עד גיל 18 שיעור זה גבוה בהרבה ועומד על כ-73%.
- נתונים אלה מצביעים על קושי ממשי בהתמודדות עם תופעות של **פשיעה קלה ובינונית**, המשפיעה על תחושת הביטחון בקהילה ומצביעה על הקושי הרב של עוברי חוק לצאת ממעגל הפשיעה ולהשתקם.
- קושי זה ורמת החזרה לפשיעה נובעים בעיקר מבעיות של עוני, הדרה, לקויים לא מטופלות, ועוד.
- לצד ההשלכות האישיות, לתופעה גם השלכות כלכליות.
- מניעת חזרה של אסיר בודד לפשע, חיסכון במתקני כליאה, מניעת נזקי פשיעה וכדומה הוא בערך 3.1 מיליון שקל.

- ערך חברתי - המדינה אימצה את **דוח דורנר** "לכחינת מדיניות הענישה והטיפול בעבריינים" ולהניף את דגל השיקום כאינטרס חברתי-כלכלי ראשון במעלה, תוך תקצוב ופיתוח דרכי חשיבה ופעילות חדשנית.

השוואה לארה"ב

מדינת ישראל לא המציאה את הגלגל. בית משפט קהילתי החל בארה"ב. בעיקר בנוגע לטיפול בשכונות שמלאות בסמים.

בית-המשפט פותר הבעיות הראשון לענייני עבירות סמים הוקם בארצות הברית בשנת 1989, וכיום פועלים בארה"ב למעלה **מארבעת אלפים בתי-משפט פותרים בעיות הפועלים בנושאים שונים** - בתי-משפט לסמים (המודל הנפוץ ביותר), בתי-משפט לטיפול באלימות במשפחה, בתי-משפט לטיפול בעבירות שבוצעו על ידי נפגעי נפש, בתי-משפט לטיפול בזנות.

הנחת היסוד של ביהמ"ש הקהילתי

הנחת היסוד של מודל בית-המשפט הקהילתי נשענת על התפיסה הרעיונית של בתי-המשפט "פותרים-הבעיות" שאומצו בשנים האחרונות במרבית מדינות המשפט האנגלו-אמריקני. לפי תפיסה זו, חלק ניכר מהעבירות הפליליות מתבצעות על רקע **בעיות חברתיות-כלכליות**, שמובילות במקרים רבים לעבריינות חוזרת. המקור - החל משנות התשעים החלו להתפתח בארצות-הברית בתי-משפט ייחודיים המיועדים לתת פתרון לבעיות נאשמים, נפגעי עבירה ולקהילות הסובלות מרף גבוה של פשיעה.

נקראו בשם "בתי-משפט פותרים בעיות Problem Solving Courts; מדובר בבתי-משפט שלום שנועדו להתמודד עם תופעת הפשיעה הלא חמורה. עבריינות חוזרת ותופעת "הדלת המסתובבת", במסגרתה עוברי חוק רבים שבים ומבצעים עבירות נוספות אחרי שחרורם - תופעה זו מובילה להטלת עונשים מחמירים יותר, הגורמים גם הם להעמקת הדפוסים העברייניים. במקביל, יוצרת התופעה עומס גובר על מערכות האכיפה והכליאה העמוסות - תועלתנות

כיצד עובדים בתי משפט קהילתיים

הליך ייחודי אשר פועל **במסגרת ההליך הפלילי** השגרתי, אולם לצד זאת מאפשר לבית המשפט לפקח על הליך שיקומי, הכולל כלים ומענים רחבים בבתי משפט קהילתי יש שיתוף פעולה בין מערכות המשפט והאכיפה לבין מערכות אחרות שמאפשר לקיחת אחריות משותפת **ומציאת פתרונות לבעיות חברתיות**, כלכליות ואישיות המובילות לפשיעה.

ההליך המשפטי בבתי-משפט פותרים בעיות שונה מההליך האדזורסרי הקלאסי.

ההליך אינו מתמקד בשמיעת תיקים, בחינת הראיות וגזירת-הדין בדרך המקובלת, אלא משלב בדרכו הייחודית את גורמי התביעה, ההגנה, הרווחה והקהילה בהליך המשפטי.

בית-המשפט פותר הבעיות מורכב מצוות רב-תחומי, ביניהם עובדים סוציאליים, קציני מבחן, מתאמי טיפול, רכזים ונציגים של התביעה וההגנה.

השופט עומד בראש הצוות הרב-תחומי ותפקידו "להנהיג" את הצוות וליצור תיאום בין הגורמים המטפלים השונים. המגמה היא לעודד השתתפות של מערך תמיכה מטעם נציגי המשפחה ונציגי הקהילה אליהם משתייך הנאשם.

ביהמ"ש קהילתיים - תיאוריה

המודל של בתי-משפט קהילתיים מושפע ממספר תיאוריות מרכזיות השלובות בו זמנית:

(1) **תורת המשפט הטיפולי** - תורה זו מבקשת להכניס זווית ראייה תרפויטית להתבוננות על המשפט, תוך שהיא מתמקדת בהשפעת המשפט על הנפש, על הרווחה הפסיכולוגית ועל התפקוד של המעורבים בו והמושפעים ממנו שופטים ועורכי-דין מצופים להשתמש בכלים טיפוליים, כגון דיבור ישיר אל הנאשם, שימוש בטכניקות של הקשבה פעילה, הבעת אמפטיה ותמיכה כלפי הנאשמים במהלך התהליך השיקומי, מעורבות של בני משפחה במהלך הדיונים ושימוש בשיטה של "מקלות וגזרים".

(2) **צדק קהילתי** - התמודדות אפקטיבית עם פשיעה מצריכה טיפול שורש בקהילה. חלק גדול מהענישה היא "עבודות לתועלת הקהילה" על פי תיאוריה זו, צדדים שבאים במגע עם מערכת המשפט אינם מתמקדים רק בתוצאה של התהליך אלא בדרך - איך התייחסו אליהם, האם הקשיבו וכו'. **הרבה אנשים מוכנים לקבל את העונש אבל בתנאי שיתייחסו אליהם בכבוד. גם עבריינים רוצים שהתנהגו אליהם בכבוד.**

(3) **צדק פרוצדוראלי** -

(4) **קהילתנות** - על פי התיאוריה הקהילתנית, הדרך להבין את ההתנהגות האנושית היא להתייחס לפרטים בהקשר התרבותי-היסטורי-חברתי שלהם. **להסתכל על המגזר, העדה, התרבות וכו' כי פשעים לא קורים סתם אלא בעקבות התנהלות קהילתית מסוימת. זאת תאוריה שאומרת שצריך להסתכל על ההקשר הרחב והכללי ורק אז נוכל לפתור את הבעיות של האנשים הפרטיים.**

(5) **קרימינולוגיה חיובית** - הקרימינולוגיה החיובית מקדמת מחקרים העוסקים בפרקטיקות המעצימות את היחיד, המתמקדות בחוזקותיו ולא בפתולוגיות שמהן הוא סובל, והמדגישות את חשיבות הקשרים הקהילתיים והמשפחתיים.

לדוגמה: סוהרים הבאים בקשר יום-יומי עם אסירים יכולים לנקוט בפרקטיקות מעצימות שהתפתחו בספרות הפסיכו-סוציאלית, כגון "ראיון מוטיבציוני".

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%A8%D7%99%D7%9E%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%9C%D7%95%D7%92%D7%99%D7%94_%D7%97%D7%99%D7%95%D7%91%D7%99%D7%AA

הממצאים - מחקר שנערך בבית משפט קהילתי בברוקלין, במלבורן, ובווישינגטון הראה על ירידה מובהקת באחוזי הרדציביזם. לעומת זאת, במקומות אחרים (כגון בליברפול) לא נמצא שונות מובהקת בין בתי המשפט. **יחד עם זאת, כל המחקרים הצביעו על שביעות רצון יחסית של המשתתפים בהליך מהתנהלות בית המשפט (צדק פרוצדוראלי) וכן נרשם חיסכון בעלויות (לאור אי-כליאה).**

תנאים לכניסה לביהמ"ש הקהילתי

- הכניסה להליך מותנית בהסכמת הנאשם ("המשתתף") ובהודאה שלו בביצוע עבירה.
- הליך זה מהווה חלופה להליך הפלילי הסטנדרטי, וככל שהנאשם יסיים בהצלחה את התוכנית הטיפולית, יהווה הדבר חלופה לעונש המאסר שהיה מוטל עליו.
- אי-שיתוף פעולה של הנאשם עם התוכנית הטיפולית מפסיק את ההליך ושולח את הנאשם לכלא אוטומטי.
- בהחלטה להסכים להעביר את התיק, הפרקליטות שוקלת שורה ארוכה של שיקולים ובראשם האינטרס הציבורי שבמיצוי ההליך הפלילי עם נאשם מסוים והטלת עונש הולם בגין המעשים שביצע.

מהו האינטרס הציבורי?

- חומרת העבירה
- פגיעה בקורבנות
- הרתעה
- מנגד, ייתכנו מקרים שהם נאשם נכנס ויוצא בשערי בית הסוהר ודווקא הטיפול ההוליסטי והאינטנסיבי שיינתן בבית המשפט הקהילתי עשוי להוציא אותו ממעגל הפשיעה

מה קורה בביהמ"ש הקהילתי?

דיון בבית-המשפט פותר הבעיות מתמקד בהכרת הנאשם וצרכיו, בנסיבות שהובילו לביצוע העבירה ובגיבוש מענה הולם.

הנאשם מופנה לתוכניות הדרכה ושיקום שונות המתבצעות תחת פיקוח בית-המשפט. בית-המשפט עוקב מקרוב אחר התהליך הטיפולי, תוך קביעה של קריטריונים מסוימים (בדיקות שתן למשל, גמילה; עבודה; ראיונות). השופט הטיפולי מנהל הליך שאינו פורמליסטי, החורג מהמסגרת האדוורסרית, הכולל דיאלוג מתמיד בינו לבין הנאשם וליתר הגורמים המעורבים בתהליך.

השופט ממלא לעיתים **תפקיד הורי סמכותי**, בשילוב אמפתיה והצבת גבולות במטרה ליצור תמריץ לשיקום הנאשם ולשינוי התנהגות בעתיד

השופט מנהל ישיבות מעקב אחר התקדמות הנאשם בהליך ועמידתו בתנאי התוכנית. במסגרת הישיבות, השופט נוהג להשתמש בשיטת "המקלות והגזרים" - נותן תמריצים לנאשם, על מנת לעודד אותו (הקלה בתנאים, הורדה בתדירות הפיקוח) ומטיל סנקציות ככל שיש נסיגה של הנאשם בתהליך (ואף מאסר).

ההליך עצמו

- 1) הגשת כת"א
- 2) שופט מוקד - מחליט אם מתאים להליך חלופי בבית משפט קהילתי
- 3) אם מתאים - מועבר לבית משפט קהילתי
- 4) מתקבל תסקיר על הנאשם
- 5) הסדר טיעון בו מודה הנאשם בעבירות
- 6) תחילת הליך קהילתי
- 7) דיוני מעקב

הליך השיקום בביהמ"ש הקהילתי

הליך השיקום בבית המשפט הקהילתי כולל תוכנית בת חמישה שלבים:

- היכרות ובניית התוכנית הטיפולית
- השתלבות והתייצבות
- מימוש וקידום תוכנית השיקום
- שלב שימור השינוי
- שלב הפרידה

כדי להתקדם בתוכנית משלב לשלב, הנאשם נדרש להגיש בקשה מנומקת בכתב לבית המשפט ובה לפרט את התקדמותו בתהליך. השופט יאשר את המעבר לאחר שקילת עמדת כל הצדדים בעניין.

בעלי תפקידים בביהמ"ש הקהילתי

התובע/פרקליט + הסנגור; הרכזים - דמות משמעתית עבור הנאשמים. מלווים אותם. ציר מקשר בין בעלי התפקידים; העובד הסוציאלי הקהילתי; מתנדבים - מלווים וחונכים

סל הכלים של בית המשפט

סדנת העשרה; מיצוי זכויות בבטל"א; סיוע בתחום התעסוקה; מינוי מתנדב; הדרכת הורים; בדיקות שתן; טיפול בתחליף סם; אשפוז; סיוע בהסדרת חובות; סיוע במציאת דיור

יתרונות של בתי המשפט הקהילתיים

פועל יוצא של חיזוק יכולת ההתמודדות עם עבריינות על פי מודל בית-המשפט הקהילתי הוא הגברת אמון הציבור במערכות האכיפה, חיזוק תחושת הצדק הפרוצדורלי בקרב מי שבאים במגע עם המערכות הללו ושיפור מצבן של קהילות הסובלות מרמות גבוהות של פשיעה.
מחקר - פרופ' טום טיילור

מאפיינים של ההליך הקהילתי

1. התמקדות בפוגע ובצרכיו.
2. אין כמעט התמקדות בנפגע העבירה
3. פורמליות גמישה. לדוג': אם משתתף איחר לפגישה עם קצינת מבחן, הוטל עליו לכתוב מכתב סליחה. מנגד, מחיאות כפיים לעבריינים ששוקמו. אווירה טיפה יותר קלילה
4. אנשי מקצוע רבים מעורבים בהליך ולא רק בית המשפט
5. התייחסות רחבה ועמוקה לבני המשפחה של הנאשם.
6. התמקדות בשיח של צרכים ולא שיח של זכויות
7. ההליך מעורר שיח של רגשות - השופט מחבק את הנאשם אם הצליח לעמוד ביעדים שלו
8. יחס מכבד יותר לנאשמים. יותר זמן וקשב.
9. פעילות לא פורמלית מחוץ לבתי המשפט

אירועים חברתיים בהשתתפות צוות בית-המשפט, המשתתפים ובני משפחותיהם כגון חגיגת ל"ג בעומר; הקרנת סרטים בקיץ לילדי המשתתפים; הקמת קבוצת כדורגל שחברים בה נאשמים, תובעים וסנגורים

- קבוצת מוסיקה שנבנתה מקרב חלק ממשתתפי בית-המשפט בבאר-שבע
- פרויקטים קהילתיים בהם נוטלים חלק המשתתפים) כגון נטיעות בגינה הקהילתית בלוד; חגיגת פסח במרכז קהילתי עם תושבי דיור מוגן בבאר-שבע;
- מיסוד הקשר עם מסגרות התנדבות שונות בבאר-שבע

עונשים שניתנו למי שסיים את ההליך הטיפולי

- מחיקה
- אי הרשעה
- של"צ
- צו מבחן + מע"ת

זכויות נפגעי עבירה

בחברות קודמות המשפחה הייתה התא החברתי המרכזי ובני המשפחה היו אלה שטיפלו בענייניהם של נפגעי העבירה.

בימי קדם, בעיקר בשבטים פרימיטיביים, **המשפט הפלילי היה חלק מהמשפט הפרטי**. לפני תקומתו של המלך, **מי שבעצם היו אחראיים היו זקן השבט או כוח שלטוני אחר**.

הסכסוכים הפליליים נדונו **בין משפחת הנפגע למשפחת הפוגע**.

התפתחות המשפט הפלילי קשורה למגמות שניסו לשכנע את הנתונים שלא לקחת את החוק לידיים: תחילה, באמצעות החלפת מוסד נקמת הדם בתביעה פרטית ולאחר מכן בהחלפת **התביעה הפרטית לתביעה ציבורית**. עם עליית קרנה של המדינה הריבונית, עברה בהדרגה האחריות לידי רשויות אכיפת החוק מטעם הריבון.

תוצאות העברת אכיפת החוק לריבון

- כתוצאה מתהליך זה, הורחקו נפגעי העבירה ממרכז הבמה של ההליך הפלילי והם נותרו ללא מעמד פורמלי בהליכים.
- לא רק שמעמדם בהליך נלקח מהם אלא במקרים רבים אפילו חובת הפיצויים הומרה בגביית תשלום לריבון ולא לנפגעים.
- המדינה הריבונית הלאימה את הפגיעה בקורבן, השתלטה על ההליך הפלילי באופן טוטאלי והדירה את הנפגעים מנטילת חלק פעיל בהליך הפלילי.
- נחלש משמעותית מעמדם של נפגעי העבירה בהליך הפלילי ותפקידם הצטמצם רק למסירת תלונה ועדות בביהמ"ש.
- השתלטות המדינה על ההליך הפלילי והדרת נפגע העבירה מההליך קשורים, בין השאר, למניעים כלכליים.
- כלומר, רצונו של המלל או האצילים להשיג כוח פוליטי ולהעשיר את קופתם באמצעות העברת כספי הפיצויים אליהם ולא לנפגעים.

התפתחות החקיקה

הוגי דעות, קרימינולוגים ומשפטנים הביעו לאורך השנים מורת רוח מהדרת נפגעי העבירה מההליך הפלילי. מורת רוח זו, לצד התפתחות מדינת הרווחה המודרנית, תרמה לכך שהחל מהמאה ה-19 נחקקו במדינות שונות, בהדרגה, חוקים רבים שהסדירו זכויות שונות הקשורות לאספקטים שונים של צרכי נפגעי העבירה.

השינוי בעולם: הצהרת האומות המאוחדות מיום 11.12.1985 בדבר "עקרונות הצדק היסודיים ביחס לקורבנות עבירה ושימוש לרעה בכוח" – ס'4 להצהרה קורא למדינות העולם "לקדם את הטיפול בנפגעי עבירות, ולהבטיח שקורבנות יטופלו בחמלה ובהקפדה על שמירת כבודם, באמצעות מתן מידע לנפגעים אודות השירותים המשפטיים והטיפוליים להם זכאים, הנגשת הליכי המשפט וזכות עמידה, הגנה על הפרטיות, הבטחת ביטחונם ופיצוי כספי".

מוסדות האיחוד האירופי הנחו את המדינות החברות להעביר חוקים שונים בנושא נפגעי עבירה.

בצרפת – חוקים ששיפרו את הטיפול בנפגעי העבירה ביחידות המשטרה, משרד הפנים ומשרד המשפטים. בכל אחת מהיחידות הללו קיימות מחלקות העוסקות בסיוע לקורבנות והנפגעים מופנים לעובדים סוציאליים ופסיכולוגים בשירות הציבורי.

באנגליה, ווילס וסקוטלנד – קיימות רשויות ממשלתיות המפעילות תוכניות לטיפול ופיצוי נפגעי עבירות חמורות או אלימות (נכנסות בנעלי הקורבן וגובות את הפיצויים).

בקנדה – נקבע במגילת זכויות הקורבן משנת 2015 שורה של זכויות לנפגעי העבירה. בין שאר התכליות הקלאסיות של המשפט הפלילי, הודגש בחקיקה הקנדית תכליות הקשורות לנפגעי העבירה – חיזוק תחושת האחריות של הנאשם לנזק שגרם לנפגעי העבירה ותיקון מהיר וצודק של הנזק שנגרם לנפגע העבירה.

בארה"ב – משנות השמונים ואילך כזכויות **חוקתיות** במרבית מדינות ארה"ב. ארגוני זכויות נפגעי עבירה שונים ובעלי שליטה בקונגרס; חקיקת 'חוק זכויות הקורבנות' – הזכות להגנה מפני הנאשם, הזכות לידוע, הזכות שלא להיכלל בהליכים, הזכות לדבר בהליכים פליליים, הזכות להתייעץ עם התובע, הזכות להליכים בתוך פרק זמן סביר, הזכות להתייחסות הוגנת והזכות לפרטיותם של הקורבנות.

ישראל – בישראל חוקק חוק זכויות נפגעי עבירה, החוק מתייחס לשורה של זכויות להם זכאים נפגעי העבירה במהלך ההליך הפלילי: זכות להגנה פיזית, זכות לחסיון בדבר פרטיהם האישיים, זכות עיון בכתבי אישום נגד הנאשם, זכות לקבל מידע על מאסר, זכות לניהול הליכים בעבירות מין ואלימות בזמן סביר, זכות לקבל מידע על ההליך הפלילי, זכות לנוכחות מלווה בחקירה ובדיונים בדלתיים סגורות וזכות להבעת עמדה באשר להליך הפלילי המתקיים כנגד הנאשם.

הגורמים המרכזיים לשינוי

- (1) התפכחות מהצלחתן של דרכי הענישה המסורתיות
- (2) עליה במגוון הדרכים החלופיות להליך הפלילי ולענישה בפרט
- (3) התחזקות כוחם של ארגוני נפגעי עבירה (בעיקר בארה"ב)

מושגים מעולם נפגעי העבירה

הצהרת נפגע עבירה – נפגע העבירה עורך בכתב את הדברים שהתרחשו בעבר ומגיש אותם לתובע בתיק המתנהל בעניינו. מדובר בעניינים קונקרטיים הקשורים לאירוע הספציפי בגינו מתנהל ההליך, ייתכן שהנפגע ייקרא להעיד על ההצרה שנתן ואף ייחקר עליה בחקירה נגדית. התובע **מחויב** להגיש לביהמ"ש את ההצרה כחלק מהראיות בשלב הטיועונים לעונש.

תסקיר נפגעי עבירה – במסגרת טיועוני התביעה לעונש, יכול בית המשפט להורות על עריכת תסקיר לנפגע העבירה **במקרים של עבירות מין, אלימות חמורה והמתה**. התסקיר ייערך רק בהסכמתו של הנפגע. במסגרת התסקיר תיערך סקירה על מצבו של נפגע העבירה. התסקיר יבחן, בין היתר, את הנזק שנגרם לנפגע בין אם נפשי, פיזי, משפחתי וכו'. במקרה שהעבירה גרמה למותו של אדם, יתייחס התסקיר לאחד או יותר מבני משפחתו של מי שהעבירה גרמה למותו.

התסקיר נערך ע"י עובד סוציאלי שמונה במיוחד ע"י שר הרווחה והשירותים החברתיים. העובד מתמחה באבחון והערכת טראומה ופוסט טראומה והוסמך לערוך תסקירי נפגע.

תסקיר לנפגע קטין (עד גיל 18) ייערך ע"י מפקח בשירות לילד ולנוער, במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

תסקיר לנפגע עבירה בגיר (מגיל 18 ומעלה) ייערך ע"י עובד שירות המבחן למבוגרים.

- לפני גזר הדין הקובע את עונשו של הנאשם, יביאו הצדדים טיועונים לעניין העונש. קולו של נפגע העבירה בשלב הטיועונים לעונש ניתן להשמיע באמצעות שלוש דרכים: הצהרת נפגע, תסקיר נפגע או עדות לעונש.

הגורמים לחקיקת חוק זכויות נפגעי עבירה בישראל

- (1) מחויבות מוסרית של החברה כלפי נפגעי העבירה
- (2) נימוק תועלתני – חשיבות ההכרה בקורבן ובשיתוף הפעולה בינו לבין המדינה על מנת למגר את העבריינות
- (3) זכותו של האדם לכבוד, הבטחת הזכות להליך הוגן – פרוצדורלית ומהותית – תבטיח את זכותו של הנפגע לכבוד כאדם
- (4) מניעת חווית "הקורבנות המשנית" – מתוך הצעת חוק לזכויות נפגעי עבירה: טראומה שנייה לקורבן, המתווספת לפגיעה הישירה מן העבירה.
- (5) השפעות גלובליות

הזכות להביע עמדה לעניין הסדר טיעון

- לנפגעי **עבירות מין או עבירות אלימות חמורות** קיימת הזכות להביע את עמדתם בעניין הסדר הטיעון.
- במקרה שמתגבש הסדר טיעון, על התביעה להודיע לנפגע על ההסדר **טרם קבלת החלטה בעניין**.
- הנפגע יכול לפנות ישירות אל פרקליט מחוז או ממונה בכיר בפרקליטות בכתב או בע"פ ולהשמיע את עמדתו.
- התביעה חייבת להביא את עמדת הנפגע להסדר בין כלל שיקוליה, **אולם אין מדובר בזכות וטו**.
- כשהתובע מציג את הסדר הטיעון לפני ביהמ"ש, ביהמ"ש צריך לברר האם נמסרו לנפגע פרטי הסדר הטיעון והאם קוימו זכויותיו לפי החוק.
- **חריג לזכות הבעת העמדה:** במקרים שבהם תהיה פגיעה ממשית בניהול ההליך, בסמכות פרקליט המחוז הרלוונטי שלא לאפשר לנפגע להביע את עמדתו.

חוקים נוספים לטובת נפגעי עבירה בישראל – התפתחויות אחרונות

מתן פיצוי כספי מהמרכז לגביית קנסות לקטין נפגע עבירה; הגשת חו"ד מומחה מטעם ביהמ"ש בתביעה אזרחית בגין עבירות מין; הקמת מרכזי סיוע לקטינים נפגעי עבירות מין או אלימות; זכאות נפגעות עבירות מין לסיוע משפטי להוצאת צווי הרחקה נגד עברייני מין לאחר שחרורם מהכלא; ביטול הסמכת הורה לטיפול רפואי לקטין כאשר מתקיים נגד ההורה הליך פלילי בעבירות נגד הקטין.

פסקי דין מרכזיים בתחום נפגעי העבירה

מעמדו של נפגע העבירה בהליכים לחשיפת חומרי חקירה
זכותם של נפגעי העבירה לפרטיות

רע"פ 2976/01 אסף נ' מדינת ישראל

מתוך נבו: השאלה נושא הערעור היא אם מוסמך בית המשפט להורות על תשלום פיצוי לניזוק לפי סעיף 77 לחוק העונשין כאשר הוטל על הנאשם צו שירות לתועלת הציבור ללא הרשעה. ניסוח שלי:

דעת הרוב [חשין וריבלין] – יש לפרש את מושג ההרשעה שבסעיף הפיצויים כפורס עצמו גם על החלטות ביהמ"ש הקובעות כי הנאשם ביצע את העבירה אך הוא מוצא שלא להרשיעו בדיון. הבחירה לא להרשיע נאשם משקפת בחירת ביהמ"ש לנקוט כנגדו בדרך של שיקום ולא בדרך של גמול. בהיעדר הרשעה קיימים אמצעים אחרים כגון צו מבחן, עבודות שירות וצו שירות לתועלת הציבור, טבעי שבאמצעים אלה יכלל גם הפיצוי. לאור זאת, ניתן לכלול פיצוי גם אם יש אי הרשעה. דעת מיעוט [נאור] – הפיצוי לפי ס' 77 הוא עונש ויש להחיל עליו את ס' 1' בחוק העונשין שלפיו אין ענישה אלא לפי חוק ולכן לביהמ"ש אין סמכות לקבוע פיצויים משום שבס' 77 נרשם "הורשע אדם". אי הרשעה אינה נכללת תחת מרשיע הוא נאשם בדיון.

תפ"ח 10514-03-10 מדינת ישראל נ' בראנולי

זכות עיון בתיקי בית משפט שיש להם השלכה עליהם

ע"פ 5289/17 חסארמה נ' מדינת ישראל

רציו מנבו: גדר התערבות ערכאת הערעור במקרים בהם העונש נגזר בתוך גבולות טווח ענישה שהובנה בהסדר טיעון תהא מצומצמת במיוחד, וכדי להצדיקה נדרשות נסיבות מיוחדות וחריגות עוד יותר מהרגיל; סכום הפיצוי לנפגע העבירה נתון לשיקול דעת ביהמ"ש, ואין הוא מוגבל לסכום שנקצב ע"י הצדדים, גם אם בחרו "לוותר" עליו.

תהליכים נוספים בישראל בקשר לנפגעי עבירה

- הקמת יחידות סיוע לנפגעי עבירה, שתפקידן לפעול למימוש זכויות נפגעי העבירה. היחידות אינן מייצגות נפגעים אלא נותנות מענה לפניות וכן מנחות את הפרקליטים במישור המקצועי של זכויות נפגעי העבירה.
- בפרקליטות המדינה הוקמה יחידת סיוע ארצית שתפקידה לרכז את הנושא ברמה הארצית.
- אוגדו הנחיות פרקליט המדינה והנחיות משטרת ישראל המטילות חובות שונות על רשויות המדינה.
- הקמת מרכזי סיוע לנפגעי עבירות המתה (סנ"ה) – בשנת 2011 הוקמו ע"י משרד הרווחה מרכזי סיוע ברחבי הארץ למיצוי זכויותיהם של נפגעי עבירות המתה ע"י מתן שירותים טיפוליים ומשפטיים. האגף לסיוע משפטי מלווה ומייצג את המשפחות בהליכים משפטיים הקשורים לעבירה שגרמה למות המנוח, הן בהליך הפלילי והן בהליך האזרחי.

צו למניעת הטרדה מאיימת

עפ"י חוק מניעת הטרדה מאיימת, התשס"ב-2001:

הטרדה מאיימת – מהי?

2. (א) הטרדה מאיימת היא הטרדתו של אדם בידי אחר בכל דרך שהיא או נקיטת איומים כלפיו, בנסיבות הנותנות בסיס סביר להניח כי המטריד או המאיים עלול לשוב ולפגוע בשלוות חייו, בפרטיותו או בחירותו של האדם או כי הוא עלול לפגוע בגופו.

(ב) בלי לגרוע מהוראות סעיף קטן (א), הטרדה מאיימת כלפי אדם יכול שתהא, בין השאר, באחד מאלה:

- (1) בבילוש, במארב או בהתחקות אחר תנועותיו או מעשיו, או בפגיעה בפרטיותו בכל דרך אחרת;
- (2) בנקיטת איומים בפגיעה בו או במאיים עצמו;
- (3) ביצירת קשר עמו בעל פה, בכתב או בכל אמצעי אחר;
- (4) בפגיעה ברכושו, בשמו הטוב, או בחופש התנועה שלו;

(תיקון מס' 2) תשס"ט-2008

(5) בעיסוק בשמירה בבית משותף בניגוד להוראות לפי חוק הגבלת שירותי שמירה בבתים משותפים, התשס"ט-2008.

(ג) לענין חוק זה אחת היא אם המעשים המפורטים בסעיפים קטנים (א) או (ב) נעשו כלפי האדם או כלפי אדם אחר הקרוב לו, בין במפורש ובין במשתמע, בין במישרין ובין בעקיפין.

הוראות הצו

5. (א) צו מניעת הטרדה מאיימת יאסור, בכפוף להוראות סעיף 4, על הפוגע לעשות את אלה, כולם או מקצתם, ויכול שיסויג בתנאים:

- (1) להטריד את הנפגע, בכל דרך ובכל מקום;
 - (2) לאיים על הנפגע;
 - (3) לבלוש אחר הנפגע, לארוב לו, להתחקות אחר תנועותיו או מעשיו, או לפגוע בפרטיותו בכל דרך אחרת;
 - (4) ליצור עם הנפגע כל קשר בעל פה, בכתב, או בכל אמצעי אחר;
 - (5) להימצא במרחק מסוים מדירת מגוריו, מרכבו, ממקום עבודתו או ממקום לימודיו של הנפגע או ממקום אחר שהנפגע נוהג להימצא בו בקביעות;
 - (6) לשאת או להחזיק נשק, לרבות נשק שניתן לו מטעם רשות ביטחון או רשות אחרת מרשויות המדינה;
- והכל בין כלפי הנפגע ובין כלפי אדם אחר הקרוב לו, בין במפורש ובין במשתמע, בין במישרין ובין בעקיפין.

בפרקטיקה על הנפגע לגשת לביהמ"ש השלום על מנת לבקש את הצו. במקרה שהפוגע הוא בן משפחתו של הנפגע, ניתן לפנות גם לביהמ"ש לענייני משפחה. אם הפוגע או הנפגע קטינים ניתן לפנות גם לבית משפט לנוער. **ניתן לבקש צו זמני עד ל-7 ימים במעמד צד אחד. ככלל, צו שניתן במעמד 2 הצדדים יהיה תקף ל-6 חודשים וניתן להאריכו בהתאם למגבלות בחוק.**

צו הגנה למניעת אלימות במשפחה

החוק למניעת אלימות במשפחה – ביהמ"ש יכול להוציא צו הגנה במקרים של אלימות או חשש לאלימות במשפחה.

צו הגנה

2. (א) בית המשפט רשאי לתת צו האוסר על אדם לעשות את אלה כולם או מקצתם או לקבוע להם תנאים (להלן - צו הגנה):
- (1) להיכנס לדירה בה מתגורר בן משפחתו או להימצא בתחום מרחק מסויים מאותה דירה, והוא אף אם יש לו זכות כלשהי בה;
 - (2) להטריד את בן משפחתו בכל דרך ובכל מקום;
 - (3) לפעול בכל דרך המונעת או המקשה על שימוש בנכס המשמש כדין את בן משפחתו, והוא אף אם יש לו זכות כלשהי בנכס;

איסור החזקה ונשיאה של נשק (תיקון מס' 5) תשס"א-2000

- 2.ב. ניתן צו הגנה כאמור בסעיף 2, ייאסר על המחויב בצו להחזיק או לשאת נשק, לרבות נשק שניתן לו מטעם רשות ביטחון או רשות אחרת מרשויות המדינה; בית המשפט יורה, במעמד מתן הצו, על תפיסת נשקו של המחויב בצו, לאלתר.

תנאים לקבלת הצו

בקשה למתן צו הגנה והתנאים לנתינתו (תיקון מס' 2) תשנ"ו-1996 (תיקון מס' 10) תשס"ח-2007 (תיקון מס' 13) תשע"א-2010

3. לבקשת בן משפחה, היועץ המשפטי לממשלה או נציגו, תובע משטרתי או עובד סוציאלי שהתמנה על פי חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960 או על פי חוק ההגנה על חוסים, התשכ"ו-1966, רשאי בית המשפט לתת צו הגנה מפני אדם אם ראה כי נתקיים אחד מאלה:

(תיקון מס' 3) תשנ"ח-1997

- (1) בסמוך לפני הגשת הבקשה נהג באלימות בבן משפחתו, ביצע בו עבירת מין או כלא אותו שלא כדין;
- (2) התנהגותו נותנת בסיס סביר להניח כי הוא מהווה סכנה גופנית ממשית לבן משפחתו או שהוא עלול לבצע בו עבירת מין;

(תיקון מס' 3) תשנ"ח-1997

- (3) התעלל בבן משפחתו התעללות נפשית מתמשכת, או התנהג באופן שאינו מאפשר לבן משפחתו ניהול סביר ותקיין של חייו;

לענין סעיף זה, "עבירת מין" – עבירה לפי סימן ה' בפרק י' לחוק העונשין, תשל"ז-1977.

סדרי דין

4. (א) בית המשפט רשאי לתת צו הגנה במעמד צד אחד; ניתן צו במעמד צד אחד יתקיים הדיון בנוכחות שני הצדדים בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבעה ימים מיום מתן הצו.
- (ב) נקבע דיון כאמור בסעיף קטן (א), רשאי בית המשפט להאריך את תקפו של הצו כאמור בסעיף 5, לבטלו או להכניס בו שינויים, אף אם מי שמחוייב בצו לא התייצב לדיון.

- * בקשה לצו הגנה ניתן להגיש לביהמ"ש השלום, בתי דין רבניים וביהמ"ש לענייני המשפחה.
- * תוקף הצו – עד 3 חודשים ואפשר להאריך בהתאם לחריגים בחוק.
- * פסק דין – אפשר לפסוק פיצויים אם הבקשה היא "נקמנית"
- * הפרת הצו – עבירה פלילית (ס'287 לחוק העונשין) + מעצר (על הפרת הוראה חוקית)

זכויות אסירים

כאבי מאסר

המרכיב המרכזי בחייהם של האסירים הוא "כאבי מאסר". עם כניסתו לבית הסוהר, חווה האסיר "הלם ראשוני" שנובע מהמוסד הכוללני ומתת-תרבות לוחצת ותובענית. הוותיקים עורכים לאסיר החדש "טקסי קבלה" משפילים, שמטרתם לבחון את עמידותו לכאב, ביטחון העצמי, חוסנו הנפשי, ערנותו, פיקחותו וערמוניותו. "חוק הג'ונגל", לפיו לחזק ולקשור יש יתרון על פני החלש ("החזק שורד").

סייקס (1958, Sykes)

היה הראשון שטבע את המונח "כאבי מאסר" בהתייחס לפגיעות רגשיות ואישיות באסיר ולא בגופו. כאבי המאסר פוגעים במטרותיו של האסיר, במערכות ההגנה שלו, בהערכתו העצמית, בתחושת הביטחון שלו וכן משפיעים על התנהגותו.

גורמים לכאבי מאסר

- (1) שלילת חירות – כולל ניתוק מהמשפחה, מהקרובים והחברים וכן הגינוי החברתי הקשור בעצם הכליאה והבידוד הכפוי.
- (2) שלילת מצרכים ושירותים – לאסירים אין גישה חופשית למצרכים ושירותים כמו לאדם חופשי.
- (3) שלילת יחסי מין הטרנסקסואלים – מתבטא בקושי גופני ונפשי כאחת. בחברה המורכבת מגברים בלבד, קיים איום מתמיד על "גבריות" האסירים, הנובע מהחשש שיתעוררו בהם נטיות הומוסקסואליות. על כן, עלולות להיווצר אצל האסיר בלבול ועיוות של מושג הגבריות. זאת בשל היעדר מגע עם נשים שמעניק לגבר תחושה של שייכות, כוח, אוריינטציה, משמעות ורגישות.
- (4) שלילת אוטונומיה – האסירים נאלצים להישמע לחוקים, לכללים ולנורמות של אחרים הקובעים את התנהגותם, מה שמפחית את תחושת העצמאות שלהם, מגביר את תסכולם ומאיים על הדימוי העצמי ועל תדמיתו של האסיר כאדם בוגר.
- (5) שלילת ביטחון – האסיר נמצא תחת עינם הבוחנת של אסירים אחרים המתגרים בו, מאיימים עליו במישרין או בעקיפין ובאופן כללי בוחנים את גבולותיו וסבלנותו. מצב זה מעמיד את האסיר בעמדה של חוסר ביטחון תמידי המצריך עמידה על המשמר לשם הגנה על ביטחונו האישי, על גופו ועל רכושו המועט.

פריסי (1982, Parisi)

- הצביע על **ארבעה** גורמי לחץ נוספים הקשורים למכאובי המאסר ומשפיעים על תפיסותיו והתנהגותו של האסיר
- (6) היעדר יציבות – בית הסוהר מאופיין בספק תמידי ובחוסר ביטחון תמידי, הנובעים מחוסר בהירות בנושאים משפטיים ואחרים (שחרור מוקדם, אי שוויון בענישה), אשר מגבירים תחושות של חוסר אונים ותסכול הפוגעים ביכולתו של האסיר לקבל החלטות הגיוניות.
 - (7) שעמום – בית הסוהר מאופיין בשגרת חיים רוטינית עם הרבה שעות פנאי, המובילות לתחושת שעמום. מצב זה אומנם מופחת באמצעות מתן אפשרויות תעסוקה ואחריות לאסירים (עבודה, לימודים, ספורט וכו'), אלא שגם הן לרוב רוטיניות ולא מגוונות.
 - (8) דאגה בנוגע לעתיד – דאגת האסירים לגבי עתידם ויכולתם להשתלב מחדש בחברה, מגבירה אף היא את לחציהם. שני תחומים עיקריים נמצאו בראש סדר הדאגות של אסירים: מציאת תעסוקה הולמת ויכולתם לחזור למסגרת המשפחתית הקודמת/מקום מגוריהם הקודם.

(9) פחד מתקיפות מיניות – פחד מאונס, מפיתוי ומהטרדות מיניות גם הם חלק מדאגותיהם של האסירים. ידוע כי אסירים יחידים או קבוצות של אסירים נוהגים לאנוס ולנצל אסירים אחרים בקביעות ולפיכך כל אסיר חייב לעמוד על המשמר.

a. יחסי מין בכלא – נתונים

- i. במחקר אחד שנערך בשני בתי סוהר במדינת ניו יורק נמצא כי 28% מהאסירים היו מטרות לתקיפה מינית, אך רק 1.3% מתוכם נאנסו בפועל.
- ii. מחקר אחר מצא כי 2% מהאסירים שהשתתפו במחקר דיווחו כי נאנסו או שניסו לאנוס אותם.
- iii. מחקר נוסף מצא כי 14% מהאסירים שהשתתפו במחקר אולצו לקיים יחסי מין הומוסקסואליים.

טו"ר (Toch, 1992)

8 מאפייני מאסר לפי טו"ר

- (1) היעדר פרטיות – הצורך בפרטיות מתבטא בהימנעות מחיכוך פיזי ונפשי עם אסירים אחרים שאינם חביבים עליו. הדבר עלול להוביל להסתגרות ארוכה של האסיר בתאו ולהתבודדותו, תוך מיעוט מגע אנושי בתוך מוסד מבודד ממילא.
- (2) אוכלוסיה הטרוגנית – בית הסוהר מאוכלס במגוון של אסירים, השונים זה מזה בתרבות שלהם, בצרכים האישיים, בכישורים שלהם, ברמת בגרותם הנפשית וכיו"ב. הטרוגניות זו גורמת לאסירים רבים לבחור בדרכי הסתגלות המגבירים את בידודם החברתי.
- (3) היררכיית בית הסוהר – האסירים תופסים את צוות הסוהרים כ"רודן" השולט בהם ובהתנהגותם, מצב שמגביר את חוסר האונים, חוסר העצמאות והחולשה שלהם.
- (4) בידוד חברתי – לאסירים רבים יש סיבולת נמוכה לבידוד. בכלא הם מרגישים לא כבני אנוש אלא כחיות בכלובים; הם חשים כמי שננטשו מעולם החברתי הקודם; חשים לא מבודדים אלא חנוקים.
- (5) היעדר תמיכה – אסירים רבים מתקשים לבקש עזרה מחבריהם למאסר או מקרוביהם בחוץ, מה שמותיר אותם נטולי תמיכה, מה שמקשה עליהם להתגבר על מצוקותיהם.
- (6) היעדר תמיכה – אסירים רבים מתקשים לבקש עזרה מחבריהם למאסר או מקרוביהם בחוץ, מה שמותיר אותם נטולי תמיכה, מה שמקשה עליהם להתגבר על מצוקותיהם.
- (7) בלבול – הטשטוש בין העולם בחוץ לבין חיי הכלא, עלול להוביל לבלבול אצל האסיר ולחוסר הסתגלות שלו לחיי החוץ.
- (8) צפיפות – בתי הסוהר בעולם הופכים לצפופים יותר ויותר, עקב הגידול המתמיד באוכלוסייה לצד היעדר הגדלה והוספה של בתי סוהר חדשים, בשל בעיות תקציביות. צפיפות זו – המתבטאת גם באופן פיזי וגם חברתי, עלולה להוביל (ביחד עם גורמים נוספים) לאלימות

קוד התנהגות אסירים

מספר כללים בסיסיים, המאפשרים לאסיר להעביר את תקופת שהייתו בבית הסוהר בצורה בטוחה ושקטה יחסית. קוד התנהגות יוצר סולידיריות ומחויבות בין האסירים, קרי "קולקטיביות פונקציונאלית".

- לא לקבל ולא לבקש טובות מאסיר אחר - אסיר מנוסה אינו נותן דבר ללא תמורה. לכל דבר בבית הסוהר יש מחיר. כך למשל, קבלת תמימה של סיגריה מאסיר אחר, יכולה להציב את האסיר המקבל על מדרון חלקלק של מחויבות הולכת וגדלה לאסיר שנתן את ה"מתנה".
- לא לנדב מידע אישי ומידע אודות נסיבות המאסר - כל נתון ועובדה שיספק האסיר, עלולים להיות כלי לניצול בידי אסירים אחרים. ככל שנותנים פחות מידע, פחות חשופים לסכנות של ניצול ובגידה

- הפגנת ביטחון - האסיר צריך להפגין ביטחון ולעולם לא להסגיר פחד, הנתפשים כחולשה שיכולה להוביל לניצולו או להכנעתו. האסיר צריך להקרין שקט נפשי, ביטחון עצמי ונחרצות, ולהפגין כי מי ש"יתעסק" עמו, ישלם מחיר יקר
- איסור הלשנה ובגידה - "בגידה" בחוקים הבלתי כתובים של כללי האסירים מובילה למיני עונשים, החל ממבטי בוז, נידוי וכלה במעשי אלימות ואף מוות.

זכויות אסירים בסיסיות מול טובות הנאה

- טובות הנאה הן תנאים שמנהל בית הסוהר רשאי לתת לאסיר נוסף על הזכויות שמוקנות לו לפי חוק, והן מותנות בהתנהגות טובה, הענקתן או שלילתן של טובות הנאה נתונות לשיקול דעתו של מנהל בית הסוהר.
- זכויות האסירים מעוגנות בפקודת בתי הסוהר ובתקנות בתי הסוהר – ישנם הסדרים ספציפיים בנוגע לכבילת אסירים במקומות ציבוריים; החזקת אסירים בהפרדה; פגישות של אסירים עם עורך דינם ומניעתן; טיפול רפואי באסירים; עבירות משמעת וענישה.
- זכויות בסיסיות המעוגנות בחוק: קורת גג; שתייה; לבוש בסיסי; מיטה ומזרון; תנאי תברואה הולמים; טיפול רפואי [גופני ונפשי]; ייצוג משפטי; הגשת עתירות לביהמ"ש; הליכה באוויר הפתוח.
- טובות הנאה הן זכויות המוענקות עפ"י פקודת ונוהלי שב"ס – חינוך (לימודים); רכישות בחנות מכר (קנטינה); החזקת חפצים אישיים; משלוח וקבלת מכתבים; שיחות טלפון; ביקורי משפחות; חופשות; התייחדויות; שחרור מוקדם מהכלא.

עתירות אסירים

עתירה מנהלית נגד שב"ס - אסיר או עציר רשאי להגיש עתירה בנושא הנוגע לתנאי מאסרו או מעצרו. (ביהמ"ש מחוזי)

החלטת שב"ס בנוגע ליציאתו לחופשה; החלטת שב"ס בנוגע למתן טיפול רפואי או נפשי; החלטת שב"ס בנושא שילובו של אסיר בטיפול המתאים לצרכיו בין כתלי הכלא (כגון החלטה שלא לשלבו בטיפול לעברייני מין); החלטת שב"ס לגבי קיום התייחדות; החלטת שב"ס בנוגע לתנאי מאסרו הנוספים (כגון החלטה על החזקתו בכלא או אגף מסויימים; החלטה בנוגע לשילובו בעבודה).

חנינות – רחמים לאחר משפט

על פי סעיף 11(ב) לחוק יסוד: נשיא המדינה, לנשיא המדינה נתונה הסמכות לחון עבריינים ולהקל בעונשם על ידי הפחתת העונש או המרתו לעונש אחר. סמכות של חסד ורחמים, המופעלת בנסיבות חריגות ומיוחדות ובמשורה, השמורה לנשיא המדינה.

חוק יסוד הנשיא קובע:

אדם שמתקיימים בעניינו כל התנאים הבאים:

- נגזר דינו לעונש מאסר בפועל (בבית כלא או בדרך של עבודות שירות).
- מוצו עד תום כל ההליכים המשפטיים בתיק (ערעורים, בקשות למשפט חוזר, בקשות לדיונים נוספים).
- ישנן נסיבות מיוחדות ויוצאות דופן המצדיקות את קבלת הבקשה להקלה בעונש או המרתו.

❖ הש' חיים כהן: "משום שרואים אותו כשומר החסד, הדוחה בנדיבות-לבו את מידת הדין מפני מידת הרחמים, והדואג דאגות אנוש בשעות צרה ומצוקה, שבת-המשפט אינם מוסמכים או אינם מסוגלים לדאוג".

❖ **השופט אגרנט:** טמונה בחובה של החנינה נימה של סליחה או כפרה. מדת הרחמים, ולא מדת הדין, היא העולה במחשבתנו כשאנו משווים לנגדנו את העבריין העומד, כשהוא 'מלא עוון', ומפיל תחינתו לחנינה לפני הריבון, שהנהו בבחינת 'מלא רחמים'...

- ★ אדם שהוטל עליו עונש של מאסר בפועל (בכלא או בעבודות שירות), רשאי בתנאים מסוימים, לפנות לנשיא המדינה בבקשה להקל בעונש או להמיר אותו (חנינה)
- ★ ככלל, בקשת חנינה תתקבל במקרים חריגים במיוחד בהם מתקיימות נסיבות ייחודיות
- ★ הבקשה תוגש רק לאחר מיצוי כל ההליכים המשפטיים האפשריים בתיק שבמסגרתו הוטל העונש

לאור אופיו ההומניטרי של מוסד החנינה ניתן משקל מיוחד לנסיבותיו האישיות של המבקש: מצב רפואי, מצב כלכלי, שיקום, פעילות תורמת לחברה, ונסיבות מיוחדות אחרות.

במישור המשפטי נבחנים: הרשעות קודמות, תיקים תלויים ועומדים; מסוכנות פוטנציאלית, נימוקי בית המשפט בהכרעת הדין ובגזר הדין.